



22—27 november

**Debatter m. m.**

**Tisdagen den 26 november**

Sid.

Svar på interpellation av herr Hanson, Per-Olof, om pension till personal vid Europarådets sekretariat .....	8
Svar på fråga av herr Nilsson, Ferdinand, ang. Förenta Nationernas sammansättning och verksamhet m. m. ....	9
Svar på interpellationer:	
av herr Åkerlund ang. tidpunkten för utbetalning av överskjutande preliminär skatt .....	11
av herr Nilsson, Ferdinand, ang. kommunernas jordförvärv ..	13
av herr Hilding ang. statsstipendienämndernas handläggning av låne- och stipendieansökningar .....	18

**Onsdagen den 27 november**

Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet	21
Om inrättande av en professur eller laboratur i oligofrenologi ..	30
Klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna ....	31
Om utredning rörande arvsbeskattningen .....	32
Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden .....	34
Skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet..	42
Avveckling av fideikommiss, m. m. ....	43
Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet .....	62
Användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel m. m. ....	67

## Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 november	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, ang. överenskommelse med främmande makt innebärande ömsesidig suveränitetsbe- gränsning .....	21
— memorial nr 15, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden .....	21
Statsutskottets utlåtande nr 165, om överlåtelse av vissa delar av övningsflygplatsen i Kalix .....	21
— nr 166, om ändrade övergångsbestämmelser för mariningen- jörskadetter .....	21
— nr 167, om representation för de demokratiska partierna i för- svarsrådet .....	21
— nr 168, ang. besiktning av hästar, som uttagas enligt militära uttagningsförrordningen .....	29
— nr 169, om undervisning i humanistiska ämnen vid de tek- niska högskolorna m. fl. läroanstalter .....	29
— nr 170, om inrättande av en professur eller laboratur i oligo- frenologi .....	30
— nr 171, om inrättande av statliga folkloristiska institut .....	31
— nr 172, om möjlighet att i grundskolans nionde årskurs välja ett tredje främmande språk .....	31
— nr 173, ang. rätten att disponera studentbostäder .....	31
— nr 174, om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskolutbildning .....	31
— nr 175, om statliga åtgärder för att stimulera kulturpolitiska insatser från kommunernas sida .....	31
— nr 176, om ekonomiskt stöd för att stimulera intresset för schackspel .....	31
— nr 177, ang. klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna .....	31
— nr 178, om främjande av den psykosomatiska medicinska verk- samheten .....	32
— nr 179, om en plan för trafiken i Stockholms södra skärgård	32
— nr 180, ang. decentralisering av statliga förvaltningsuppgifter till länsplanet .....	32
— nr 181, om effektivisering och rationalisering av den statliga verksamheten .....	32
— nr 182, om översyn av bestämmelserna om pensionsålder för statlig befattningshavare .....	32
— nr 183, om en höjning av pensionsåldern för fast anställd, aktiv militärpersonal, m. m. ....	32
— nr 184, ang. försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter m. m. ....	32
Bevillningsutskottets betänkande nr 50, om utredning rörande arvs- beskattningen .....	32
— nr 53, om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden ..	34

	Sid.
— nr 56, ang. skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet .....	42
— nr 58, ang. avtal med Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet .....	43
— nr 59, ang. avtal med Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å kvarlåtenskap .....	43
Sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2, ang. dels avveckling av fideikommiss m. m., dels inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m. ....	43
Bankoutskottets utlåtande nr 27, ang. ändring i lagen om betalningsväsendet under krigsförhållanden, m. m. ....	62
— nr 28, ang. ändrad lydelse av 32 och 84 §§ lagen om sparbanker, m. m. ....	62
Första lagutskottets utlåtande nr 42, ang. utlämningsfördrag mellan Sverige samt Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland .....	62
— nr 43, ang. avtal med Israel om ömsesidig utlämning för brott .....	62
Andra lagutskottets utlåtande nr 65, om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet .....	62
— nr 71, om obligatorisk dödsfallsförsäkring m. m. ....	67
— nr 72, om grupplivförsäkring för värnpliktiga, m. m. ....	67
— nr 73, ang. kontrollen av charkuterivaror och om varudeklarationsplikt i fråga om livsmedel .....	67
Jordbruksutskottets utlåtande nr 21, om avveckling av skogssällskapet .....	67
— nr 22, om utbildning av lantbruksjournalister .....	67
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 37, om utredning rörande en rationell användning av avfallsämnen, m. m. ....	67

---



### Fredagen den 22 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 348, till Konungen i anledning av väckt motion om införande av kvalitetsbestämmelser å saluförd frukt.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 349, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m. jämte i anledning av propositionen väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående handräckning beträffande arvsskatt.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 352, i anledning av väckta motioner om inbetalning av kommunernas andelar i folkpensionskostnaderna;

nr 353, i anledning av väckta motioner om en enhetlig socialvårdslagstiftning, m. m.;

nr 354, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande kioskhandel med livsmedel;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 29 december 1949 angående handel med skrot, lump och begagnat gods;

nr 356, i anledning av väckta motioner angående livsmedelsstadgans bestämmelser om försäljning av färsk fisk, m. m.; samt

nr 357, i anledning av väckt motion angående utbetalningen av sjukpenning och pension till vissa alkoholmissbrukare.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 358, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av fördrag om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, i yttre rymden och under vatten.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1963/64, hänvisades propositionen, såvitt den anginge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 201, med förslag till lag om ändrad lydelse av 26 § sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530).

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 202, dels med förslag till ändring i lagen den 28 juni 1962 (nr 371) om särskilda förmåner för vissa internationel-

la organisationer m. m., dels ock angående godkännande av protokoll rörande privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående inrättande av vissa ordinarie tjänster vid riksdagens ekonomibyrå.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 14, med anledning av väckt motion angående överenskommelse med främmande makt innebärande ömsesidig suveränitetsbegränsning; samt

nr 15, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse av vissa delar av övningsflygplatsen i Kalix;

nr 166, i anledning av väckta motioner om ändrade övergångsbestämmelser för mariningenjörskadetter;

nr 167, i anledning av väckta motioner om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet;

nr 168, i anledning av väckt motion angående besiktning av hästar, som uttagas enligt militära uttagningsförordningen;

nr 169, i anledning av väckta motioner om undervisning i humanistiska ämnen vid de tekniska högskolorna m. fl. läroanstalter;

nr 170, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur eller laboratur i oligofrenologi;

nr 171, i anledning av väckta motioner om inrättande av statliga folkloristiska institut;

nr 172, i anledning av väckta motioner om möjlighet att i grundskolans nionde årskurs välja ett tredje främmande språk;

nr 173, i anledning av väckt motion angående rätten att disponera studentbostäder;

nr 174, i anledning av väckta motioner om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskolutbildning;

nr 175, i anledning av väckta motioner om statliga åtgärder för att stimulera kulturpolitiska insatser från kommunernas sida;

nr 176, i anledning av väckt motion om ekonomiskt stöd för att stimulera intresset för schackspel;

nr 177, i anledning av väckta motioner angående klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna;

nr 178, i anledning av väckta motioner om främjande av den psykosomatiska medicinska verksamheten;

nr 179, i anledning av väckta motioner om en plan för trafiken i Stockholms södra skärgård;

nr 180, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av statliga förvaltningsuppgifter till länsplanet;

nr 181, i anledning av väckt motion om effektivisering och rationalisering av den statliga verksamheten;

nr 182, i anledning av väckt motion om översyn av bestämmelserna om pensionsålder för statliga befattningshavare;

nr 183, i anledning av väckta motioner om en höjning av pensionsåldern för fast anställd, aktiv militärpersonal, m. m.; samt

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning rörande arvsbeskattningen;

nr 53, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden;

nr 56, i anledning av väckta motioner angående skattefinansiering av

grundskyddet i socialförsäkringssystemet;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avveckling av fideikommiss m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden, m. m.; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 och 84 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av

utlämningsfördrag mellan Sverige samt Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Israel om ömsesidig utlämning för brott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av väckta motioner om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet;

nr 71, i anledning av väckta motioner om obligatorisk dödsfallsförsäkring m. m.;

nr 72, i anledning av väckta motioner om grupplivförsäkring för värnpliktiga, m. m.; samt

nr 73, i anledning av väckta motioner angående kontrollen av charkuterivaror och om varudeklarationsplikt i fråga om livsmedel;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om avveckling av skogssällskapet; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om utbildning av lantbruksjournalister; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av motioner om utredning rörande en rationell användning av avfallsämnen och angående användning av rötslam som gödsel och jordförbättringsmedel.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw

## Tisdagen den 26 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herr *Hagberg* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 359, i anledning av väckta motioner rörande statsbidragen till skolskjutsar m. m.; och

nr 360, i anledning av väckta motioner angående redovisningen av kommittékostnader.

### Om pension till personal vid Europarådets sekretariat

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *NILSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Per-Olof Hansons* interpellation om pension till personal vid Europarådets sekretariat, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Per-Olof Hanson* har frågat mig om jag vill medverka till att önskemålet om en pensionsordning för personalen vid Europarådets sekretariat utan dröjsmål bringas till förverkligande.

Liksom herr *Hanson* anser jag det vara angeläget att ifrågavarande problem löses. Det är därför med tillfredsställelse jag kan meddela, att Europarådets generalsekreterare i dagarna till ministerkommittén överlämnat ett principförslag i ämnet under hemställan att

regeringarna utan dröjsmål måtte taga förslaget under övervägande och överlämna detsamma till en expertkommitté för detaljgranskning. Förslaget, vars huvudprinciper bygger på utredningar, som under flera år gjorts i samarbete med olika internationella organisationer, har anpassats till de särskilda förhållanden som gäller för personalen i Europarådets sekretariat.

Svenska regeringen avser stödja förslaget om expertutredning.

Herr *HANSON, PER-OLOF*, (fp):

Herr talman! Tillåt mig att tacka hans excellens utrikesministern för svaret på min interpellation. Det var ett kort svar, och jag är i det lyckliga läget att kunna hålla ett mycket kort anförande med anledning av svaret, som jag finner helt tillfredsställande.

Jag konstaterar med glädje att vi är överens om att det är angeläget att frågan bringas till lösning. Jag hoppas nu att ministerkommittén, som har handlingarna i målet i sina händer, handlar raskt och att den expertkommitté som sedan skall ta hand om det inte behöver ta lång tid på sig. Den här frågan har ju alltför länge varit olöst, och det har inte kunnat undgå att skapa en viss olust inom sekretariatet. Det var ändå så att man redan vid Europarådets start förutsåg att man skulle få en pensionsordning.

Jag hoppas alltså nu, herr talman, att under nästa år den här frågan skall komma till en god lösning.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. Förenta Nationernas sammansättning och verksamhet m. m.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr Nilsson, *Ferdinand*, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena framställt följande frågor: »Är utrikesministern villig att inför kammaren kommentera utvecklingen beträffande Förenta Nationernas sammansättning och den inverkan det kan ha på organisationens verksamhet, då sedan 1953 antalet anslutna stater ökat från 60 till 110? Huru kan Förenta Nationernas uppgift att trygga freden och genomföra sina humanitära principer, ävensom lämpligheten av att till en så sammansatt organisations förfogande ställa svensk militärmakt, bedömas påverkas av det starka inslaget däri av s. k. folkdemokratier, iberio-amerikanska militärdiktaturer och afro-asiatiska stater med enpartisystem eller liknande förhållanden, medan de i svensk mening demokratiska staterna utgör ett klart mindertal?»

Ordet gavs härefter ånyo till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl denna fråga, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har till mig framställt följande frågor:

»1. Är utrikesministern villig att inför kammaren kommentera utvecklingen beträffande Förenta Nationernas sammansättning och den inverkan det kan ha på organisationens verksamhet, då sedan 1953 antalet anslutna stater ökat från 60 till 110?

2. Huru kan Förenta Nationernas uppgift att trygga freden och genomföra sina humanitära principer, ävensom lämpligheten av att till en så sammansatt organisations förfogande ställa svensk militärmakt bedömas påverkas av det starka inslaget däri av s. k. folkdemokratier, iberio-amerikanska militärdiktaturer och afro-asiatiska stater med enpartisystem eller liknande förhållanden, medan de i svensk mening

demokratiska staterna utgör ett klart mindertal?»

Herr talman! Jag ber frågeställaren om tillgift för att jag inte tidigare har svarat på frågorna. De framställdes vid en tidpunkt då jag var bortrest. Jag tycker emellertid att de fortfarande äger samma aktualitet som när de framställdes, och därför anser jag att jag bör svara på dem nu.

Till svar vill jag erinra om att man från svensk sida alltid hälsat utvecklingen i riktning mot Förenta Nationernas universalitet med tillfredsställelse. Vi har efter förmåga sökt främja denna utveckling i övertygelsen att freden och framåtskridandet bäst tjänas av att så vitt möjligt alla världens stater dras in i det internationella samarbetet inom Förenta Nationerna och åtager sig de därmed förenade förpliktelserna. Jag ber att här få återge några ord ur Dag Hammarskjölds rapport till generalförsamlingen år 1960. Han yttrade: »Det är min övertygelse att tillkomsten av ett stort antal nya medlemsstater skall vidga perspektiven, berika debatten och bringa FN närmare dagens realiteter. Jag tror också att denna utveckling skall utöva ett sunt inflytande i riktning mot en demokratisering av arbetsättet genom att minska inflytandet av fasta grupperingar med fasta förpliktelser.»

Herr talman! Det är ett uttryck just för Förenta Nationernas universalitet, att medlemsstaterna representerar vitt skilda politiska, sociala och ekonomiska system. Denna omständighet har icke medfört några olägenheter i samband med Sveriges åtagande att ställa militär och teknisk personal till Förenta Nationernas förfogande i exempelvis Ghaza och Kongo. Det kan erinras om att dessa åtaganden varit frivilliga och att en skyldighet att medverka i FN-aktioner av detta slag endast kan uppkomma för det fall att säkerhetsrådet fattar beslut härom med det erforderliga stödet av de i rådet ständigt företrädade stormakterna.

**Ang. Förenta Nationernas sammansättning och verksamhet m. m.**

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att till utrikesministern få framföra uttryck för min glada och tacksamma överraskning över att denna ganska grå och mörka novemberdag få emottaga svaret på ett par frågor som jag ställde en vårlig morgon i april. Jag måste erkänna att jag i våras egentligen inte var besviken över att jag inte fick något svar, ty jag medger att den invändningen med ett visst berättigande kan resas mot de frågor som jag här ställt att de berör ett alltför omfattande problem för att göras till förmån för en s. k. enkel fråga. Överraskningen kom därför, som jag inledningsvis nämnde, nu i höst då jag fick veta att jag skulle få svar. Det svaret visar nämligen att olika synpunkter kan läggas på denna fråga. Det är min förhoppning att orosmolnen på dagens horisont icke skall komma alla den världspolitiska konsertens katter att i mörkret framstå som lika grå.

Utrikesministern är enligt min uppfattning en smula för förnöjsam när han hänvisar till det »berikande» av arbetet inom Förenta Nationerna som skett genom anslutningen av 50 nya medlemmar: Albanien, Bulgarien, Kambodja, Ceylon, Irland, Italien, Jordanien, Laos, Libyen, Nepal, Portugal, Rumänien, Spanien, Ungern, Österrike, Sudan, Marocko, Tunisien, Japan, Ghana, Malajiska federationen, Guinea, Centralafrikanska republiken, Cypern, Dahomey, Elfenbenskusten, Gabon, Kamerun, Kongo (Brazzaville), Kongo (Leopoldville), Madagaskar, Niger, Somalia, Tchad, Togo, Övre Volta, Mali, Senegal, Nigeria, Sierra Leone, Mongoliska folkrepubliken, Mauretanien, Tanganyika, Ruanda, Burundi, Jamaica, Trinidad och Tobago, Algeriet och Uganda.

Jag har en känsla av att den förstärkning av organisationen, som utrikesministern här talar om och som skulle ha skett genom tillkomsten av dessa många nya medlemmar, också skapar vissa komplikationer.

Vad jag i våras ville var att få understruket vilket omfattande internationellt problem som diktatur, folkförtryck, partiförbud och diskriminering av oliktankande är. Jag ville klargöra att detta problem finnes brännande ganska nära inpå våra gränser.

Det finns inte ett dugg av demokratisk självgodhet i en sådan erinran. Det är icke en uppgift för svensk utrikespolitik att uppträda med en pekpinne gentemot andra folk med andra ideologiska, ekonomiska och sociala förutsättningar. Sådant rimmar dåligt med den försiktiga neutralitetspolitik som, såsom statsministern i våras underströk, fortfarande skall vara vår. Men demokrati är en politisk realitet, likaväl som andra styrelsesätt är det. Vi har enligt min uppfattning ingen anledning att blunda för att vårt styrelseskick enligt vår uppfattning borde ge de bästa förutsättningarna för fredens och humanitetens sådd i människornas sinnen. Sedan må samexistensen folken och styrelseformerna emellan vara en historisk realitet, manifesterad som sådan i en händelseutveckling som griper tillbaka till tiden mot slutet av första världskriget, då som bekant kommunister i plomberade vagnar fraktades genom Centraleuropa till Ryssland, och sedermera genom det faktum att demokratiens seger i det senaste världskriget vanns i förbund med Sovjetryssland.

Det är likväl att hoppas att den förtröstan, som utrikesministern här hyser, skall infrias och att således den starkt utvidgade sammansättning som Förenta Nationerna numera har, med en tre fjärdedels majoritet av stater, som enligt vårt begrepp inte är att betrakta som demokratier, icke skall innebära ett hinder för att de stora och bärande ideerna i organisationen skall kunna förverkligas och utbyggas.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

**Ang. tidpunkten för utbetalning av överskjutande preliminär skatt**

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet STRÄNG, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Åkerlunds interpellation angående tidpunkten för utbetalning av överskjutande preliminär skatt, fick nu ordet och anförde:

Herr talman! Herr Åkerlund har i en interpellation frågat om jag vill överväga att föreslå åtgärder för att uppmuntra skattskyldig med överskjutande preliminär skatt att avstå från att ta ut beloppet omedelbart och i stället låta det stå inne viss tid. Interpellanten själv tänker sig ett extra räntetillägg för den som dröjer ett halvt år med att taga ut den överskjutande skatten. Jag vill svara följande.

Det av interpellanten upptagna spörsmålet har sedan länge varit föremål för överväganden i finansdepartementet. Jag vill erinra om att försök gjorts för att få en framflyttning av skatteåterbärningarna. Jag syftar närmast på 1956 och 1957 års skattelotterier. Erfarenheterna från dessa har emellertid gjort mig tveksam om möjligheterna att för en rimlig kostnad nå någon nämnvärd konjunktur- eller kreditpolitisk effekt genom att uppmuntra allmänheten att ge staten anstånd med återbetalning av överskjutande skatt.

Inom finansdepartementet har vi alltjämt uppmärksamheten riktad på detta problem, som är en del av den större frågan att utjämna de säsongmässiga variationerna i statsupplåningen. Enligt min uppfattning är det emellertid nödvändigt att dessa strävanden inte får inkräkta på allmänhetens berättigade krav att, så snart som det är möjligt med hänsyn till taxerings- och debiteringsarbetet, i önskad utsträckning få tillbaka den överskjutande skatt som man har rätt till. Jag vill tillägga, att ett system med definitiv källskatt för löntagare skulle betydligt reducera problemets storlek. Frågan om ett sådant sys-

tem utredes, som bekant, av allmänna skatteberedningen.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

**Herr ÅKERLUND (h):**

Herr talman! Jag ber att på övligt sätt få tacka finansministern för det svar jag erhållit på min interpellation.

Det intryck jag fått av svaret lämnar mig emellertid i någon osäkerhet om vilken betydelse finansministern tillmäter detta frågekomplex. Å ena sidan sägs det att spörsmålet sedan länge varit föremål för överväganden i finansdepartementet och att uppmärksamheten alltjämt är inriktad på detsamma. Detta skulle väl tyda på att frågan inte anses vara helt betydelslös. Å andra sidan har sex år gått sedan någonting senast åtgjordes i saken; och man får väl anse att det är en tämligen lång tid för överväganden. Så lång tid har jag för min del inte behövt för att »kläcka» min lilla idé. Vidare hänvisas till att problemets storlek skulle betydligt reduceras, om definitiv källskatt för löntagare infördes; men det kommer antagligen att dröja några år ännu, innan den saken är genomförd.

Härav får jag intrycket, att finansministern dock betraktar frågan såsom rätt betydelslös. Det vore tacknämligt om finansministern ville precisera sin ståndpunkt till spörsmålet något tydligare än som görs i interpellationssvaret; min bedömning av frågan skulle på det sättet underlättas.

Åren 1956 och 1957 gjordes försök med dessa skattelotterier, och jag kan förstå om finansministerns mod i någon mån slogs ner av det mottagande de fick; kanske även av kostnaderna i jämförelse med resultatet. Det är visserligen sant, att för allvarligt sinnade människor något av ett löjets skimmer vilar över spel och dobbel, men något sådant gäller inte en allvarligt syftande reform som icke har detta inslag. Jag tror därför inte att finansministern, se-

**Ang. tidpunkten för utbetalning av överskjutande preliminär skatt**

dan nu hela sex år förflutit, behöver känna sig decouragerad vid tanken att röra i problemet, om han verkligen menar att det har betydelse.

Jag har inte avsett mer med min interpellation än att underlätta spørsmålets förnyade upptagande och att visa på en möjligen framkomlig väg. Jag har nogsamt avstått från varje inslag av favorisering och lämnat full frihet åt skattebetalaren att taga ut sina skattepengar omedelbart, om han så önskar, men även, genom att bjuda honom 5 procents ränta, d. v. s. marknadsbetnad ränta, velat ge honom en möjlighet och uppmuntran att vänta till slutet av maj nästa år. Valet är fritt för den enskilde, och detta kan för staten eventuellt bli en fördel.

Jag är helt medveten om att räckvidden av mitt förslag är ganska begränsad och att resultatet inte kan väntas bli överväldigande. Summan av överskjutande skatt ligger dock på miljardbelopp. Vad kostnaderna beträffar, kan ränteutgiften knappast spela stor roll. Riksgäldskontoret är ju under alla förhållanden nödsakat att låna upp pengar och brukar göra detta mot skattkammарväxlar per den 15 maj—15 juni till f. n. 4 à 4,5 procents ränta. Det är endast mellanskillnaden man därför behöver ta hänsyn till. Kan man slippa eller reducera upplåningen i riksbanken, som tyvärr är alldeles för vanlig och omfattande, skulle man nå ett verkligt angeläget resultat, som är värt sina kostnader.

Wilka de administrativa kostnaderna skulle bli och om mitt förslag över huvud taget är praktiskt genomförbart har jag själv svårt att bedöma. I det hänseendet tycker jag att interpellationssvaret är påvert. Inte ett ord sägs därom. Det hade ju varit lätt att avvisa propån enbart med en hänvisning till dess praktiska ogenomförbarhet, men det finns som sagt inte ett ord därom. Skulle inte finansministern vilja komplettera svaret med att upplysa mig, om förslaget är administrativt mycket besvär-

ligt och kostsamt? För en i uppbördsfrågor obevandrad person förefaller saken inte vara så märkvärdig, men den kanske är det.

Att frågan om en utjämning av säsongrörelserna i statsskuldförvaltningen är uppmärksammas, har vi som bekant fått ett exempel på genom riksgäldskontorets i dagarna framlagda promemoria med begäran om tillstånd att använda tillfälligt överflödiga skatteuppbördsmedel till dagslån i marknaden i stället för att sätta in dem räntelöst på checkräkning i riksbanken. Den saken skall jag inte beröra här i annan mån än att jag vill framhålla, att denna utjämningsprocess i marknaden blott onsluter några veckor i anslutning till uppbörderna och inte, som i vårt här debatterade spørsmål, gäller en halvårig fluktation. Men riksgäldskontorets åtgärd visar, att frågan om utjämningsprocessen på penning- och kreditmarknaderna i varje fall på sina håll anses vara betydelsefull.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kan nog inte gå interpellanten så särdeles mycket mer till mötes än jag har gjort i själva svaret.

Det är ju kammaren bekant att jag vid ett par tidigare tillfällen har försökt, bl. a. genom skattelotteriet, att få till stånd en utjämning mellan underrespektive överskottshalvåren. Trots en ganska intensiv propaganda blev resultatet skäligen blygsamt — jag vill minnas att cirka 10 procent av beloppet disponerades för lotteriarrangemanget. Erfarenhetsmässigt har jag kommit till den uppfattningen att ett lotteri är mer attraktivt än en rät och slät honorering med 5 procent på det inestående beloppet. Av den miljard staten utbetalar före jul kommer mer än hälften på belopp understigande 500 kronor, och om genomsnittet för de utbetalningarna är kanske ett par, tre hundra kronor, ifrågasätter jag huruvida en tia eller två tior i räntefavor skulle vara tillräckligt

**Ang. kommunernas jordförvärv**

lockande för att förmå människor att avstå från att ta ut sina pengar just i julhandeln, när de själva anser sig behöva dem så innerligt väl.

Jag har alltså inte funnit detta uppslag realistiskt, något som väl framgår av svaret, även om jag inte uttryckt den meningen så brutalt som interpellanten nu har tvingat mig att göra.

Däremot finns problemet, såsom jag understryker på två ställen i svaret, och det är föremål för överväganden i departementet. Någon generell lösning kan jag dock inte för dagen presentera.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Det kanske från min sida skulle framhållas, att jag endast tänkt mig att den ifrågasatta åtgärden skulle avse belopp som överstiger 1 000 kronor. Skulle det röra sig om låt oss säga totalt 250 å 300 miljoner kronor — det är således inte fråga om små belopp — skulle väl ändå såvitt jag förstår en viss effekt, som kanske skulle bli större än 10 procent, kunna uppnås.

Däremot kan det väl ligga en del i när finansministern säger, att det kan vara en alltför stor apparat att dra på för en sådan sak. Jag finner det därför tacknämligt att jag av finansministern har fått den upplysningen, att mitt förslag inte skulle vara realistiskt. Det är tänkbart att det är riktigt, och jag har ingenting emot att det sägs så öppet som finansministern här har gjort. Jag är emellertid tacksam för medgivandet att problemet existerar, även om finansministern inte i dag har någon generell lösning att visa på. Vi får kanske tillfälle att återkomma till denna fråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

**Ang. kommunernas jordförvärv**

Ordet lämnades därefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkän-

nagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ferdinand Nilssons interpellation angående kommunernas jordförvärv, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har i anslutning till ett aktuellt fall ställt vissa frågor till mig angående kommuners förvärv av jordbruksfastighet.

Jag vill framhålla att det var i anledning av motioner till 1958 års riksdag som jordförvärvslagen ändrades så att borgerliga primärkommuner utan tillstånd för förvärva jordbruksfastigheter. Motioner till 1959 och 1960 års riksdagar med yrkande om återgång helt eller delvis till förut gällande bestämmelser i ämnet föranledde ej annan åtgärd än att de överlämnades för kännedom till jordlagsutredningen. Denna har i sitt betänkande med förslag till jordförvärvslag förordat att rätten för kommun att utan tillstånd förvärva jordbruksfastighet begränsas till fastighet inom kommunen. Ställning till detta förslag bör enligt min mening tas i samband med att betänkandet i övrigt slutligt prövas.

Vad gäller kommunala markförvärv för fritidsändamål vill jag erinra om att spörsmålet berördes i den av vårriksdagen behandlade propositionen angående riktlinjer och organisation för naturvårdsverksamheten. Jag underströk vid anmälan av denna proposition, att jag ansåg det vara väl motiverat att kommun antingen i egen regi eller genom att delta i stiftelser och dylikt engagerar sig ekonomiskt för att skaffa sina invånare tillgång till områden för rekreation och friluftsliv. Till detta uttalande anslöt sig jordbruksutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen. För egen del vill jag tillägga, att det ligger i sakens natur att de mera folkrika kommunerna är hänvisade till att utanför sina gränser tillgodose sitt markbehov för fritidsändamål.

I fråga om det i interpellationen åbe-

### Ang. kommunernas jordförvärv

ropade förvärvet av Aske gård i Upplands-Bro kommun vill jag upplysa om att — enligt vad jag under hand inhämtat — Stockholms stad ej planerar någon inskränkning av jordbruksdriften på egendomen. För övrigt avses ändringar i egendomens utnyttjande ej ske utan föregående förhandlingar med kommunen. Vad interpellanten anfört rörande kontakter mellan staden och kommunen före förvärvet anser jag inte böra föranleda något uttalande från min sida.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Ferdinand Nilssons interpellation.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det erhållna svaret på interpellationen om kommunala jordförvärv i grannkommuner. Jag nämnde däri ett typexempel på hur kommuner *inte* bör handla mot varandra — Stockholms stads förvärv av Aske gård i min hemkommun Upplands-Bro utan kontakt med denna kommun och utan hänsyn till av kommunen avsedd planering. Av svaret framgår, att statsrådet tagit kontakt under hand med den stora kommunen och nu gör oss glädjen förmedla Stockholms stads utfästelse, att i framtiden icke vidtaga ändringar i egendomens användning utan föregående förhandlingar med Upplands-Bro. För detta resultat av min interpellation ber jag att få särskilt tacka jordbruksministern. För Stockholms del vill jag endast tillfoga ett »bättre sent än aldrig!». Man hade väl inte heller i längden kunnat komma så långt förbi vår byggnadsnämnd, som i alla fall har sitt planeringsmonopol för den händelse staden hade velat utnyttja gården för någonting annat än jordbruksändamål.

Statsrådet har i svaret på interpellationen uttalat sin oförgrifliga mening om kommunala markförvärv för fri-

tidsändamål samt tillfogat, att det ligger i sakens natur att de mera folkrika kommunerna är hänvisade till att utanför sina gränser tillgodose sitt markbehov för fritidsändamål. Jag vill utöver ett allmänt instämmande i så tänkvärda synpunkter endast tillfoga att jag i interpellationen inte satt den saken i fråga.

Problemet — ett problem som oroar kommuner landet runt — är om dessa folkrika kommuner skall få busa på hur som helst under utnyttjande av 1958 års efter lösa boliner tillkomna lagändring. Just därför, att anskaffandet av mark för fritidsändamål numera är så mycket mera aktuellt än blott för några år sedan, har frågan blivit så brännande som den nu mångenstädes är.

Statsrådet säger något om, att vad jag anfört om kontakter mellan staden och kommunen före förvärvet inte föranleder något uttalande från hans sida. Må så vara — men den som på nära håll ser först den stockholmska valmanövern, då Svea garde vräktes bort från Järvafältet och in på ett område på Upplands-Bro, som HSB satt i gång att planera för 20 000 människor, och sedan inklafsandet på Aske i samma kommun har svårt att vara så särdeles försiktig i ordvalet.

Det är två saker jag frågat om: Är det i *god* överensstämmelse med 1958 års lagändring som detta förvärv kommit till? Jag frågar inte om det strider mot lagtextens bokstav — det gör det ju inte — utan om förvärvet skett i enlighet med de grunder som 1958 angavs i motioner och i den reservation som vann riksdagens bifall.

Ändringen av den 1955 beslutade lagen genomfördes efter motioner — i första kammaren nr 98 och i andra kammaren nr 101 — som avstyrktes av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 12 men som togs av riksdagen genom bifall till reservation nr 1 i samma utlåtande. Motionernas inriktning på att främja permanentbebyggelse har jag berört i interpellationen. I reservatio-

nen säges under hänvisning just till de nämnda motionerna att de största olägenheterna av den då gällande ordningen avser kommunernas tätbebyggelseplaner. Vidare sägs: »Sannolikheten av att kommun kommer att i kapitalplaceringssyfte förvärva jordbruksfastighet är — — — mycket liten.»

I belysning av statsrådets upplysning nyss att »Stockholms stad ej planerar någon inskränkning av jordbruksdriften på egendomen» framgår att just kapitalplacering utan anknytning till kommunala uppgifter synes vara det aktuella motivet för förvärvet. Detta bekräftas av en annons i dagspressen, varav framgår att Stockholms stad utbjuder Aske gård med 400 hektar åker, 75 hektar bete och 25 hektar hagmark på arrende i fem år och med tillträde 14 mars 1964. Det kan betvivlas att det skulle vara i god överensstämmelse med förutsättningarna för 1958 års lagändring att en kommun köper upp jordagods för att arrendera ut dem. Det i annonsen angivna läget — 50 kilometer från Stockholm — gör det heller inte troligt att det är fråga om att få tillgång till mark för stadens framtida expansion. Några gränser skall det väl finnas även för jätten Gluff-Gluff.

I början hette det i vanligen välunderrättad stockholmspress att förvärvet avsåg fritidsändamål. Det är ju inte vår plåga i grannkommunerna om Stockholm gjort ett för sådant ändamål dumt gårdsköp. Annars tycker nog många, som känner till det, att Aske med förhållandevis obetydlig strand men stora åkerarealer är föga lämpligt för fritidsändamål, särskilt med tanke på läget i förhållande till Stockholm. Vad som för oss var mest stötande var ingreppet i en grannkommun, utan förhandskontakter, utan hänsyn till grannkommunens egna planer. Man frågar sig varför sådant skall få ske ohämmat.

Därpå svarar statsrådet Holmqvist, att på den saken tänker han fundera en annan gång. Om jag inte misstär mig, lär det visst inträffa att vi får en ny

#### Ang. kommunernas jordförvärv

jordförvärvslag om och när Sveriges anslutning till EEC är klar. Om den dagen vet vi alla kanske ungefär lika mycket. Men behovet av att inskränka kommuners jordförvärv i annan kommun är mångstämmigt omvitnat. Redan vid 1959 års riksdag väckte i denna kammare herrar Axel Andersson i Österfärnebo och Erik Svedberg i Gnarp en motion — nr 5 — i detta syfte och den överlämnades, som statsrådet nämnde, till 1958 års jordlagsutredning. Denna har också i sitt betänkande — Statens offentliga utredningar 1961, nr 89, sid. 131 — föreslagit att kommuns fria rätt att förvärva egendom väsentligen skall begränsas till den egna kommunen.

Det är min förvisning att de folkrika kommunernas lust till sin nästas — sin grannkommuns — egendom skall snart nog driva fram en lagstiftning som blir mer och mer nödvändig.

#### Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill helt kort erinra herr Nilsson om att vad beträffar jordlagskommitténs förslag om att förvärvsrätten skall begränsas till att gälla endast inom den egna kommunen, så är det värt att läsa motiveringarna för det. Man har velat undvika en konflikt mellan kommunernas intressen och behovet av att rationalisera jordbruket. Man vill således att lantbruksnämnden skall ha rätt att göra en bedömning huruvida marken behövs för jordbruksrationalisering innan en kommun får lov att förvärva mark i en annan kommun.

Men om jag förstår saken rätt, så är det i det här fallet fråga om någonting helt annat. Här är det bara att äganderätten flyttas över; i övrigt händer ingenting. Jordbruket kommer att drivas även i fortsättningen, enligt vad man uppgivit från Stockholms stad.

Jag förutsätter att det primära intresset är att Stockholms stad vill försäkra sig om områden, där medborgarna skall kunna ströva omkring utan att man där-

### Ang. kommunernas jordförvärv

för behöver alltför ängsligt se till ägarens inställning till att folk kommer dit ut. Jag föreställer mig att detta är motivet för att Stockholms stad har förvärvat den här gården. Men här föreligger inget sådant motiv som man talar om i den senaste utredningen, ty jag vet inte att det här kan finnas något rationaliseringsintresse. Gården är så stor att man inte kan tala om att stycka den och utnyttja den till förstärkning av intilliggande jordbruk. Jag tycker alltså att parallellen är en smula haltande.

Det kan väl hända, herr Nilsson, att vi inte kan vänta så länge som till dess att vi kommer med i EEC, innan vi ser över jordlagarna. Jag har kommit till den uppfattningen att det blir ganska svårt att förlänga lagens giltighetstid, när provisorietiden utgår 1 juli 1965. Jag tror att det är en sak som vi får anledning att återkomma till.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Med det allra sista i statsrådets anförande ber jag få uttala att det kan finnas behov av att få fram ett förslag ganska snart. Jag är övertygad om att detta skulle vara av mycket stort värde. Detta är en behållning av denna diskussion som vi bör ta fasta på.

Förut har det sagts att det var de inskränkningar i förvärvsrätten som ingår i den gällande lagen som det skulle vara svårt att få att stämma överens med bestämmelserna inom EEC om de fria kapitalrörelserna o. s. v. Det var detta resonemang jag byggde min uppfattning på, och jag är glad över att jag inte behöver vara så pessimistisk.

Statsrådet säger att det är en annan sak som jordlagsutredningen talar om. I det ena fallet är det fråga om förhållandet kommuner emellan och i det andra är det fråga om jordbruksrationalisering.

Men det är så — och det vet naturligtvis jordbruksministern också — att

när ett ärende kommer till lantbruksnämnden skickas det till den berörda kommunen för yttrande och då får kommunen tillfälle att framföra både ett och annat. I detta fall fick emellertid kommunen inte någon möjlighet att säga ett »kipps», utan den fick helt enkelt bara veta resultatet. Samma dag beslutet skedde i Stockholm ringde man från stadshuset till vår kommunalnämndsordförande och sade att han inte skulle vara ledsen. Han svarade att hans ledsnad inte spelade någon roll. Men så skall väl inte kontakterna skötas, utan det måste ske på ett annat sätt. Nu är jag glad om vår store granne genom statsrådets ingripande hädanefter anlägger litet mänskligare synpunkter, så att han efter detta kontaktar en kommun innan han ger sig till att göra markförvärv inom densamma.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att det spørsmål som här diskuterats inte är, vilket också framskymtat i debatten, begränsat till detta fall. Jag har kännedom om likartade tendenser från mitt län, där en stadskommun har förvärvat fastighet i en helt annan kommun på ett par mils avstånd från staden. Uppenbarligen sker detta utan att man har för avsikt att där planera någon bebyggelse.

Man ställer sig naturligtvis på orten denna fråga: Varför sker sådana här inköp? Förmodligen är det egentligen ett rent spekulationssyfte — ett köp som detta är ju, som också har sagts i debatten, undantaget från jordpolitisk prövning. Att kommunerna enligt jordförvärvslagen skulle vara undantagna från dylik prövning när det gäller sådan mark, som är aktuell för bebyggelse, tycker jag man inte kan ha några direkta invändningar emot, men när den tendens mer och mer börjar göra sig gällande, att kommuner utan en sådan orsak förvärvar rena jordbruksegendomar — jag vill här inom parentes säga,

att jag inte avser sådana egendomar som på något sätt kan vara avsedda för fritidsbebyggelse, utan rena jordbruks-egendomar — undrar man vad som egentligen händer. Ja, det som händer är ju bara att man genom att betala jag vågar säga ganska goda priser ytterligare skjuter på den jordprisutveckling, som man nog faktiskt börjar tycka visar oroande tendenser åtminstone i de trakter som jag här avser.

Det är i dag i vissa trakter av mitt hemlän ganska svårt för en ung jordbrukare att etablera sig som jordbrukare. Han kan inte i likhet med dessa kommuner eller penningstarka organisationer räkna med att han på lång sikt får ersättning i en inflationistisk utveckling, ty han har inte den kapitaltillgång och inte den ekonomiska ryggrad som behövs för att »stå pall» under åren fram till det att hans förvärv har nått den nivå som det varit orsak till att spekulera i. Det sker med andra ord en jordprisutveckling, som direkt strider emot jordbrukets kalkylmässiga lönsamhet.

Får jag tyda statsrådet Holmqvists replik här så, att han i en framtid ämnar ta upp dessa synpunkter, vore jag tacksam. Jag vill i varje fall här passa på tillfället att vädja till statsrådet att ha den tendens som jag här har påtalat under observation.

#### Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Om man drog ut konsekvenserna av vad herr Thorsten Larsson sade beträffande svårigheterna med de höga värdena på fastigheter i dagens läge, skulle man kanske kunna finna, om man vill se de ljusa sidorna, att det i så fall borde bli större tillgång på arrendejordbruk, vilket skulle vara till fördel för de jordbrukare som har mycket begränsade resurser att sätta in i ett jordbruk. Utvecklingen har faktiskt lett till att vi i dag har en mer begränsad tillgång på arrendegårdar än vi hade för bara något tiotal år sedan.

#### Ang. kommunernas jordförvärv

Om vi alltså ser på de ljusa sidorna, herr Thorsten Larsson, skulle en sådan här utveckling nästan vara tillfredsställande. Jag tror dock att kommunerna endast i obetydlig omfattning har förvärvat mark för att driva jordbruk, och jag vågar också säga att jag tror att det inte har skett på ett sådant vis att fastigheterna har stigit i värde på ett oroande sätt.

Jag tycker nog att herr Thorsten Larsson har gjort mer av saken än vad den verkliga är värd.

Vi har hittills talat om att inte andra än jordbrukare eller de som tänker bli jordbrukare skall få lov att förvärva jordbruk, vilket ju är en avsevärd begränsning. Dock gäller det undantaget, att kommunerna har den rätten. Men i kommunerna har vi ju en fri debatt om vad kommunerna gör, och jag föreställer mig att den fria debatten mellan olika åsiktsriktningar som är företrädda inom kommunerna kan vara tillräcklig garanti för att de inte skall ge sig in på tilltag som inte är motiverade i det avseende det här gäller. Jag måste säga att herr Larsson går litet för långt om han vill tolka mitt uttalande som om jag tagit någon ställning i denna fråga. Jag tror emellertid att det även ur många andra synpunkter är nödvändigt att vi får vidta vissa justeringar i de nu gällande jordlagarna. Det är ett problem som vi kan ha anledning att återkomma till.

#### Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag tror inte att jag tar till alltför stora ord i detta spörsmål, som statsrådet gärna ville göra gällande. Jag har den erfarenheten av utvecklingen på detta område — och jag tycker att jag måste säga detta till statsrådet — att det faktiskt är ytterst besvärligt att kalkylmässigt sköta en låneverksamhet via lantbruksnämnderna, när vi i dag måste räkna med dessa förhållanden som jag här nämnt. Varje ansökan berör givetvis ett speciellt fall,

**Ang. statsstipendienämndernas handläggning av låne- och stipendieansökningar**

men de höga priserna berör mer än en. Det är som när man kastar en sten på vattnet: ringarna sprider sig mot periferien. Jag tror att statsrådet kommer att ge mig rätt på denna punkt, i varje fall så småningom. Det är ganska stora problem för den jordbrukare, som i dag skall söka sig en egendom i dessa trakter.

Vad sedan beträffar arrende och arrendetillgång, vill jag inte säga att arrendetillgången är god, ty den marknaden har ju hittills, i varje fall i våra trakter, varit ganska efterfrågad. Jag tror dock att den allmänna tendensen mer och mer gått i den riktningen att man fått större arrendemöjligheter än vad som tidigare varit fallet. Huruvida detta är en hjälp för jordbrukarkåren vill jag emellertid låta vara osagt. Jag är rätt väl medveten om att såväl kommunerna som vissa andra jordförvärvare, som betalar dessa höga priser, tar ut högsta möjliga arrenden för att få sina kapitalbelopp så väl täckta som möjligt. Med den stora efterfrågan efter goda jordbruk, som vi har i dessa trakter, kan det naturligtvis bli mycket besvärligt för de unga jordbrukare som av olika omständigheter tvingas betala dessa höga arrenden.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag fäste mig vid ett uttalande som statsrådet gjorde. Han menade att den kommunala kontrollen, den fria debatten inom kommunerna, kunde utgöra en hämsko på olämpliga markförvärv o. s. v.

Jag har en bestämd känsla av att detta gäller för den händelse den kommunala friheten är begränsad till den egna kommunen. Då kommer sakerna upp på ett mera allsidigt sätt. Men beträffande sådana här köp blir ingalunda fallet detta. Jag vågar inte alls räkna med att opinionen i Stockholm kan reagera på samma sätt som opinionen i Upplands-Bro, när detta förvärv kom till. Jag tror att i det fall som herr Larsson i Särslöv här nämnde saken ligger till

på precis samma sätt. I den stora förvärvande kommunen kommer kontrollen *inte* att sättas in på samma sätt som om det gällde någonting som låg vederbörande närmare.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

**Ang. statsstipendienämndernas handläggning av låne- och stipendieansökningar**

Herr statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Hildings interpellation angående statsstipendienämndernas handläggning av låne- och stipendieansökningar, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Hilding frågat, om jag vill medverka till att åtgärder vidtages i syfte att vid statsstipendienämnderna möjliggöra en snabbare behandling och expediering av låne- och stipendieansökningar.

Tillväxten av antalet studerande vid universitet och högskolor har självfallet fått till följd, att också arbetsbelastningen hos statsstipendienämnderna blivit allt större. Det sammanlagda antalet behandlade ansökningar om statsstipendier, räntefria lån och statsgaranterade studielån utgjorde budgetåret 1956/57 inte fullt 14 000. Budgetåret 1962/63 nådde antalet ansökningar upp till inemot 42 000. Parallellt med denna ökning har betydande förstärkningar av statsstipendienämndernas administration genomförts. Förvaltningskostnaderna har sålunda under samma period i det närmaste tredubblats.

En faktor som särskilt starkt påverkat nämndernas arbetsbörda är den fr. o. m. budgetåret 1961/62 införda avskrivningen av vissa studielån med statlig kreditgaranti. I överensstämmelse med riksdagens uttalande då beslutet om denna reform fattades har

Ang. statsstipendienämndernas handläggning av låne- och stipendieansökningar granskningen av låneansökningarna skärpts, för att missbruk av avskrivningsrätten skall förhindras. En annan faktor som i hög grad påverkat nämndernas arbete är, att antalet individuella fall i behov av aktiv rådgivning starkt ökat, något som i sin tur bör ses mot bakgrunden av bl. a. den bredare rekryteringen till högre studier och den allt vanligare familjebildningen under studietiden.

De här angivna omständigheterna har denna höst medfört betydande svårigheter för statsstipendienämnderna. Enligt uppgifter som inhämtats av garantilånenämnden har de studerande i Uppsala i vissa fall fått vänta närmare tre månader, innan ansökningar om studielån beviljats. I Stockholm och Göteborg har motsvarande väntetid uppgått till ca två månader, medan den i Lund kunnat begränsas till mellan fyra och sex veckor.

Garantilånenämnden har nyligen haft en konferens med företrädare för statsstipendienämnderna för att diskutera vilka åtgärder som skulle kunna förbättra arbetssituationen vid nämnderna på såväl kortare som längre sikt. Vid konferensen konstaterades, att den största arbetsbelastningen i år liksom eljest inträffat under september och oktober, då huvudparten av de mer än 30 000 ansökningar om statsgaranterat studielån som hittills inkommit skulle beredas, remissbehandlas och föras fram till beslut och expediering. Med hänsyn härtill skulle, har det framhållits, en förstärkning av nämndernas resurser med helårsanställd personal inte vara rationell. I stället har man funnit att det borde vidtagas åtgärder i syfte att genomföra dels en jämnare fördelning av verksamheten året runt, dels vissa tillfälliga förstärkningar av personalresurserna.

Jag delar denna uppfattning och noterar med tillfredsställelse, att nämnderna nu ämnar pröva nya lösningar av arbetsproblemen. Genom tidigareläggning till våren och försommaren av be-

redning och beslut i då inkomna låneärenden avser man att åstadkomma en minskning av säsongvariationerna. I konsekvens härmed förbereds en intensifierad upplysningsverksamhet bland de studerande om angelägenheten av att i tid inge ansökan om lån. Vidare övervägs inom nämnderna att — till en början på försök — under perioder med mindre arbetsbelastning utbilda viss reservpersonal, som kan tas i anspråk under de mest arbetstyngda månaderna.

Slutligen vill jag erinra om att studiesociala utredningen väntas inom kort avge sitt betänkande med förslag om de högre studiernas finansiering. Enligt vad jag erfarit kommer i betänkandet att föreslås bl. a. en betydande förenkling och rationalisering av handläggningen av ansökningar om studiesocialt stöd.

Herr HILDING (fp):

Herr talman! Jag tycker att jag bör vara tämligen nöjd med det svar som statsrådet Edenman har lämnat på min interpellation, och jag vill därför också gärna uttrycka min tacksamhet för svaret.

Jag noterar liksom statsrådet med tillfredsställelse, att statsstipendienämnderna nu ämnar pröva nya utvägar för att undanröja olägenheterna med den nuvarande ordningen. Vi kan bara hoppas att nämnderna också skall kunna infria detta sitt löfte om bot och bättring.

Med hänsyn härtill skall jag inte heller uppehålla mig vid det som fordom brast, även om det kunde vara frestande, utan endast lova att jag med intresse skall följa hur den nya given kommer att fungera när den stora mängden av låneansökningar väller in nästa år. Av allt att döma är detta ett intresse, som jag har äran och glädjen att dela med ecklesiastikministern.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 202, dels med förslag till ändring i lagen den 28 juni 1962 (nr 371) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels och angående godkännande av protokoll rörande privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående inrättande av vissa ordinarie tjänster vid riksdagens ekonomibyrå, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 och memorial nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 165—184, bevillningsutskottets betänkanden nr 50, 53, 56, 58 och 59, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2, bankoutskottets utlåtanden nr 27 och 28, första

lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43, andra lagutskottets utlåtanden nr 65 och 71—73, jordbruksutskottets utlåtanden nr 21 och 22 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 37.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 825, av herr *Jonasson* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648); samt

nr 826, av herr *Wallmark* och herr *Jacobsson, Gösta*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648).

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.58.

In fidem  
*K.-G. Lindelöw*

## Onsdagen den 27 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionerna nr 825 och 826.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 14, med anledning av väckt motion angående överenskommelse med främmande makt innebärande ömsesidig suveränitetsbegränsning; och

nr 15, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om överlåtelse av vissa delar av övningsflygplatsen i Kalix; och

nr 166, i anledning av väckta motioner om ändrade övergångsbestämmelser för mariningenjörskadetter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

### Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 167, i anledning av väckta motioner om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Holmberg* och *Åkerlund* (I: 472) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Cassel* och *Björkman* (II: 571), hade hemställts, att riksdagen i

skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att de demokratiska partierna borde få var sin representant i försvarsrådet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 472 och II: 571 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Axel Johannes Andersson*, *Virgin*, *Per Jacobsson*, *Edström*, *Staxäng* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Nilsson* i Göingegården och *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 472 och II: 571, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att försvarsrådet borde utvidgas med en ledamot ur vart och ett av riksdagens demokratiska partier.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! I de motioner som kammaren nu skall ta ställning till föreslås att försvarsrådet skall utökas med parlamentariska ledamöter.

Totalförsvarsfrågorna intar i många avseenden en särställning bland de frågor som riksdagen har att behandla. De är oerhört omfattande, de drar väldiga kostnader, de kommer inte sammantagna i en grupp till riksdagen, och de behandlas i olika utskott eller olika avdelningar av utskott. Det medför att det är utomordentligt svårt för den enskilde riksdagsmannen att skaffa sig en samlad överblick. Detta är olyckligt, i synnerhet eftersom det här gäller ett område där samtliga demokratiska partier under en lång följd av år har kunnat enas om handläggningen. På ett sådant område borde det vara naturligt,

### Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet

för att inte säga självklart, med en kontinuerlig och tidig information och med möjligheter till överläggningar och debatt, som också den äger rum på ett tidigt stadium innan positionerna är låsta och definitiv ställning har tagits.

När vi alltså känner och även faktiskt har ett gemensamt ansvar för försvaret och dess utformning, borde det enligt min mening vara rimligt att de oppositionspartier som har velat dela ansvaret med regeringen också finge tillgång till samma och i stort sett lika tidiga informationer som regeringen och finge deltaga i de överläggningar och ge de synpunkter på den planläggning som dessa kan föranleda. Ett sådant önskemål gör sig med extra skärpa gällande om eller när det inträffar händelser som kan ha betydelse för det riktiga fullföljandet av det som man har kommit överens om.

Jag skall ge ett exempel som belyser vad jag menar. När riksdagen i våras fattade beslut om försvarets utformning, effekt och kostnader för den närmaste fyraårsperioden, grundade sig detta beslut på att man i en parlamentarisk kommitté hade lyckats samsas om den avvägning som borde göras mellan å ena sidan vad man ville uppnå i försvarsförmåga och å andra sidan vad man ville satsa i kostnader. Kort tid efter beslutet och för övrigt redan innan det trätt i tillämpning, inträffar så en helt oväntad händelse: Wennerström avslöjas, och det meddelas att han har förrätt försvarshemligheter av betydande vikt. Från ansvarigt håll deklarerar offentligt att Wennerströms verksamhet medfört skador som kommer att kräva betydande kostnader att upphäva. Det är självklart att det i en sådan situation kommer avvägningsproblem i blickpunkten och att det uppstår nya diskussioner kring dem. Det borde då vara lika självklart att de oppositionspartier som har medverkat till enigheten i försvarsbeslutet erbjudes deltaga också i dessa diskussioner. Vi föreslog därför från

vårt håll att försvarskommittén skulle återupplivas för sådant ändamål. Detta väckte ingen förståelse. I stället meddelades från regeringen i remissdebatten att det måhända icke uppstått några skador alls av sådan art att de kommer att kräva extra kostnader. Man måste fråga sig: Vad grundade sig de första uppgifterna på, och varpå grundar sig de senare? Det är sannerligen inte egendomligt att vi med utgångspunkt från det ansvar som också vi känner är oroade. Det är man ofta, när man inte får fullständiga upplysningar.

Detta exempel tecknar enligt min mening klart motiven bakom de motioner som vid ett par tidigare tillfällen har väckts om tillsättandet av en totalförsvarsnämnd. Statsutskottet har vid sin behandling av dessa motioner varje gång framhållit att det skulle vara önskvärt med utförligare och tidigare information i riksdagen i försvarsfrågor men att detta borde kunna åstadkommas på annat sätt än genom tillskapandet av ett nytt organ. Redan 1951 vid behandlingen av en dylik motion uttalade statsutskottet att man i stället borde pröva sig fram genom av regering- eller försvarsministern under hand anordnade överläggningar eller samråd. Det skulle vara intressant att veta i vilken utsträckning man därefter verkligen har prövat sig fram genom sådana överläggningar och samråd. Jag har inte hört talas om att det har skett vid något enda tillfälle, men det kan naturligtvis ha ägt rum ändå. Om så varit förhållandet skulle det vara av värde att få redovisat vad prövningen kan ha givit för resultat. Det har uppenbarligen varit negativt, eftersom man i varje fall tycks ha slutat med verksamhet av den arten. Hur det än kan vara med denna sak kvarstår behovet av orientering och samråd lika starkt i dag som tidigare, om inte än starkare.

1962 års riksdag beslöt i samband med omorganisationen av totalförsvarets högsta ledning att inrätta ett försvarsråd med uppgift att samordna

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

verksamheten inom regeringen med verksamheten hos totalförsvarets centrala myndigheter. I detta råd skall orientering lämnas och överläggningar äga rum om totalförsvarets gemensamma målsättning och andra väsentliga problem. Utan att man tillskapar ett nytt organ skulle därför åtminstone en del av tankarna bakom kravet på en totalförsvarsnämnd kunna förverkligas, om i detta råd finge ingå representanter för riksdagens demokratiska partier. Vi har därför i år begränsat oss till att motionsvis föreslå en sådan komplettering av försvarsrådet och i statsutskottet reserverat oss till förmån för dessa motioner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid statsutskottets utlåtande nr 167.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Den fråga det här gäller är ingen ny fråga — den har vid många tillfällen varit upptagen till behandling i kammaren. Jag tror inte heller att det som har hänt under det senaste året, framför allt i Wennerströmmaffären, på något sätt kan inverka på behovet av den nya representation, som här föreslås — jag har svårt att tänka mig att detta kan göra vare sig till eller från i detta hänseende. Ansvaret i detta fall måste naturligtvis läggas på vederbörande ansvariga myndigheter. Och det är väl endast angenämt att inte behöva ta något direkt ansvar därvidlag.

Jag sade att denna fråga varit föremål för riksdagens prövning åtskilliga gånger, senast föregående år i samband med den då framlagda propositionen angående ny organisation för totalförsvarets högsta ledning. Även då blev som känt motionerna avslagna av riksdagen. Det innebär inte att det skulle råda någon oenighet om att riksdagen bör erhålla alla de upplysningar som kan anses erforderliga i försvarspoli-

tiska frågor och i beredskapsfrågor. Spörsmålet gäller väl om det för den sakens skull skall behövas ytterligare ett organ.

Statsutskottet har ju nu alla möjligheter att få del av dessa frågor, och dessutom har i frågor av utrikespolitisk natur, där militärpolitiska bedömanden ibland förekommer, utrikesutskott och utrikesnämnd alla möjligheter att få upplysningar. Jag föreställer mig att vid de sedvanliga sammanträffandena mellan partiledarna också ventileras aktuella militärpolitiska spörsmål. Vi känner också väl till att det med regelbundna mellanrum tillsättes försvarsutredningar som sysslar med dessa saker. Jag tycker således att möjligheterna för riksdagens partigrupper att få de upplysningar som kan krävas i dessa frågor är ganska stora.

Motionärerna önskar nu ytterligare parlamentarisk representation i det i fjol beslutade försvarsrådet, som består av vissa regeringsledamöter och ett begränsat antal av i totalförsvaret ingående verkschefer och militära chefer med uppgift att orientera och samråda om militärpolitiska spörsmål och andra beredskapsfrågor.

Jag föreställer mig att orientering i aktuella försvarsspörsmål sker på beredningsstadiet inom rådet. Det kan sålunda diskuteras om parlamentarikerna redan då skall inkopplas på dessa frågor, som säkerligen i många fall är av kontroversiell natur. Fråga är därför om det är önskvärt med ett parlamentariskt inslag i ett dylikt råd. Det ligger väl snubblande nära att partierna genom medverkan på detta förberedande stadium kan få ett visst ansvar som det sedan vid riksdagens prövning av dessa ärenden blir svårt att komma ifrån.

Även reservanternas förefaller medvetna om detta problem. De säger i sin reservation att enigheten i försvarsfrågan har grundats på en samfällad bedömning av den försvarskapacitet som med hänsyn till de samhällsekonomis-

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

ka möjligheterna i varje särskilt läge ansetts påkallad. »Detta samfälliga ansvar», understryker de, »bör enligt utskottets mening även få taga sig uttryck i löpande kontakter och samråd». Men säger de vidare: »Försvarsrådet får självfallet icke föregripa den vanliga behandlingen, budgetmässigt och i övrigt, av totalförsvarsfrågorna i regering och riksdag.»

Jag frågar mig då: Är det inte ett önsketänkande att i detta avseende först tala om ett samfälligt ansvar och sedan komma ifrån detta genom att säga att man inte får föregripa den vanliga behandlingen, budgetmässigt och i övrigt, av totalförsvarsfrågorna i regering och riksdag? Hur skall dessa olika ställningstaganden kunna förenas?

Jag har därför, herr talman, svårt att föreställa mig att det föreligger något större behov från riksdagens sida till representation i försvarsrådet och hemställer om bifall till utskottets hemställan.

**Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):**

Herr talman! Bakgrunden till denna diskussion är ju i hög grad den att det på två väsentliga områden i svensk politik föreligger en långtgående enighet mellan partierna. Det ena gäller utrikespolitiken och det andra försvarspolitiken. Att vi är överens om huvudlinjerna i den svenska utrikespolitiken och att vi dessutom är överens om huvudlinjerna i den svenska försvarspolitiken är ingen tillfällighet, eftersom det finns starka skäl för att säga att utrikespolitik och försvarspolitik har ett mycket långtgående inre samband som gör att det finns anledning att markera enighet i båda dessa avseenden.

Det finns, som vi alla vet, i fråga om utrikespolitiska frågor speciella arrangemang för att säkra en fortlöpande information och ett fortlöpande meningsutbyte mellan partierna redan på beredningsstadiet. Att det sedan självfallet är regeringens sak att ta ansvaret för vilken linje man därpå väljer efter

att ha haft dessa överläggningar är en sak för sig. Av dessa skäl förefaller det mig något överraskande att man när vi kommer in på den andra delen av de stora frågor som gäller våra relationer till främmande makt och vår nationella säkerhet, nämligen försvarsfrågan, inte vill gå med på ett liknande arrangemang, som just skulle innebära att man i parallell till vad som sker beträffande utrikespolitiska frågor också för försvaret skulle tänka sig en sådan ömsesidig information och samråd. Jag tycker att det vore logiskt att se den saken på samma sätt.

Nu tycks även utskottsmajoriteten erkänna behovet av bättre information och samråd redan på beredningsstadiet. Jag kan inte läsa utskottsutlåtandet på annat sätt. Jag konstaterar att det gäller både utrikespolitik och försvarsfrågor. Det är mera formerna för detta vi tvistar om. Majoriteten anser det vara tillräckligt med den information och det samråd som kan ske i de ordinarie utskotten, d. v. s. utrikesutskottet och statsutskottet. Man har emellertid en känsla av att detta inte är riktigt tillräckligt och antyder därför att särskilda kontaktmöjligheter kan förekomma i mån av behov. Detta är väl, såvitt jag kan förstå, en nödutväg från utskottsmajoritetens sida.

Vad som däremot kan konstateras är att det inte på det sättet blir någon fortlöpande och sammanhållen information och samråd i dessa frågor, utan det hela blir av naturliga skäl ganska splittat. På det viset blir det i viss utsträckning samma personer som får dessa informationer i båda dessa sammanhang. Men det är alldeles klart att vissa personer som har att göra med dessa frågor icke får denna sammanhållna och dubbla information i fråga om försvars- och utrikespolitik.

Jag har därför svårt att förstå varför man inte vill gå med på en rationell lösning av detta problem. De sakskalet som anförs tycker jag är svaga och föga bärkraftiga.

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

Herr andre vice talmannen anförde här att det ju kunde hända att oppositionen fick ett medansvar om förslaget genomfördes. Jag måste säga att mycket skall man höra innan örönen trillar av, och med tanke på allt vad vi haft av försvarsuppgörelser under årens lopp. Att riksdagens behandling av försvarsfrågorna inte bör föregripas formellt sett är vi alldeles överens om, men realiteten är som vi vet något helt annat. Och ingen bör väl starkare och bättre känna till det än ordföranden i statsutskottets första avdelning som mycket väl vet hur begränsade behandlingsmöjligheterna är i försvarsfrågorna sedan en parlamentarisk försvarsberedning har framlagt ett ramförslag. Vad vi kan göra är, som avdelningsordföranden mycket väl vet, mera att putsa på detaljerna. Detta argument bör därför kunna avföras ur diskussionen ganska snart.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hade inte begärt ordet, men jag skall använda det i alla fall när jag nu fått det. Jag vill understrika vad herr andre vice talmannen sagt, att denna fråga debatterats vid åtskilliga tillfällen i kammaren, och varje gång har kammaren uttalat sin uppfattning, som vi väl måste respektera. Trots herr Virgins exempel kan jag inte se att det sedan dess har inträffat någonting som behöver ändra kammarens ståndpunkt i frågan.

När den förra året senast behandlades, knöts den till beslutet om en organisation av totalförsvarsledningen. I det sammanhanget inrättades vad vi kallar ett försvarsråd. Tidigare hade man motionerat om en försvarsnämnd med politisk representation. Detta försvarsråd som beslöts förra året var avsett som ett samrådsorgan mellan regeringen och cheferna för de viktigare

totalförsvarsgrenarna, liksom för samråd mellan dessa chefer inbördes. Självklart måste det i stort sett bli fråga om rena förvaltningsbestyr, medan man knappast i det organet avses behandla försvarspolitiska frågor av den karaktär som riksdagen skall ta ställning till. Detta var ett skäl till att man inte fann anledning att medverka till en partipolitisering av detta organ.

Ett annat viktigt skäl var att man inte ville föregripa behandlingen av frågorna i statsutskottet. Detta var alla ense om, och jag måste alltjämt hävda, liksom förut, att ett sådant organ skulle medföra en viss förbehandling av frågorna, som skulle ställa riksdagen och statsutskottet offside.

Det kan ju tänkas att man avser att skapa ett organ liknande det vi hört talas om under senaste halvåret, samrådsnämnden i säkerhetsfrågor, där ju somliga ledamöter tycks ha för sig att de sitter bara för att stilla sin personliga nyfikenhet i hemliga saker. Jag kan inte tänka mig att det skulle vara riksdagens mening att inrätta en sådan politiskt oansvarig representation. Det måste bli fråga om framskjutna, ansvariga ledamöter av de olika partierna, som på sätt och vis engagerar sina partier i de ställningstaganden de inte kan undvika att göra i detta försvarsråd. Vi vet att sedan partiledarna eller andra liknande representanter engagerat sig utanför riksdagen, blir det ganska svårt för riksdagens partigrupper att efteråt ha annan mening än vad som har fixerats vid samråden.

Jag tror inte ett sådant samråd är nödvändigt, eftersom vi redan har det informations- och samrådsorgan som utrikesnämnden utgör i försvarspolitiska frågor och det organ som statsutskottet måste utgöra när det gäller att behandla frågorna ifrån ursprunget.

Jag tycker, herr talman, att kammaren tillräckligt ofta har behandlat denna fråga, tillräckligt ofta avvisat tanken på ett sådant försvarsråd, och att det inte borde föreligga skäl att nu ha

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

annan mening. Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag vet ju att ett av de vanligaste argumenten i kammaren är att vi inte skall ändra på tidigare beslut. Men om det nu råkar vara så att kammaren med en förhållandevis knapp majoritet har fattat ett beslut, som endast en del av kammarens ledamöter biträder — även om det är den större delen — är det ju inte så konstigt att de andra vill fullfölja sin linje. Dessutom kan jag inte tycka att det är ett sakskalet att säga att om riksdagen en gång fattat ett beslut skall man för alla tider hålla fast vid det.

Låt mig nu i stället gå till själva saken. Borde man inte vara konsekvent och även i försvarsfrågor få till stånd en ordning för samråd mellan partierna på samma sätt som gäller för utrikespolitiken?

Man skall, sade herr Gillström, inte ställa riksdagen offside i försvarsfrågorna. Men vad är det då man gör i dessa parlamentariska försvarsberedningar? Är det inte just att i viss, långt gående mening ställa riksdagen offside? Vi som sitter i statsutskottets första avdelning och följer dessa ärenden har närmast att på det parlamentariska planet verkställa vad den senaste försvarsberedningen kommit fram till och enats om. Vi kan inte påstå att vi i egentlig mening utför någon realprövning. Vi kan putsa litet i detaljer, vi kan flytta på ett och annat, men själva ramen och de stora klotterna är fastlagda. Om vi skall kalla detta förhållande att riksdagen ställs offside eller inte, kan ju vara en ordmässig fråga. Realiteterna är vi ändå överens om. Jag kan inte tänka mig att herr Gillström med den samarbetsvilja han ofta ger uttryck åt skulle vara beredd att ta risken att frångå den ordningen, som dock i viss mening innebär att riksdagen — men ingalunda partierna — är ställd offside. Måste vi inte

också försöka att få litet konsekvens i fråga om enigheten och medansvaret när det gäller försvaret, liksom vi redan har det — i rimlig mån, tycker jag — ordnat när det gäller utrikespolitiken.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag kan i långa delar instämma i vad herr Hanson nyss sagt. Jag vill därutöver tillägga att det icke är riktigt om man säger att den motion som nu föreligger till behandling redan tidigare har avvisats av riksdagen. Den motion som senast i fjol avvisades av riksdagen avsåg inrättande av en totalförsvarsnämnd. Vad vi nu begär är att försvarsrådet skall kompletteras med parlamentariska ledamöter. Den frågan kunde inte bli föremål för behandling förra året eftersom motionen om totalförsvarsnämnden behandlades samtidigt med propositionen om försvarets högsta ledning, inrymmande bildandet av en försvarsnämnd.

Herr andre vice talmannen tycks anse att det skulle vara riskabelt om de demokratiska partierna gav råd åt regeringen i försvarspolitiska frågor. Jag har svårt att förstå betänkligheterna häremot. Om man inte ger sådana råd blir väl resultatet bara att man inte får något inflytande alls. När regeringen en gång låst sig genom avlämnandet av en proposition visar all erfarenhet att det är för sent att åstadkomma några ändringar av väsentlig art.

Det sägs också att första avdelningen i statsutskottet skulle vara ett lämpligt forum för erhållande av informationer och för samråd av det slag som vi nu diskuterar. Jag tror inte det. Första avdelningen är ju hårt arbetstyngd av sina normala rutinuppgifter. Vidare gäller det här ofta saker av strängt konfidentiell natur. Jag behöver bara peka på den omständigheten att det finns över 50 suppleanter som kan komma och gå som de vill inom första avdelningen i statsutskottet. Därtill kommer att det

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

inte är så lätt att veta vilka informationer man som utskottsledamot skall begära, då man ju inte är orienterad om vilken planläggning som pågår förrän en proposition framläggs.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Bara en kort replik.

Herr Per-Olof Hanson antydde att man redan i de nuvarande försvarsutredningarna har ett organ där det sker ungefär ett liknande samråd som man nu avser att få till stånd i försvarsrådet. Hans uttalande kan i varje fall tolkas så. Jag skulle då gärna vilja att herr Hanson närmare förklarar om han anser att vi efter tillskapandet av ett försvarsråd av den föreslagna typen inte längre skulle behöva några försvarsberedningar. Jag tror inte att det är riktigt att handla så. Vi har både under kriget och årtiondena därefter kontinuerligt haft försvarsberedningar i arbete med tämligen korta mellanrum. Vi har under de gångna åren praktiskt taget haft försvarsutredningar arbetande under längre perioder än då det inte funnits någon sådan utredning i gång. Deras uppgift har väl i första hand varit att skapa enighet mellan partierna om hur mycket vi kan tänkas ha råd att offra på försvaret. Samtidigt har försvarsberedningarna haft till uppgift att dra upp en yttre ram för våra försvarskostnader liksom också att lösa vissa avvägningsfrågor inom denna ram. Menar herr Hanson nu att försvarsrådet skulle överta den uppgiften? I så fall finns det så mycket större skäl för mig att varna för tillskapandet av ett sådant försvarsråd.

Herr Virgin säger att vad vi behandlade förra året var frågan om inrättandet av en totalförsvarsnämnd och icke en representation i det totalförsvarsråd som då instiftades. Ja, motionen var väckt under ordinarie motionstid men knöts till detta ärende och behandlades i samband med frågan om ett totalförsvarsråd. Även då diskuterades

frågan om en partiernas representation i detta försvarsråd. Det är samma fråga som vi diskuterar i dag.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är litet anmärkningsvärt att herr Gillström inte drar sig för att så klart säga ut att vad man från regeringens sida vill ha hjälp med av de övriga partierna är att få räkningen betald. Ramen är man alltså intresserad av, men man vill inte ha någon medverkan från oppositionens sida då det gäller vad som finns inom ramen.

Vad det här gäller är ju om man skall ge oppositionspartierna tillräckliga möjligheter att fortlöpande följa försvarsfrågornas utveckling, sedan man en gång spikat en ram, och alltså kunna hålla sig underrättad om vad som sker inom ramen. Med de ständiga förskjutningar i bedömningarna av utrikespolitisk och försvarspolitisk art som nödvändigtvis måste ske är det nödvändigt att de övriga partierna får en fortlöpande information. Men där är man märkvärdigt nog från regeringens sida inte längre intresserad av att få till stånd en bred förankring i den mening som man här skulle kunna få genom en parlamentarisk representation i försvarsrådet. Jag tycker att det är en egendomlig brist på konsekvens. När det gäller utrikespolitiken anser man det självfallet att man skall ha en dylik representation, och starka skäl talar ju också härför. Men när det gäller försvarspolitiken tycks dessa skäl inte längre gälla. Jag kan inte förstå ett sådant resonemang som jag anser vara inkonsekvent. Jag är dessutom övertygad om att det i längden är olyckligt.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Inom utrikesnämnden föredras även försvarspolitiska frågor. Såvitt jag vet finns det samma möjligheter att där behandla dem som de utrikespolitiska problemen.

### Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet

Herr Per-Olof Hanson säger att det väsentliga är att partierna får tillfälle att i ett försvarsråd i förhand pröva det som finns inom ramen. Det är just detta jag har riktat mig mot. Det är riksdagens uppgift att behandla vad som skall finnas inom ramen, och det bör inte förekomma något tidigare ställningstagande som föregriper behandlingen. Det hör inte — bortsett från militärledningens och regeringens beredning — förekomma någon sådan tidigare prövning utanför riksdagen av vad som skall finnas inom ramen.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå varför herr Per-Olof Hanson är angelägen om att även oppositionen skulle vara med om att i detta organ ge regeringen råd i olika frågor. Om oppositionen påtar sig uppgiften att vara med i detta råd, följer väl därav att partigrupperna också får ta ansvar. I den mån de är informerade blir de ju delaktiga i ansvaret.

Jag ställer mig också den frågan, varför ett sådant samråd skall ske just i militärpolitiska sammanhang och inte i andra politiska frågor av inrikespolitisk art. Den del av utrikespolitiken som berör vår militärpolitik kommer ju alltid under utrikesnämndens domvärjo.

Det verkar som om herr Hanson i övermått skulle vilja vara med om en sådan här rådgivning. Det står emellertid uttryckligen i reservationen att man visserligen vill vara med om att ta ett samfällt ansvar men däremot inte vill föregripa den vanliga budgetmässiga och övriga behandlingen. Hur båda dessa saker skall kunna förenas har jag mycket svårt att föreställa mig. Jag ber därför, herr talman, att ännu en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Vad frågan gäller är ju huruvida riksdagspartierna har riktiga

och nödvändiga möjligheter att bedöma vad som händer inom ramen. Som herr Gillström medger är, såsom det nu ligger till, möjligheterna att följa med vad som händer mycket små för oss som sitter i första avdelningen men ändå inte varit med om dessa månader av detaljgranskning av försvaret. — Jag skall alltså möjligen göra en reservation för dem som har varit med om att diskutera fram försvarsbesluten inom parlamentariska beredningen och ge oss ramen.

Vidare kan det ju inte vara ett sakargument, herr Gillström, att hänvisa till att det förekommer försvarspolitiska föredragningar i utrikesutskottet och utrikesnämnden. Motiveringen är ju det förhållandet att försvarspolitiken och utrikespolitiken är olika delar av en och samma sak och att det därför krävs information på båda sektorerna. Men bara en del av dem som har att inom statsutskottet handlägga försvarsfrågorna har möjlighet att få informationer i utrikesutskottet. De som är med i utrikesnämnden och utrikesutskottet får en bättre information, och jag har svårt att förstå varför vissa andra, som ändå har att medverka i rätt viktiga avgöranden, skulle ställas utanför när det lämnas betydelsefulla utrikespolitiska och militärpolitiska informationer. Jag tycker det brister på ett så grundläggande sätt i logiken när man accepterar behovet av en allsidig information på den utrikespolitiska sidan men kopplar bort det behovet när det gäller den försvarsmässiga sidan av saken.

Såsom jag sade i mitt första anförande — jag kan upprepa det — har jag emellertid ett intryck av att utskottsmajoriteten inte riktigt tror på sig själv, eftersom den inte vill fullfölja sin tankegång utan hänvisar till möjligheterna att i utrikesutskottet, i statsutskottet och kanske vid särskilda föredragningar för utvalda personer som hopplockats för tillfället, ge vissa betydelsefulla informationer. Jag tycker, kort sagt, att det finns starka skäl för att

**Om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet**

ordna denna information så att den blir kontinuerlig, fortlöpande och väl sammanhållen och inte tillfälligt anordnad när det händer någonting speciellt.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag har svårt att riktigt förstå herr andre vice talmannens rådsla för att delta i överläggningar som eventuellt skulle kunna tolkas såsom samråd med regeringen på planlägningsstadiet i försvarsfrågor, men jag vill gärna medge att denna del av vad vi diskuterar inte är det väsentliga. Det väsentliga är givetvis att oppositionen får orientering och tillgång till samma informationer som regeringen har när olika förslag skall bedömas, och framför allt att den får sådana informationer tidigt.

Nu sägs det att orienteringar erhålles inom utrikesnämnden. Det är möjligt att försvarspolitiska föredragningar har förekommit i utrikesnämnden — det är svårt att bilda sig en uppfattning om den saken, eftersom protokollen inte är offentliga — men jag vågar med stöd av egen, ett par år gammal erfarenhet säga att det i varje fall inte tycks ske ofta. I följd utlovade försvarsministern vid framläggande av propositionen angående totalförsvarets ledning att försvarspolitiska orienteringar i ökad omfattning skulle komma att lämnas inom utrikesnämnden. Jag kan icke erinra mig att någonting sådant har skett ännu, i varje fall inte i den utomordentligt viktiga fråga som jag berörde inledningsvis.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat

propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 167, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 47.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 168, i anledning av väckt motion angående besiktning av hästar, som uttagas enligt militära uttagningsföreskriften; och

nr 169, i anledning av väckta motioner om undervisning i humanistiska ämnen vid de tekniska högskolorna m. fl. läroanstalter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om inrättande av en professur eller  
laboratur i oligofrenologi

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur eller laboratur i oligofrenologi.

Statsutskottet hade till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Edström* (I:107) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* (II:125), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i frågan om inrättande av en lärostol i oligofrenologi (professur eller laboratur) vid något av universiteten eller karolinska institutet, i första förslagsrummet vid Lunds universitet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I:107 och II:125 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Edström*, som dock ej antytt sin mening.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att jag måste reagera mot motiveringen för utskottets avslag på föreliggande motion, trots att samtliga fakulteter och lärarkollegier har varit positiva — fakulteterna i Uppsala och Lund synnerligen positiva.

Medicinska fakulteten i Uppsala säger att det är synnerligen angeläget, att en professur inrättas i detta ämne. Fakulteten i Lund ansluter sig livligt till motionen och anser det synnerligen angeläget att en intensifierad forskning på detta fält kommer till stånd. Lärarkollegiet vid karolinska institutet i Stockholm är även starkt positivt men vill hellre ha en personlig professur. Medicinska fakulteten i Göteborg och lärarkollegiet vid högskolan i Umeå finner inrättandet av en professur i ämnet angeläget men anser att det finns stör-

re och angelägnare uppgifter som i första hand bör tillgodoses; framför allt tänker man på den tunga psykiatrien, som bör ytterligare utbyggas. Slutligen har emellertid kanslersämbetet uttalat att först sedan allmänpsykiatriens forsknings- och undervisningsbehov blivit någorlunda tillgodosedda i hela landet, så bör man ta problemet under omprövning. Detta sista uttalande har utskottet anslutit sig till såsom motivering.

Jag anser detta vara ett orealistiskt ståndpunktstagande från utskottets sida, som är synnerligen olämpligt i vårt progressiva samhälle. Det är ju på de områden, där vi har speciella möjligheter, särskilda forskningsmaterial och särskilt underlag — inte minst när det gäller tillämpad forskning — som det främst finns möjligheter att göra framstående vetenskapliga insatser. På sådana områden har ju också hittills vetenskapliga insatser, enligt den praktiska erfarenhet som vi har i vårt land, ofta gett utomordentligt tillfredsställande resultat. Främst detta har medfört, att en del av vår svenska medicinska forskning — för att ta ett exempel — blivit världsberömd. Därigenom har vi fått sådana män som professorerna Gösta Forssell, Herbert Olivecrona, Holger Crafoord och nu senast Viking Björk. Vi har satsat på speciella områden där vi har forskningsmaterial och personella möjligheter för att sätta i gång något speciellt.

Om vi skulle vänta till dess att det allmänna medicinska undervisnings- och forskningsbehovet vore någorlunda tillgodosett här i landet, skulle vi aldrig kunna satsa på sådana speciella problem. I praktiken måste de allmänna undervisnings- och forskningsresurserna nämligen oavbrutet utbyggas, och behovet blir sällan någorlunda tillgodosett.

Det är därför en olycklig motivering som kanslern här har använt och som utskottet har fastnat på. Vi måste se realistiskt på frågor av denna art och satsa på det material och den personal vi har samt använda sådana resurser så

**Ang. klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna**

gott vi kan. Det är därigenom i realiteten vetenskapen ofta går avsevärt framåt, inte minst då det gäller det medicinska området och rent praktisk sjukvård.

Jag ber att få återkomma nästa år och hoppas att ett eventuellt avslagsbeslut då inte blir så olyckligt formulerat som denna gång.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag förstår herr Edström — det är ju alltid så att om man väcker en motion och får den avstyrkt känner man sig inte tillfredsställd.

Att herr Edström i sitt anförande i någon mån underskattar utskottet tar jag med ro, men när han även tycks underskatta kanslerns ställningstagande finner jag det mera obehagligt. Jag utgår dock från att kanslern är tillsatt för att ur rent sakliga synpunkter pröva de olika förslag som förs fram, och han har avgivit ett yttrande som avdelningen och utskottet, med undantag för herr Edström, enhälligt har kunnat ansluta sig till.

När det gäller själva saken kan jag försäkra herr Edström att både avdelningen och utskottet hoppas på att vi skall komma i den situationen att det blir möjligt att tillgodose även detta önskemål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av väckta motioner om inrättande av statliga folkloristiska institut;

nr 172, i anledning av väckta motioner om möjlighet att i grundskolans nionde årskurs välja ett tredje främmande språk;

nr 173, i anledning av väckt motion angående rätten att disponera studentbostäder;

nr 174, i anledning av väckta motioner om utnyttjande av militära m. fl. verkstäder för civil yrkesskolutbildning;

nr 175, i anledning av väckta motioner om statliga åtgärder för att stimulera kulturpolitiska insatser från kommunernas sida; och

nr 176, i anledning av väckt motion om ekonomiskt stöd för att stimulera intresset för schackspel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

**Ang. klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av väckta motioner angående klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna.

Till behandling hade statsutskottet förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wallmark* och *Enarsson* (I: 339) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Nordstrandh* och *Wennerfors* (II: 386), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att för klassföreståndare i den nioåriga grundskolans högstadium skulle läggas in minst en veckotimme inom ramen för gällande undervisningsskyldighet för omvårdnad och vägledning av eleverna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 339 och II: 386 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anförts, utom av andra, av fröken *Ljungberg*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till föreliggande utlåtande

**Om utredning rörande arvsbeskattningen**

och ber att mycket kort få motivera den.

Utskottet säger i sin skrivning att skolöverstyrelsen beaktar det av motionärerna framförda önskemålet om vidare möjligheter för utövande av klassföreståndarskap i grundskolans högstadium och att en försöksverksamhet pågår i syfte att utröna de bästa formerna för denna verksamhet. Men om jag har rätt förstått vad skolöverstyrelsen hittills bekantgjort genom remissyttrande till avdelningen, förefaller det som om överstyrelsen lägger större vikt vid att pröva andra alternativ än det som omtalas i de föreliggande motionerna. I sjunde klassen finns, såsom skolöverstyrelsen också säger, stora möjligheter att inom ämneslärarsystemets ram få lärare med tillräckligt många timmar i klassen för att de skall kunna ägna behövlig individuell uppmärksamhet åt eleverna; men redan i åttonde klassen blir detta svårare med tillvalssystemet och tillvalsgrupperingen. Då är det önskvärt att klassföreståndare inom ramen för gällande undervisningsskyldighet skall beredas möjlighet till sådan kontakt med eleverna i klassen som kan verka främjande på samhörigheten, på disciplinen och på elevernas personlighetsutveckling.

Jag vill med detta, herr talman, bara motivera min blanka reservation och vill i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 178, i anledning av väckta motioner om främjande av den psykosomatiska medicinska verksamheten;

nr 179, i anledning av väckta motioner om en plan för trafiken i Stockholms södra skärgård;

nr 180, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av stat-

liga förvaltningsuppgifter till länsplanet;

nr 181, i anledning av väckt motion om effektivisering och rationalisering av den statliga verksamheten;

nr 182, i anledning av väckt motion om översyn av bestämmelserna om pensionsålder för statlig befattningshavare;

nr 183, i anledning av väckta motioner om en höjning av pensionsåldern för fast anställd, aktiv militärpersonal, m. m.; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

---

**Om utredning rörande arvsbeskattningen**

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning rörande arvsbeskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 254, av herr *Eric Carlsson*, och II: 311, av herr *Wahrendorff m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning och förslag rörande sådan ändring i arvsskatteförordningen, att testamentslott till fosterbarn, fosterbror eller fostersyster i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer komme att beskattas enligt arvsskattetariffens klass II i stället för nu gällande klass IV; samt

2) motionen II: 431, av herr *Darlin m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten av att arvsbeskatt-

ningen gjordes till föremål för en allsidig utredning, med särskilt beaktande av arvsbeskattningens negativa inverkan då det gällde att bibehålla det för ekonomiskt framåtskridande så viktiga riskkapitalet i egenföretagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 254, av herr Eric Carlsson, och II: 311, av herr Wahrendorff m. fl., angående beskattningen av testamentslott till fosterbarn m. fl., samt

2) motionen II: 431, av herr Darlin m. fl., om utredning rörande arvsbeskattningens verkningar,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson, Magnusson* i Borås och *Darlin*, vilka, under återopande av innehållet i motionen II: 431, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en allsidig utredning rörande arvsbeskattningen.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! I detta betänkande behandlas under punkten 2 en i andra kammaren väckt motion som gäller ett utredningsyrkande rörande arvsbeskattningen. Jag vill erinra om att år 1958 beslöt riksdagen att avskaffa kvarlåtenskapsskatten, men det innebar egentligen endast en teknisk omarbetning, enär den tidigare utgående kvarlåtenskapsskatten då inbakades i arvsskatten.

Vi reservanter har den uppfattningen att det föreligger behov av att arvsbeskattningen göres till föremål för en allsidig utredning. Det har sedan 1958 skett mycket stora förändringar. En inflationistisk utveckling har medfört att skatten på arv blivit kännbarare allt efter vad tiden lider. Den påverkar också i hög grad egenföretagarnas och inte

### Om utredning rörande arvsbeskattningen

minst bland dem jordbrukarnas möjligheter att vidmakthålla en tillräcklig kapitalbildning. Svårigheterna blir givetvis större, ju häftigare inflationen fortsätter. Jag vill också erinra om att år 1958, alltså för fem år sedan, begärde riksdagen en allsidig översyn av bestämmelserna rörande arvsbeskattningen. Detta riksdagens önskemål har emellertid regeringen ännu inte beaktat. Vi har därför kommit igen med vårt önskemål om en allsidig utredning rörande arvsbeskattningen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Vad det gäller motionsyrkandena om lättnader i arvsbeskattningen är det riktigt som reservanten här sade, att riksdagen år 1958 på förslag av bevillningsutskottet beslöt begära en allsidig översyn av frågor rörande arvsbeskattningen. Att denna översyn ännu inte har kommit till stånd är helt beroende på att familjerättskommittén, vars arbete för närvarande pågår, har i uppdrag att så småningom undersöka vissa saker då det gäller familjerettsfrågorna som hör intimt samman med arvsbeskattningen. Denna undersökning har ännu inte startats men är ju signalerad och kommer att så småningom presenteras för riksdagen. Man räknar med att familjerättskommitténs betänkande kommer att föreligga under våren 1964, och bevillningsutskottet har därför inte ansett det vara angeläget och nödvändigt att nu starta en särskild utredning om dessa frågor. Man bör i stället avvakta de resultat familjerättskommittén kommer till på detta område.

Då det sedan gäller yrkandena i motionen II: 431 begärs ju där inte bara en översyn av arvsbeskattningsreglerna utan också en sänkning av beskattningsnivån. Då kan man ifrågasätta, vilket utskottsmajoriteten också har gjort, om det är angeläget att just dödsbobe-

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

ningen i första hand skall bli föremål för skattelättnader. Det finns enligt vad jag kan förstå andra områden där det vore angelägnare att få skattesänkingskrav tillgodosedda än just beskattningen av dödsbon.

De synpunkter som sedan har framförts i motionerna I: 254 och II: 311 har utskottet ju ansett värda att beakta. Utskottet anser dock att det kan finnas andra vägar att gå för att lösa dessa frågor. Utskottet anser även att kraven i viss mån är tillgodosedda genom den utredning som så småningom kommer att ta hand om de beskattningsfrågor jag tidigare talat om.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande beträffande såväl punkten 1 som punkten 2.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 1 hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Yngve*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 50 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar  
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Yngve*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 23.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 370, av herr *Schött m. fl.*, och II: 424, av herr *Anners m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om åtgärder, syftande till att förbättra den enskildes rättssäkerhet i skatteärenden; samt

2) de likalydande motionerna I: 438, av herr *Per-Olof Hanson*, och II: 520, av fröken *Elmén m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande lämpliga vägar att stärka

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

den enskildes rättssäkerhet i taxeringsförfarandet.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 370, av herr Schött m. fl., och II: 424 av herr Anners m. fl., om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden, samt

2) de likalydande motionerna I: 438, av herr Per-Olof Hanson, och II: 520, av fröken Elmén m. fl., om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Gustaf Elofsson, Yngve Nilsson, Kronstrand, Gösta Jacobsson, Erik Filip Petersson* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt*, herrar *Larsson* i Umeå och *Björkman* samt fru *Kristensson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 370, av herr Schött m. fl., och II: 424, av herr Anners m. fl., samt de likalydande motionerna I: 438, av herr Per-Olof Hanson, och II: 520, av fröken Elmén m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdagen i syfte att stärka rättsskyddet för den enskilde i skatteärenden.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! När det gäller frågan om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden vill jag gärna understryka att både utskottsmajoriteten och reservanterna synes ha den uppfattningen att taxeringarna skall ske så att de blir så likformiga och rättvisa som möjligt. Men därmed är ju inte sagt att förhållandena är bra som de är. Tiden rider fort, och utvecklingen står inte stilla. Ständigt nya spörsmål tränger sig på, och därför har reservanterna an-

sett att de spörsmål som aktualiserats i de föreliggande motionerna bör göras till föremål för en utredning.

Utskottsmajoriteten motsätter sig detta och tycker tydligen att allt är bra som det är och att ytterligare reformer skulle vara onödiga.

Enligt reservanternas mening kan det under 1950-talet inledda utrednings- och reformeringsarbetet på taxeringsområdet ännu inte anses avslutat. Alla vet ju att förhållandena ändras mycket snabbt, inte minst på det ekonomiska området. Det höga skattetrycket, som råder när det gäller inkomst- och förmögenhetsbeskattningen, tillsammans med den alltmer komplicerade och för skattebetalarna många gånger svåröverskådliga skattelagstiftningen skapar nya problem.

Motionerna pekar på olika uppgifter för det fortsatta reformarbetet. Man tar sålunda sikte på att stärka rättsskyddet genom att en ledamot av taxeringsnämnden skall utses med särskild uppgift att bevaka deklaranternas rätt vid den förberedande granskningen. Ett annat uppslag går ut på att man kan tänka sig ett särskilt ombud med uppgift att bevaka den enskildes rätt vid taxeringsproceduren. Ombudet skulle då knytas till länsstyrelsen.

Båda dessa förslag avvisas emellertid av utskottsmajoriteten utan någon starkare motivering.

Motionärerna har också framfört krav att skattskyldig, som vinner en taxeringsprocess, skall få ersättning för de med målet förenade kostnaderna. Detta synes mig vara riktigt. Det bör väl vara på det sättet att den förlorande parten, staten, betalar kostnaderna, när en skattskyldig blivit felaktigt taxerad och vinner taxeringsprocessen.

Utskottsmajoriteten säger om detta förslag, att motionärernas yrkande i och för sig kan övervägas men att man bör avvakta besvärssakkunnigas utredning, innan slutlig ställning kan tas till spörsmålet.

Vad skatteuppbörden beträffar kan

### Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden

denna också reformeras så att rättssäkerheten stärkes. Vid beräkning av den kvarstående skatten, på vilken eventuell ränta skall erläggas, tas t. ex. ingen hänsyn till skatt som utbetalts efter den 30 april året efter inkomståret. Taxeringsnämndernas arbete behöver inte vara avslutat förrän den 30 juni. Skulle då meddelad avvikelse från självdeklaration medföra att räntebetalningsskyldighet blir aktuell, har den skattskyldige ingen möjlighet att genom ytterligare fyllnadsinbetalning slippa att erlägga ränta. Denna brist på samordning borde kunna undvikas. Det är en praktisk fråga som går att lösa, men utskottet säger nej till utredning härom.

Slutligen vill jag framhålla att den ena av samtaxerade makar kan debiteras ränta på kvarstående skatt trots att sådan skyldighet inte föreligger, när hänsyn tas till makarnas sammanlagda skatteförhållanden. Rättelse kan härvid vinnas först efter ansökan av den skattskyldige, men på grund av bristande kännedom om skattelagstiftningen förbises detta i regel, och då kan betydande förluster uppstå. I varje fall åsamkas de skattskyldiga extra besvär och tidsspillan. Även här borde alltså en reformering vara på sin plats.

De anförda exemplen visar att det finns utrymme för en reformering av taxeringsförordningen, och jag är övertygad om att en utredning i här berörda spörsmål skulle kunna bidra till en större smidighet i taxeringsarbetet och därmed till ett bättre rättsskydd.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid betänkan-det fogade reservationen.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Som motionär i detta ärende ber jag att få säga några ord.

Beskattningen har en central funktion i samhällsmaskineriet. Den berör intimt alla medborgare, varför helt naturligt förändringar på detta område är viktiga och tilldrar sig stort intresse.

Förändringarna under de senaste trettio åren är stora inom beskattningsområdet liksom inom de flesta andra områden av samhället. Jag vill gärna framhålla att den taxering som verkställdes i början av 1930-talet ägde rum i en mildare atmosfär och under mer idylliska förhållanden än den effektiva hårdmangling, som kännetecknar dagens taxering. Till denna förändring har givetvis i hög grad bidragit det allmännas behov av större skatteintäkter och det härav följande hårdare skattestrycket.

Det är under sådana förhållanden naturligt att i de taxeringsreformer som genomförts under de gångna åren man framför allt sökt tillgodose taxeringsarbetets effektivitet. Tyvärr har emellertid samtidigt rättssäkerheten för den enskilde icke kommit att ägnats lika stor uppmärksamhet. Detta är att beklaga, då i en hårdare taxeringsprocedur ökade möjligheter för den skattskyldige att bevaka sin rätt och gardera sig mot rättsförluster framstår som synnerligen angelägna.

Allt bör göras för att den skattskyldige skall kunna känna ökad trygghet och veta att han blir rättvist och korrekt behandlad. I tidigare debatter har jag i detta syfte med skärpa velat understryka angelägenheten av att arvodena till taxeringsnämndsordförandena hålls på en sådan nivå att verkligt kvalificerade personer kan förvärvas för dessa uppdrag.

Av utskottets yttrande framgår att en ej obetydlig justering av taxeringsarvodena skett de senaste åren. Det är beklagligt att denna förbättring kom att dröja så länge. Därigenom har ett avsevärt bortfall av intresserade och duktiga funktionärer ägt rum ute i länen, och länsstyrelserna har haft stora bekymmer för att få fram lämpliga ersättare.

Frågan är också om höjningen av taxeringsarvodena är tillräcklig. Med hänsyn till den avsevärda förbättring i de kommunalvalda ledamöternas vill-

## Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden

kor som nu inträtt torde man också kunna ifrågasätta, om ersättningen till dem och ersättningen till taxeringsnämndsordförandena och kronombuden står i rätt proportion till vederbörandes arbetsinsats. Det är angeläget att denna fråga ägnas tillbörlig uppmärksamhet.

I såväl motionerna som utskottsyttrandet framhålls att det behövs ökad rådgivning åt de skattskyldiga och att dylik rådgivning bl. a. med fördel sker och i ökad utsträckning kan ske hos de lokala skattemyndigheterna. Jag vill gärna understryka detta. Oenkligen är den plats, där den skattskyldige lämnar sin deklaration och varifrån han får sin debetsedel — den lokala skattemyndigheten — den naturliga platsen för en sådan rådgivning. Jag måste emellertid samtidigt framhålla angelägenheten av att vederbörande myndigheter erhåller tillräckliga personella resurser för sin upplysningsverksamhet.

Förslaget om en särskild befattningshavare vid länsstyrelserna med uppgift att tillvarata den skattskyldiges rätt i taxeringsproceduren har ej vunnit utskottets gillande. Utskottet anför som sin mening att taxeringsintendenten ej bör ensidigt betraktas som en representant för det allmännas rätt och det fiskaliska intresset. Som faktum kvarstår emellertid att taxeringsintendenten med sin stora arbetsbörda som regel måste ägna nästan all sin kraft åt den fiskaliska sidan och — vilket är högst väsentligt — i allmänhetens ögon är fiskal och ej den skattskyldiges ombud.

Herr talman! Jag är medveten om att tanken på en särskild de skattskyldigas ombudsman vid länsstyrelse liksom tanken på ersättning till skattskyldig som vinner en taxeringsprocess vinner alltmer terräng men ännu ej är mogen för allmän anslutning. Det är emellertid angeläget att dessa liksom övriga i motionen berörda spörsmål — alla viktiga, ehuru jag inte här går in på dem i detalj, och alla syftande till att öka rättsskyddet för den enskilde i skatteärenden och till att stärka de skattskyldigas

förtroende för taxeringsväsendet — snarast blir föremål för utredning. Beskattningsväsendet är både så betydelsefullt och så speciellt att det framstår som naturligt med en särskild utredning av dessa problem. Att som utskottet på flera punkter hänvisa till andra utredningar synes mig icke riktigt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Nilsson framhöll här nyss, att föreliggande utskottsbetänkande inte innehåller särskilt starka motiveringar för avstyrkandet av motionerna. Så långt jag kan finna har utskottet emellertid lagt ned stor möda för att reda ut begreppen i de — det skall jag gärna erkänna — relativt komplicerade ting det här är fråga om. Utskottet redovisar motionsyrkandena och sina egna ställningstaganden, och jag tycker att utskottets redovisning i föreliggande betänkande bör kunna få minst lika högt betyg som den reservation som återfinnes i betänkandet, ty denna reservation är ju inte av den karaktären att den kan sägas ge mycken belysning av vad reservanterna kan ha för uppfattning i dessa speciella frågor.

Det förhåller sig ju så — och det erkänner reservanterna — att det har skett en mängd reformer på förevarande område. Det är ju önskvärt att taxeringsarbetets effektivitet kan förenas med en större säkerhet för skattebetalarna i allmänhet. Sedan kan man diskutera hur man skall förfara i olika sammanhang. Det har här anförts, att det är angeläget att man ger taxeringsnämndsordförandena högre arvoden, så att man får fram de rätta personerna för detta uppdrag. Jag kan vitsorda betydelsen härav, men utskottet redovisar vad som hänt under senare år med dessa arvoden. Inte har jag fått en känsla av att statsmakterna varit ointresserade av en lösning av detta spör-

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

mål. Alldeles tvärtom! Jag har, herr talman, sedan jag fick det stora förtroendet att vara ordförande i bevillningsutskottet, årligen fått en inbjudan av Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund att delta i en sammankomst, vid vilken ett stort antal ordförande från hela landet träffas. Mitt intryck från dessa sammanträffanden är att man uppskattar det tillmötesgående, som statsmakterna visat under senare år, vilket helt naturligt har påverkat rekryteringsmöjligheterna och bidragit till att de nu tjänstgörande ordförandena stannat kvar på sina poster. Jag finner därför mot bakgrunden av vad som redovisats i utskottsbetänkandet inte någon anledning för riksdagen att här ge sig in på att uttala den meningen, att arvodesförbättringen bör ske i ännu snabbare takt.

När det gäller de önskemål, som har framförts beträffande räntan på kvarskatten, har jag kanske en något avvikande mening. Detta problem är nog inte så stort som man vill göra gällande, om man betraktar hela frågekomplexet från något vidare synvinkel. Räntesatsen, 9 procent, förefaller vara mycket hög, men den utgör ju en ränteersättning för ett belopp som icke inbetalats under en tid överstigande ett och ett halvt år. Ränteersättningen gäller ju inte de allra minsta beloppen utan kommer i fråga först när det icke inbetalade beloppet överstiger 1 000 kronor. Det är vidare skäl att beakta att vederbörande ju har möjlighet att få räntegottgörelse å sina egna pengar, om han har dem insatta på bankräkning eller i sin rörelse före skatteinbetalningen. Till sist, ärade kammarledamöter, kan erinras om att alla ränteutgifter är avdragsgilla vid beskattningen. För dem som klagat på de höga marginalskatterna finns ju all anledning att ta hänsyn till även den andra sidan. Då blir belastningen inte så kolossal som man vill göra gällande. Utskottet menar därför, att om man skall diskutera andra villkor på detta område, kommer även en ändring av räntesatserna i fråga.

Jag har velat framhålla detta, ty jag anser att man har bedömt dessa ting litet ensidigt ibland. Man talar bara om att skattebetalarna kläms orimligt hårt och att statsmakterna skulle vara särskilt ogina i detta fall. Så förhåller det sig inte, utan vad man åsyftat är att skatten så långt det är möjligt skall betalas in vid de tidpunkter som är fastställda. I den mån myndigheterna, taxeringsnämnder eller prövningsnämnder, gjort ändring i deklarationerna finns möjlighet att efter framställning få lättnader i här förevarande avseenden.

I övriga spørsmål har väl utskottet belyst majoritetens mening tillräckligt. Jag skall därför inte uppehålla mig vid desamma. Det är ett allmänt intresse att effektiviteten i taxeringsarbetet förbättras ytterligare och att man gör vad som rimligen kan göras för att den enskilde skall kunna känna trygghet när det gäller skattebeloppens fastställande. Om sistnämnda önskemål är vi väl alla ense.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (cp):

Herr talman! När utskottets ärade ordförande här redovisade sina synpunkter på detta ärende, föreföll det som om han i viss mån ansåg, att nu rådande ordning i stort sett var tillräcklig för att skydda skattebetalarna. Hårtill vill jag bara säga, att man naturligtvis inte kan förneka att det å ena sidan finns de som vill komma rättvisan så nära som möjligt och å andra sidan de som försöker smita undan så långt det är möjligt. Det tror jag inte vi bör glömma bort.

Nu håller länsstyrelsernas företrädare i skatteärenden kanske på i tre eller fyra månader och kanske längre med granskningen av deklarationerna. Sedan får skattebetalaren ett brev med uppmaning att svara på olika frågor och yttra sig över de utredningar som skattemyndigheterna gjort. De enskilda skattebetalarna får då högst åtta —

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

ibland inte mer än fem — dagar på sig att inge svar. Detta är orimligt, och det bör rättas till. Den anklagade bör väl ha rätt att få lika lång tid på sig att försvara sig som den som anklagar honom har haft. Det är ju detta som striden alltid gäller; den skattskyldige skall snabbt ge svar på frågor som prövningsnämnder och de lokala skattenämnderna kan ställa efter långa och grundliga utredningar. Det förhåller sig inte alltid på det sättet, att den skattskyldige har möjligheter att lämna det svar som krävs inom föreskriven tid, eftersom han kanske inte inom denna tid kan skaffa någon sakkunnig hjälp — de som sysslar med dessa skatteärenden i de olika myndigheterna har ju mycket större kunnskap och erfarenhet på detta område. Vi menar därför att man bör se till, att den enskilde bör få den rättshjälp han behöver för att kunna försvara sig gentemot dem som sitter i dessa högre skatteinstanser.

Jag anser att det är mycket på detta område som bör ses över. På kvarskatten måste ju den skattskyldige betala ränta med 9 procent, men så säges det, att om man betalar in för mycket pengar får man ränta på detta belopp. Ja, det får man, men det är ingalunda 9 procent ränta man erhåller, utan det är en mycket mindre ränta.

Jag skulle bara vilja säga att den skattskyldige skulle kunna erhålla ett sådant rättsskydd som det här gäller genom att en jurist, som kunde hjälpa honom med utredningar och med att besvara skrivelser, ställes till hans förfogande på statens bekostnad. Staten betalar ju alla omkostnader för den motsatta sidan. Jag tycker därför att det vore rättvist att vidta en sådan åtgärd som man här föreslagit. Det är därför som vi i motionerna har begärt en utredning i frågan.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, herr talman, utan ber att få yrka bifall till reservationen, trots att utskottets ärade ordförande sagt att den är dåligt skriven och inte innehåller någonting.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Då jag tillsammans med andra ledamöter avgivit den reservation som är fogad till utskottets betänkande, ber jag i all korthet att få peka på en enda sak — jag skall dock inte fördjupa mig i någon detalj.

Det är alldeles riktigt, som utskottet anför, att det gjorts åtskilligt under de senaste åren för att förbättra den enskilde medborgarens rättsliga ställning, men nya problem dyker upp för varje år, och det torde alltså finnas utrymme för reformer. Därom är också utskottets ledamöter i stort sett ense. Jag vill hänvisa till att motionen nr 520 i andra kammaren i huvudsak motiveras med vad riksdagens revisorer anför 1962, och ur deras berättelse vill jag citera ett par meningar. Revisorerna säger följande: »Den nuvarande ordningen för taxeringsarbetet i första instans kan enligt revisorernas mening icke sägas tillgodose de principer som ligger till grund för taxeringsförordningen — stärkt rättsskydd för den enskilde och skärpt kontroll över svärkontrollerade skattskyldiga — och synes från principiella synpunkter icke tillfredsställande. Det föreligger sålunda en alltför stor skillnad mellan det förfarande taxeringsförordningen förutsätter och det i verkligheten tillämpade. Det bör emellertid framhållas att det knappast torde vara möjligt att iakttaga de i taxeringsförordningen angivna formerna.»

Detta säger väl att det inte råder överensstämmelse mellan teori och praktik på detta område. Med taxeringsförordningen försöker man nog att täcka över behoven, men de praktiska problemen är ju så många och skiftande, att den enskilde skattskyldige ändå råkar i vissa svårigheter. Därtill kommer ju att vår skattelagstiftning är invecklad — det kan vi inte förneka, och den kanske behöver vara det; därom vill jag inte yttra mig — men å andra sidan blir det så att den enskilde medborgaren känner sig bortkommen, och så snart han har ett aldrig så litet kin-

### Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden

kigt problem, ställes han inför svårigheter. Det bör vara samhällets plikt att så långt det går bedriva rådgivande och upplysande verksamhet. Jag syftar emellertid inte bara till att klarlägga själva beskattningsproblemet, utan anser att man bör söka vinna ökad förståelse för och positiv inställning till själva taxeringsystemet från medborgarens sida eller med andra ord: skapa den goda atmosfär som gagnar alla parter.

Nu är det också på det sättet att de anvisningar som tillhandahålles den skattskyldige är klädda i sådan språkdräkt att de är mycket svårförståeliga. Man har många gånger framfört önskemål att få anvisningarna tryckta på ett för allmänheten begripligt språk, där de juridiska termerna översatts till vanlig vardagssvenska, men detta har ännu inte skett. Hur man än läser i anvisningarna så känner man sig desorienterad. Detta skapar ett behov för den skattskyldige att få någon att förtroendefullt rådgöra med. Han kan, som det sägs, vända sig till myndigheterna, men i likhet med vad herr Schött nämnde har myndigheterna i huvudsak till uppgift att bevaka samhällets intressen och fattar sin uppgift på det sättet. Målsättningen bör därför vara att ett sådant upplysningsarbete bedrivs, att den enskilde i särskilda fall på förhand skall kunna bedöma de skatterättsliga konsekvenserna av sitt handlande.

I detta syfte har reservationen tillkommit och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande har rätt när han säger, att det inträtt en förbättring i fråga om arvoden till taxeringsfunktionärerna. Jag framhöll också detta i mitt anförande, men jag ifrågasatte om det var en tillräcklig förbättring. Jag är litet orolig, om man nu tror att allt är gott och väl. Ett faktum är ju att detta

speciella arbete är mycket grannlagt och inte särskilt behagligt. Det förvånar därför inte om folk undviker att i första hand ägna sig åt sådant arbete. Människorna värdesätter numera också främst sin fritid, och detta arbete tar kvällar, nätter och fridagar i anspråk.

Jag tryckte också på att de kommunala förtroendemännen nu fått sina villkor högst avsevärt förbättrade. Det vore enligt min mening felaktigt, om hädanefter en vanlig kommunal taxeringsnämndsledamot — med all respekt för hans insats — får en ersättning som kommer i närheten av kronoombudets. Det finns anledning att ägna denna detaljfråga uppmärksamhet.

Jag önskar framhålla att jag när det gäller taxeringsarvodena icke talar i egen sak. När jag hamnade i denna kammar efter 25 års verksamhet som taxeringsfunktionär, avstod jag från dessa uppdrag. Jag är glad att jag gjorde det. Det är ett tillräckligt stort offer att ha ägnat 25 vårar åt taxeringsarbete.

Utän att ingå på några detaljer, måste jag säga, att jag fick det allmänna intrycket, att bevillningsutskottets ärade ordförande, även om vi är överens om målsättningen, underskattar de aktuella problemen och önskemålen om att få dem utredda. De frågor som förts fram i motionerna är av sådan betydelse och sådant allmänt intresse, att det är fullt befogat med en utredning. Trycket från de skattskyldigas sida för att få fram åtgärder, som innebär ett ökat rättsskydd för dem i den allt mer komplicerade taxeringsproceduren, gör sig allt mer kännbart. Jag tror inte att man i längden kan avvisa ex. tanken på särskilda ombud vid länsstyrelserna, som har att tillgodose de skattskyldigas intressen. Kravet härpå är starkt, och jag tror att tiden nu är inne att utreda bland annat denna fråga.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag har kanske inte ägnat så många vårar åt taxeringsarbete

**Om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden**

som herr Schött har gjort, men jag skulle ändå i detta sammanhang vilja framhålla några synpunkter.

Jag skulle först vilja säga att taxeringsorganisationen och taxeringsfolket har många svåra uppgifter. Det är säkert så, att de allra flesta gör sitt allra bästa, de har i många avseenden en mycket obehaglig befattning att behöva ta itu med dessa frågor, och vi skall vara glada för att det finns människor som vill hjälpa till att klara allt detta. Vi måste ju ha denna organisation, om samhället med sina inkomster och utgifter skall kunna fungera.

Jag vill dock påtala hur somliga inom denna taxeringsorganisation sköter sina uppdrag, speciellt den nonchalans som man i vissa fall fått skåda och som ingalunda är trevlig.

Många deklaranter är inte tillräckligt sakkunniga för att klara situationen, men de finner sig i att bli orättvist behandlade, ibland därför att de inte vill bråka. Men en rättvis taxering och noggrannhet från taxeringsnämndernas sida är förutsättningen för att deklaranterna skall få respekt och förtroende för taxeringsarbetet, och detta är ytterst viktigt.

För min del vill jag inte på något sätt försvara de s. k. skattesmitarna, men med hänsyn till de förhållanden som man känner till finner jag det nödvändigt att den enskildes rättsskydd inte blir ställt åt sidan. I likhet med andra talare här tror jag att en utredning på detta område behövs. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Schött sade här att utskottsmajoriteten skulle vara mindre intresserad för dessa spørsmål än vad reservanterna är. Han använde uttrycket att jag underskattar problemet. Det var kanske ett mildt uttryck. Ibland hör jag att vi från majoritetens sida nonchalerar föreliggande problem, men det sade inte herr Schött, utan han

sade att vi underskattar problemen. Det är en annan valör i det uttrycket.

Vi underskattar visst inte problemen. Jag vill betyga det. Vad gäller speciellt arvodena till taxeringsnämndsordförandena tror jag att det framgick av mitt förra anförande att statsmakterna, i detta fall regeringen, är intresserade av att lösa arvodesfrågorna på ett sådant sätt att rekryteringen underlättas. Vi har i betänkandet redovisat höjningarna under senare år.

Jag finner det naturligt att kontakterna mellan finansdepartementet och denna kår av förtroendevalda upprätthålles och att man följer utvecklingen i riktning, helt naturligt, mot ännu bättre ersättningar. Jag tycker det är bevis för ett intresse, om man uttalar sig på det sättet, och jag tror att det är ändamålsenligt att förhandlingarna sker på det sätt som de nu bedrivs.

Herr talman! Jag vill endast tillägga att när vi motsätter oss utredningar — det får vi göra varje år i ett otal sammanhang — må kammaren beakta att i den mån man kan hänvisa till en pågående utredning, som avhandlar just de frågeställningar det gäller, är det en skyldighet för vederbörande utskott att se till att man inte hos regeringen begär ytterligare en utredning. Det klagas allt som oftast över att vi har en alldeles för stor mängd utredningar. Det bör då vara ett intresse från riksdagens sida, att i den mån man från detta hus skriver till regeringen och hemställer om utredningar skall det vara fråga om angelägna ärenden, som man vet inte är täckta av andra utredningar, då är det fri sikt för en ny utredning, och då har man också all anledning att tro att Kungl. Maj:t skall uppmärksamma riksdagens skrivelse i förevarande avseende och rätta sig efter riksdagens beslut. Jag har lagt särskild vikt vid detta. Tycker för min del inte om att man skickar alla möjliga besked till Kungl. Maj:t och säger att vi vill ge till känna det och det. Sådant skulle vi sluta med och i stället

**Ang. skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet**

koncentrera oss omkring de viktigare utredningsspörsmålen. Vi menar därför att det i dessa motioner inte har framkommit sådana ting av väsentlig nyhet, att vi kan påyrka en särskild utredning.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Yngve*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Yngve*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 61.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

**Ang. skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet**

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av väckta motioner angående skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 515, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 627, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att vid pågående skatteberedning, främst med hänsyn till de lägre inkomstgrupperna, måtte utarbetas förslag till övergång helt till skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 515, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 627, av herr *Hedlund m. fl.*, i vad motionerna avsåge skattefinansiering av grundskyddet i socialförsäkringssystemet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! I det här ärendet finns ingen reservation. Det skulle ju innebära att jag inte har någon som helst anledning att använda de ord som bevillningsutskottets ärade ordförande för en liten stund sedan sade att reservanterna brukade använda, nämligen att majoriteten underskattat eller nonchalerat minoritetens förslag.

Att jag ändå, herr talman, tar till orda beror på att jag själv är motionär. Den här frågan var uppe under föregående års riksdag, och den rönt då — om jag får använda de orden — samma

framgång som den har rönt i bevillningsutskottet detta år. Frågan är emellertid av så stor betydelse, att jag med några ord vill ange varför det inte finns någon reservation fogad till utskottets betänkande.

Vi vet ju att det finns såväl direkta skatter som avgifter för oss alla, och för närvarande får även mycket små inkomsttagare betala rätt avsevärda belopp i avgifter för grundtrygghetens finansiering. Jag vill här anföra ett enda exempel, nämligen att en inkomsttagare som har en taxerad inkomst på 4 000 kronor får i avgifter till folkpensioneringen, till sjukvårdsförsäkringen och till grundpenningförsäkringen betala över 300 kronor.

Här säger nu utskottet, att gränsen för avgifterna till folkpensioneringen den 1 januari i år i enlighet med riksdagens beslut 1962 har höjts från förutvarande 1 200 kronor till 2 400 kronor i taxerad inkomst. Inom parentes vill jag, herr talman, till detta foga, att denna framgång nåddes i och med det mycket omdiskuterade skattepaketet, av vars innehåll riksdagen antog det mesta. Men även om gränsen har höjts, så är de nuvarande förhållandena enligt mitt förmenande — och jag förmodar att bevillningsutskottets majoritet delar min uppfattning — inte tillfredsställande. Därför har vi i motionen framfört tankar på en annan finansieringsmetod.

Nu har emellertid den olyckan inträffat — om jag får använda det ordet — att jag själv som motionär fick i bevillningsutskottet avstyrka denna mycket behjärtansvärda motion; sådant kan ju inträffa för oss alla. Anledningen är att jag är bunden av den skatteberedning som så småningom skall avge förslag om finansiering.

Det är bara detta allra sista, herr talman, som jag velat tillkännage på detta sätt. Om jag inte har någon reservation, så har jag därför icke uppgivit tanken på en annan finansiering av det som kan betecknas som grundskyddet.

#### Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter å kvarlätenskap.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

#### Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avveckling av fideikommiss, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 januari 1963 dagtecknad proposition, nr 5, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om avveckling av fideikommiss;

2) lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, för-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

ening och stiftelse att förvärva fast egendom; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 228 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Kungl. Maj:t hade vidare genom en den 25 januari 1963 dagtecknad proposition, nr 26, under återopande av propositionen bilagt utdrag av protokoll över finansärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid denna proposition fogade förslag till

1) förordning om inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m.;

2) förordning om arvsskatt vid avveckling av fideikommiss; samt

3) förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

I propositionen nr 5 hade framlagts förslag till lag om avveckling av fideikommiss. Enligt lagförslaget skulle fideikommiss i regel avvecklas, när nuvarande innehavaren avlede. Egendomen skulle då fördelas så, att den som enligt fideikommissurkunden vore närmaste efterträdare till den avlidne innehavaren erhöle hälften av egendomen, medan återstoden skulle fördelas mellan den avlidnes arvingar och testamentstagare. Avvecklingen skulle ske under medverkan av en särskild nämnd, fideikommissnämnden.

För att undvika följderna av en olämplig splittring av fideikommiss-egendomarna hade föreslagits, att aktiebolag skulle kunna bildas på grundval av de större jord- och skogsfideikommissen. Genom att aktiebolag bildades beräknades en eljest föreliggande risk för att arrendatorerna vid en avveckling skulle rubbas i sin besittning av arrendegårdarna väsentligen bli eliminerad. Härigenom väntades också i många fall förutsättningar finnas att lösa andra problem, som sammanhängde med en avveckling av fideikommissen, nämligen de anställdas pensione-

ring, skyddet av kulturvärdena och naturvårdsintressena.

Den utväg som propositionen sålunda anvisade avsåge att bereda fideikommissintressenterna möjlighet att bevara egendomen odelad inom släkten. Om dessa emellertid icke ville begagna denna möjlighet, avsåges det allmännas intresse att undvika en splittring av egendomen i förekommande fall kunna tillgodoses genom inlösningsrätt för det allmänna, avseende jord- och skogsområdena samt betydande kulturvärden.

För rena undantagsfall innehöle propositionen en möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna, att fideikommiss tills vidare skulle få bestå.

Särskilda regler hade föreslagits beträffande avvecklingen av s. k. atypiska fideikommiss.

I propositionen nr 26 hade framlagts förslag till de regler i inkomst- och arvsskattehänseende m. m., som föranleddes av fideikommissavvecklingen.

Propositionen nr 5 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, medan propositionen nr 26 hänvisats till bevillningsutskottet. Genom överenskommelse mellan nämnda utskott hade båda ärendena hänskjutits till behandling av sammansatt bevillnings- och första lagutskott.

I anledning av nämnda propositioner hade följande motioner väckts, nämligen

dels vid vårsessionen

de likalydande motionerna I: 575, av herr *Hanson, Per-Olof, m. fl.*, samt II: 706, av fru *Gärde Widemar m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 576, av herrar *Kaijser* och *Sveningsson*, samt II: 704, av herr *Fröding m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 577, av fröken *Ljungberg m. fl.*, samt II: 705, av fru *Gunne m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 578, av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Nilsson, Yngve*, samt II: 708, av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*, ävensom

motionen II: 707, av herr *Nilsson* i Svalöv, och

motionen II: 709, av herr *Wachtmeister*,

*dels ock* vid höstsessionen

motionen I: 785, av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Nilsson, Yngve*, samt

motionen I: 786, av herr *Jacobsson, Gösta*.

I anledning av propositionen nr 5 hade dessutom väckts följande motioner, nämligen

*dels* vid vårsessionen

de likalydande motionerna I: 572, av herr *Bengtson m. fl.*, samt II: 699, av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 574, av herr *Schött m. fl.*, samt II: 698, av herrar *Annars* och *Nilsson* i Göingegården, ävensom

motionen I: 573, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, samt

motionen II: 700, av herrar *Tobé* och *von Friesen*,

*dels ock* vid höstsessionen

motionen I: 784, av herr *Hernelius* och fröken *Stenberg*.

I anledning av propositionen nr 26 hade, utöver vad ovan sagts, väckts följande motioner, nämligen

vid vårsessionen

de likalydande motionerna I: 579, av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Enarsson*, samt II: 703, av herr *Palm*, ävensom

motionen II: 701, av herr *Hamilton m. fl.*, och

motionen II: 702, av herr *Hamilton m. fl.*

Sammansatta utskottet hade behandlat nämnda motioner i samband med propositionerna.

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

I motionerna I: 574 och II: 698 hade hemställts, att riksdagen vid antagande av lag om avveckling av fideikommiss måtte dels bereda möjlighet till avtal om prolongation, dels besluta om sådana ändringar i §§ 1, 6 och 17—19, som motiverades av vad motionärerna anfört beträffande dessa paragrafer.

I motionerna I: 576 och II: 704 hade anhållits, att propositionerna nr 5 och 26 måtte av riksdagen avslås.

I motionerna I: 577 och II: 705 hade föreslagits, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts propositioner nr 5 och 26 skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med tillämpande av sin permutationsrätt efter hemställan av fideikommissinnehavare medgiva tillstånd till avveckling av fideikommiss, där Kungl. Maj:t ansåge skäl för en sådan avveckling föreligga.

I motionen I: 786 hade yrkats, att riksdagen skulle

1) besluta ett tillägg till 4 § sista stycket förordningen om förmögenhetsskatt av innebörd, att vid värderingen av aktier i aktiebolag, bildade på grundval av jord- och skogsfideikommissegendomar, dessa aktier skulle upptagas med ledning av den genomsnittliga avkastningen av reallgångarna i bolaget;

2) hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att åstadkomma skattelättnader för rörelsedrivande fåmansaktiebolag, som bildats för bibehållande av tidigare fideikommiss, genom befrielse i vissa fall från dubbelbeskattning eller annorledes.

I motionen II: 707 hade allenast hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den slutliga behandlingen av propositionerna nr 5 och 26 skulle uppskjutas till innevarande års höstriksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl — och med erinran om att motionen II: 707 bifal-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

lits genom riksdagens beslut den 30 maj 1963 i anledning av utskottets memorial nr 1 angående uppskov med vissa till utskottet hänvisade ärenden — hemställt,

A. att riksdagen, med förklaring att propositionen nr 5 icke kunnat oförändrad bifallas, måtte

dels med bifall till motionerna I: 574 och II: 698, i vad de rörde ändring i 19 § andra stycket av det genom propositionen nr 5 framlagda förslaget till lag om avveckling av fideikommiss,

dels ock med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 572 och II: 699, i vad de rörde annat än skrivelse till Kungl. Maj:t,

2. I: 574 och II: 698, i vad de rörde avtal om prolongation ävensom ändringar i 1, 6, 17 och 18 §§ samt 19 § första stycket nämnda förslag till avvecklingslag,

3. I: 575 och II: 706, i vad de rörde 37 § samma förslag,

4. I: 576 och II: 704,

5. I: 577 och II: 705,

6. I: 578 och II: 708,

7. I: 579 och II: 703, i vad de rörde befrielse från stämpel å aktiebrev,

8. I: 573, i vad den innefattade hemställan om avslag å propositionen nr 5,

9. I: 785,

10. II: 700,

11. II: 701,

12. II: 702 samt

13. II: 709, i vad den rörde 17 § nämnda förslag till avvecklingslag,

för sin del antaga

I. de vid propositionen nr 5 fogade förslagen till

1) lag om avveckling av fideikommiss, med den ändring, att 19 § erhöles följande såsom utskottets förslag be-tecknade lydelse:

---

*(Kungl. Maj:ts förslag)*

*(Utskottets förslag)*

## 19 §.

Fideikommissnämnden består — — — Konungen bestämmer.

*Mot beslut som av fideikommissnämnden meddelas enligt denna lag må talan ej föras.*

*Har fideikommissnämnden avslagit framställning om tillstånd eller medgivande som avses i 27—29 §§, må klagan över beslutet föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till nämnden. I övrigt må talan ej föras mot beslut av fideikommissnämnden enligt denna lag.*

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

---

2) lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 228 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag; ävensom

II. de vid propositionen nr 26 fogade förslagen till

1) förordning om inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m.;

2) förordning om arvsskatt vid avveckling av fideikommiss; samt

3) förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

B. att följande motioner, nämligen

1. I: 572 och II: 699, i vad de rörde skrivelse till Kungl. Maj:t,

2. I: 575 och II: 706, i vad de rörde skrivelser till Kungl. Maj:t,

3. I: 573, i vad den rörde skrivelse till Kungl. Maj:t,

4. I: 786 samt  
5. II: 709, i vad den rörde skrivelse till Kungl. Maj:t,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

C. att följande motioner, nämligen

1. I: 574 och II: 698,
2. I: 575 och II: 706,
3. I: 579 och II: 703 samt
4. I: 784,

i vad de omfattades av utskottets hemställan under A. och B.,

måtte anses besvarade med vad utskottet i övrigt i utlåtandet anfört.

Reservation hade anmälts, utom av annan, av herr *Jacobsson, Gösta*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! Jag tänker inleda denna överläggning med en kort redogörelse för ärendets behandling.

Jag vill då först säga att det för närvarande i vårt land finns omkring 180 fideikommiss. Cirka 125 avser fast egendom. Omkring 110 har lantegendomar med jordbruk och i en del fall också industriella anläggningar.

Det utmärkande för dessa fideikommiss är att de enligt stiftelseurkunden skall bevaras ominskade och icke gå i arv på vanligt sätt, utan följa en viss successionsordning. I flertalet fall skall vid varje tidpunkt finnas endast en innehavare. Vid hans död övergår egendomen i första hand till äldste sonen. Flera andra slag av successionsordningar finns. Sålunda har i många fall innehavaren rätt att utse sin efterträdare. Kvinnor är ofta helt uteslutna från rätten att inneha fideikommiss. Åtskilliga urkunder uppställer särskilda villkor för innehavaren, t. ex. förbud mot ofrälse gifte. De flesta fideikommiss torde ha tillkommit under 1700-talet.

Förslaget att avveckla fideikommissinstitutet är ingalunda någon hastigt uppkommen tanke. I de övriga länder i Västeuropa, där fideikommissen spe-

Ang. avveckling av fideikommiss, m. m. lat någon roll, har de för länge sedan blivit i huvudsak avvecklade. Även i vårt land har man länge ansett att fideikommissinstitutet icke överensstämmer med en senare tids rättsuppfattning och samhällsförhållanden. Denna uppfattning tog sig redan år 1810 det uttrycket, att då infördes förbud mot att instifta nya fideikommiss i fast egendom. Ett motsvarande förbud mot fideikommiss i lös egendom kom först med testamentslagen år 1930. Dessa reformer berörde inte redan instiftade fideikommiss.

Under årtiondena närmast omkring sekelskiftet väcktes i riksdagen ett flertal motioner, av vilka en del tog sikte på att alla fideikommiss skulle upphävas, medan andra syftade till att befria jorden från fideikommissband. År 1909 begärde riksdagen hos Kungl. Maj:t lagförslag om försäljning av lantfastighet som utgjorde fideikommiss, och 1914 års riksdag hemställde om utredning angående upphävande av fideikommiss i såväl fast som lös egendom. Flera förslag om avveckling av fideikommissen tillkom sedan under tiden fram till 1935, utan att något fördes längre än till remissbehandling.

Efter ett omfattande och grundligt utredningsarbete har därefter den s. k. fideikommissutredningen år 1959 framlagt de förslag, som efter sedvanlig remissbehandling och fortsatta överväganden inom Kungl. Maj:ts kansli utmynnat i de propositioner, nr 5 och nr 26, som riksdagen nu har att ta ställning till.

Enligt avvecklingslagen skall fideikommissegendomen successivt återföras till vanlig arvsordning. Avvecklingen skall i det enskilda fallet normalt ske då den nuvarande innehavaren avlider. Egendomen skall då fördelas så, att den som enligt fideikommissurkunden är närmaste efterträdaren får hälften av egendomen, medan återstoden fördelas mellan den avlidne innehavarens arvingar och testamentsstagare. Vid nästa arvfall skall vanliga arvsregler gälla.

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

Avvecklingen skall ske under medverkan av en särskild nämnd, fideikommissnämnden, som skall se till att avvecklingen sker i en lämplig ordning.

För att undvika en olämplig splittring av egendomarna föreslås, att aktiebolag skall kunna bildas på grundval av de större jord- och skogsfideikommissen. Genom att aktiebolag bildas har man även räknat med att väsentligen eliminera risken för att arrendatorerna på fideikommissen skall rubbas i sin besittning av arrendegårdarna. Härigenom skall även skapas förutsättningar för att lösa andra problem som sammanhänger med avvecklingen. Särskilt har man tänkt på de anställdas pensionering, skyddet för kulturvärdena och naturvårdsintressena.

Om fideikommissintressenterna inte kan eller vill bevara egendomen odelad, kan det i vissa fall bli nödvändigt att tillgodose det allmännas intresse av att egendomen sammanhålls genom att det allmänna inlöser egendomen. Bestämmelser har därför föreslagits om en möjlighet till inlösen av större jord- och skogsegendomar samt av betydande kulturvärden. Detta är dock avsett att tillämpas endast i sådana undantagsfall då intresset av att egendomen sammanhålls inte på annat sätt kan tillgodoses.

För särskilda fall föreslås i avvecklingslagen en möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna att ett fideikommiss skall få bestå tills vidare.

I anledning av propositionerna har väckts ett tjugotal motioner. Flertalet av motionerna har blivit remissbehandlade.

I några av motionerna har motionärer yrkat att riksdagen skall avslå det föreliggande förslaget till avvecklingslagstiftning. Under utskottets behandling av ärendet har man emellertid så småningom nått fram till enighet om att Kungl. Maj:ts förslag är väl ägnat att ligga till grund för ett slutligt ståndpunktstagande från riksdagens sida till avvecklingsfrågan och att de framlagda lagförslagen bereder möjlighet att ge-

nomföra en avveckling med tillgodo-seende i skälig omfattning av de allmänna och enskilda intressen som beröres av avvecklingen. Utskottet har alltså varit berett att i allt väsentligt tillstyrka den föreslagna reformen.

De meningsskiljaktigheter som kunde finnas vid början av ärendets behandling har under den grundliga utskottsbehandlingen kunnat sammanjämkas. Vissa motionsyrkanden har kunnat tillgodoses genom förtydliganden i utskottets skrivning. I en detalj föreslås en smärre ändring i lagtexten.

Jag skall nu nämna några av de viktigaste detaljer som varit föremål för motionsyrkanden och som därför ägnats särskild uppmärksamhet i utskottet.

I 6 § avvecklingslagen har givits en allmän bestämmelse om att Kungl. Maj:t må, om fideikommissegendom har synnerligt kulturhistoriskt värde eller eljest särskilda skäl är därtill, förordna att fideikommissurkundens bestämmelser skall äga tillämpning tills vidare eller till dess i beslutet angiven innehavare av fideikommisset avlider.

Bakom detta stadgande ligger tanken att i särskilda fall förhållandena kan vara sådana, att en avveckling skulle medföra problem som blir svåra att bemästra om det inte finns en möjlighet att göra en prövning i det enskilda fallet. Departementschefen har syftat på svårigheten att på förhand bedöma vilka verkningar en avveckling får från social och ekonomisk synpunkt och för kulturvärden.

Utskottet har framhållit att det finns fideikommiss, som har stor ekonomisk och social betydelse, bl. a. genom att en betydande del av ortsbefolkningen direkt eller indirekt har sin utkomst från fideikommisset. En del fideikommiss representerar också synnerligen stora kulturvärden. Enligt utskottets mening är det klart att en allmän undantagsregel bör stå till buds för det fall att sådana intressen som nu nämnts inte kan bli tillräckligt beaktade på

annat sätt. Utskottet anser alltså likasom departementschefen att tillämpningen av undantagsregeln måste vara restriktiv. Utskottet har emellertid ansett att det i några fall utöver dem som departementschefen har förutsatt kan uppkomma behov av att låta avvecklingen av fideikommisset anstå i avbidan på gynnsammare förutsättningar. Vid den bedömningen har utskottet också tagit hänsyn till att avvecklingen kommer att äga rum successivt under en lång tidrymd. Utskottet har formulerat sin mening så, att berörda fall bör kunna falla inom undantagsregelns tillämpningsområde, om de representerar synnerligen betydande allmänna intressen av ekonomisk, social eller kulturell art. Utskottet har funnit att den meningen är väl förenlig med den lagtext som föreslagits i propositionen. I detta sammanhang har utskottet uttalat, att Kungl. Maj:t skall kunna ta en viss hänsyn till intressenternas inställning när det gäller tveksamma fall. Däremot har utskottet icke ansett det lämpligt att låta intressenterna helt råda över avvecklingsfrågan på det sätt som föreslagits i motionsyrkanden.

I ett särskilt avsnitt under rubriken Företagsformerna har utskottet redovisat sin inställning till frågan om vilka företagsformer som från allmän synpunkt kan vara acceptabla när det gäller att bevara stora, rationellt drivna produktionsenheter. Utskottet har ansett det självfallet att här fordras en viss offentlig kontroll och vissa inskränkningar i de enskilda intressenternas handlingsfrihet. Beträffande valet av företagsform har utskottet framhållit att det inte är avsett, att aktiebolag skall utgöra en exklusiv form för sammanhållande av fideikommissegendom. Avtal mellan intressenterna skall även kunna träffas om annan form av samverkan, under förutsättning att tillräckliga garantier finns för att egendomen inte skingras. I vissa motioner har ifrågasatts, om man inte borde öppna möjligheter för intressenterna att

Ang. avveckling av fideikommiss, m. m. bilda handelsbolag eller kommanditbolag på grundval av fideikommissen. Även andra associationsformer har nämnts. Utskottet har sagt att det i och för sig inte föreligger något hinder för att utnyttja alla de möjligheter som allmän lag erbjuder att till juridisk person överföra fideikommissegendom. I flertalet fall torde dock aktiebolaget vara att föredraga framför andra former. Det kan i detta sammanhang nämnas att aktiebolaget på flera stora fideikommiss har visat sig vara en lämplig organisationsform för en del av verksamheten. Beträffande handelsbolag har utskottet framhållit att den formen kan användas blott i undantagsfall, om inte en omfattande omarbetning av den civilrättsliga lagstiftningen på området skall vidtagas.

I detta sammanhang har utskottet framhållit, att ytterligare åtgärder för att undvika splittring av egendomen bör övervägas först sedan erfarenheter vunnits från fideikommissavvecklingen.

Utskottet har även allmänt berört de skattemässiga verkningarna av aktiebolagsbildningen. Dessa har tilldragit sig stor uppmärksamhet i motionerna. I anledning härav har utskottet framhållit, att dubbelbeskattningen av aktiebolagsvinsterna sannolikt inte kommer att få så menliga verkningar som befarats på vissa håll. Verkningarna av dubbelbeskattningen kan nämligen mildras i stor utsträckning. Man bör heller inte bortse från att aktiebolagsformen erbjuder vissa betydande fördelar i ekonomiskt hänseende. Särskilt får möjligheterna till konsolidering och självfinansiering betydelse för intressenterna, om deras marginalskatt är högre än bolagsskatten, och detta torde ofta bli fallet.

Utskottet har även berört frågan hur aktierna skall värderas vid förmögenhets- och arvsbeskattningen och pekat på vissa förhållanden som måste beaktas i detta sammanhang.

Vid övervägande av de spörsmål som nu närmast berörts har utskottet fun-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

nit, att man för närvarande knappast har anledning att befara, att av enbart skattemässiga skäl aktiebolagsbildning icke skall komma till stånd i de fall, då egendomens bevarande som en enhet är av betydande allmänt intresse. Med hänsyn till att avvecklingen kommer att pågå under en avsevärd tidrymd, får man emellertid inte bortse från att väsentligt ändrade förhållanden kan uppkomma. Utskottet har därför förutsatt, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på frågan och vidtar de åtgärder som erfarenheterna kan föranleda.

Till de spörsmål som utskottet ägnat särskilt intresse hör frågan om fideikommissarrendatorernas ställning. Departementschefen har inte funnit anledning att föreslå någon lagregel om skydd för arrendatorerna utöver de bestämmelser som upptagits i 15 § avvecklingslagen. Bakgrunden härtill är att i förslaget i övrigt förordats särskilda åtgärder för att undvika en uppdelning av fideikommissjorden med därav följande risker för att arrendatorer skulle bli uppsagda från sina arrenden. Departementschefen har dock sagt, att biträdande frågor skall ägnas fortlöpande uppmärksamhet och att bl. a. en vidgad optionsrätt kunde komma att övervägas, om erfarenheterna från kommande avvecklingsfall skulle bli negativa.

I några motioner har man förordat åtgärder för att stärka arrendatorernas ställning, nämligen förköpsrätt och provisoriskt besittningsskydd. Utskottet har avstyrkt dessa förslag på skäl som närmare framgår av utlåtandet. Till de skälen hör även starka principiella betänkligheter mot att införa regler som skulle ge fideikommissarrendatorerna förmåner, vilka andra grupper av arrendatorer kunde göra anspråk på med lika stor rätt.

Utskottet har i detta sammanhang — liksom departementschefen — framhållit att utvecklingen på området bör noggrant följas och att särskilda regler till skydd för arrendatorernas befogade in-

tressen bör övervägas, om erfarenheterna ger anledning därtill.

Även i fråga om skyddet för kulturvärdena har utskottet sagt, att erfarenheterna kan komma att utvisa att behov föreligger av åtgärder utöver de i propositionen föreslagna. Utskottet anser det erforderligt att utvecklingen här följes med uppmärksamhet, i första hand av fideikommissnämnden, som kommer att inom sig ha åtminstone en särskilt sakkunnig på kulturvårdens område, men även av de övriga myndigheter som var på sitt speciella gebit har kulturvårdande uppgifter.

Jag nämnde att utskottet i en detalj föreslagit en smärre ändring i lagtexten. Denna enda av utskottet förordade ändring gäller en rätt att anföra besvär över fideikommissnämndens beslut. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nämndens beslut icke kunna överklagas. Tanken var att en besvärsrätt skulle kunna undvaras med hänsyn till att nämndens ledamöter skall vara mycket högt kvalificerade för att avgöra de frågor som kommer under dess prövning. Vidare beaktades, att Kungl. Maj:t enligt förslaget till avvecklingslag ändå skall avgöra de viktigaste frågorna.

Enligt min mening finns mycket som talar för att fideikommissnämnden får vara både första och sista instans i de frågor den har att avgöra. Då det emellertid motionsvis framkommit förslag om en besvärsrätt och förslaget tillstyrkts av den särskilda organisation som varit fideikommissinnehavarnas språkrör i lagstiftningsärendet, har utskottet inte velat motsätta sig det framförda önskemålet utan sökt tillgodose det på sådant sätt, att smidighet och snabbhet i handläggningen av ärendena hos nämnden inte motverkas alltför mycket. Den bestämmelse utskottet föreslår har upptagits i 19 § andra stycket avvecklingslagen. Besvärsrätten inskränkes till beslut som avses i 27—29 §§.

Som framgår av det föreliggande utlåtandet är utskottet på alla väsentliga

punkter enhälligt. Jag nämnde att denna enhällighet har uppnåtts efter resone-  
 mang inom utskottet. I vissa fall kan  
 man kanske säga att det är fråga om  
 kompromisslösningar. Under sådana  
 förhållanden kan helt naturligt inte alla  
 känna sig fullständigt nöjda med det  
 föreliggande förslaget.

Det har också fogats två blanka re-  
 servationer till utskottsutlåtandet av ut-  
 skottets båda högerrepresentanter. För  
 att inga missförstånd skall uppkomma  
 vill jag emellertid säga, att såvitt jag  
 har mig bekant avser dessa blanka re-  
 servationer inte samma sak. Om jag fat-  
 tat saken rätt, avser herr Frödings re-  
 servation tidpunkten för ikraftträdan-  
 det, medan däremot herr Jacobssons re-  
 servation väl närmast har tillkommit  
 i anledning av en motion av herr Ja-  
 cobsson om utredning rörande vissa  
 skattemässiga förhållanden i fåmansbo-  
 lag. Vi får väl om en stund närmare mo-  
 tivering för detta.

Då emellertid herr Jacobsson i varje  
 fall i utlåtandet icke framställt något yr-  
 kande, har jag i detta sammanhang inte  
 anledning att gå närmare in på vad  
 som avses med de blanka reservatio-  
 nerna, utan jag nöjer mig, herr talman,  
 med det nu sagda och ber därmed att  
 få yrka bifall till utskottets hemställen  
 i samtliga punkter.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Det beslut om fideikom-  
 missens avskaffande som riksdagen i  
 dag står i begrepp att fatta är historiskt,  
 bl. a. så till vida att beslutet betyder att  
 det urgamla släktsamhällets sista juri-  
 diska skans raseras. Statsmakterna drar  
 nu även på detta område konsekvenser-  
 na av det förhållandet, att i vår tid in-  
 divid och samhälle betyder allt, slakten  
 nästan ingenting.

Fideikommissioninstitutionen som sådan  
 är, det må jag gärna medge, en relik  
 från en svunnen tid, en anomali, har  
 det sagts, i det arvsrättsliga system som  
 vi eljest upprätthåller. Innerst inne ty-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**  
 ker jag nog att vi borde ha haft råd att  
 kosta på oss att ha kvar denna relik  
 från en svunnen tid, vars karaktär av  
 privilegium numera inte är så mycket  
 värd — en relik som jag för min del  
 ser mindre som en skönhetsfläck och  
 mera som en tillgång. Fideikommissin-  
 stitutionen har nämligen påtagliga po-  
 sitiva sidor — det kan ingen förneka.  
 Därtill kommer att det på något sätt  
 bjuder mig emot att annullera de testa-  
 mentariska förordnanden om fideikom-  
 missens tillkomst vilka godtogs av rätts-  
 ordningen på den tid de gjordes.

Låt mig börja med att något uppe-  
 hålla mig vid de positiva sidorna av fi-  
 deikommissionstitutet, enkannerligen av  
 jordbruks- och skogsfideikommissen.  
 Det kan i dag vara på sin plats.

Såvitt jag kan förstå, har fideikom-  
 missen inneburit en stabilitet och kon-  
 tinuitet i brukandet av jorden och sko-  
 gen, som saknar motsvarighet, i varje  
 fall utanför de stora skogsbolagens  
 krets. Medan bondejordbruket succes-  
 sivt ekonomiskt försvagas genom den  
 kapitalavtappning som sker en gång  
 varje generation, när den som övertar  
 gården får lösa ut sina syskon, har fi-  
 deikommissen sluppit denna avtappning  
 och därigenom — trots arvsskatten —  
 kunnat konsolideras och leva vidare.  
 Jag håller det icke för alldeles otänkbart  
 att vi i en avlägsen — kanske långt  
 avlägsen — framtid kan bli nödsakade  
 att införa någon liknande besittnings-  
 form för all jord över huvud taget.

Sett ur samhällsekonomisk synvinkel  
 försvarar fideikommissen alltjämt väl  
 sin plats inom jordbruket och skogs-  
 skötseln. Produktionsmässigt är fidei-  
 kommissen på intet sätt några sovande  
 törnrosalott utan representerar tvärt-  
 om levande företagsamhet. Stordriften  
 ger i dag större förutsättningar än små-  
 bruken för tillfredsställande produktivi-  
 tet och god lönsamhet.

Jag skall inte gå närmare in på detta,  
 liksom jag inte behöver närmare ut-  
 veckla, vilka oersättliga kulturmiljöer  
 som åtskilliga av fideikommissen utgör.

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

Den förnämliga presentation i TV som skedde för något år sedan bidrog till att öppna ögonen hos svenska folket för de tillgångar ur kulturell synpunkt som vårt land här äger. Dessa tillgångar har skapats av gångna släktgenerationers omtanke och känsla för tradition och väl förvaltats av den nuvarande. Vårt land bleve fattigare, om de skulle försvinna som levande miljöer och bli enbart muséer. För naturvärden gör fideikommissen också en betydelsefull insats.

Alla synes vara ense om värdet av att den förvaltningsgemenskap som fideikommissen utgör bibehålles i en eller annan form. Det är, herr talman, en händelse som ser ut som en tanke att när det varit fråga om att avskaffa fideikommissinstitutet, har det svåraste bekymret varit hur man skulle kunna sätta något lika bra i stället och skapa någon annan form för egendomsgemenskap.

När jag härefter övergår till att motivera min reservation till utskottsutlåtandet, vill jag först förklara, att reservationen enbart gäller motiveringen, medan jag anslutit mig till utskottets hemställan. Jag vill inte förneka att jag har gjort det med sorg i hjärtat, men jag har gjort det bl. a. därför att jag trots att jag på detta sätt skulle kunna bidra till bästa möjliga lösning av det stora problem som det här gäller.

I fråga om motiveringen har jag förutom att jag önskat en annan skrivning i ett par viktiga detaljer — herr Ahlkvist nämnde skattedetaljen, vilket jag vill stryka under — inte gärna velat skriva under på utskottets omdöme att utskottet funnit de genom propositionen framlagda förslagen vara »väl ägnade» att läggas till grund för riksdagens slutliga ståndpunktstagande till frågan om fideikommissens avskaffande. En sådan entusiasm, herr Ahlkvist, har jag för min del inte kunnat uppbringa. Orden »väl ägnade» har jag tyckt vara litet för mycket av det goda. Det borde ha räckt med att förslagen var »ägnade» att läg-

gas till grund för fideikommissens avskaffande. För min egen del skulle jag även med tanke på skatteförhållandena vilja säga »med tvekan ägnade». Det kan finnas anledning till pessimism.

Vad först angår proposition nr 5 vill jag gärna ge herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet det erkännandet, att statsrådet vid propositionens avfattande gått till verket utan påtaglig ideologisk belastning och såvitt jag har kunnat förstå varit besjälad av ett ärligt uppsåt att göra det bästa möjliga av frågan med sikte på bibehållande av flertalet fideikommissegendomar som ekonomiska enheter och förhindra splittring. Propositionen har otvivelaktigt sina förtjänster. Även utskottet har allvarligt och sakligt tagit på uppgiften och givit sina positiva bidrag för att åstadkomma en tillfredsställande lösning. I vad mån man har lyckats få framtiden utvisa.

Justitieministern understryker i olika sammanhang att vid en avveckling betydande olägenheter kan uppstå av såväl social och ekonomisk art som för kulturvärden, därest icke åtgärder kan vidtagas till skydd för ifrågavarande intressen. Han säger på ett ställe t. o. m.: »Att ett tillfredsställande skydd härutinnan skapas är ett villkor för fideikommissens avskaffande.» Detta uttalande av departementschefen ser jag som ett förpliktande program för statsmakternas fortsatta politik på detta område.

Beträffande avvecklingslagen och vad därtill hör skall jag inskränka mig till att ta upp ett par punkter.

Den ena avser § 6, vilken ger Kungl. Maj:t befogenhet att dispensvägen förordna att visst fideikommiss av synnerligt kulturhistoriskt värde eller eljest, om särskilda skäl därtill är, skall få vara kvar. Jag ser utskottets utvidgning av undantagsregeln som en klar förbättring, även om man å andra sidan kanske inte skall bygga alltför mycket på denna regel, som ju måste bli ett undantag. Den gör det möjligt för stats-

makterna att slå vakt om vissa av vårt lands kulturella klenoder och i övrigt om fideikommiss av väsentlig betydelse för ortens ekonomiska och sociala liv. Värdefullt är utskottets uttalande, att intressenternas inställning till frågan om fideikommissens bestånd i tveksamma fall bör kunna tillmätas viss betydelse. Här kommer i fortsättningen enskilda personers rätt med i bilden, vilket kan innebära en svårighet.

Den andra punkt, där det nyss citerade programuttalandet har viss relevans, gäller företagsformerna. Det ligger givetvis närmast till hands att i vårt moderna samhälle med dess användning av aktiebolagsformen liksom departementschefen finna aktiebolaget vara en lämplig associationsform för fideikommissegendomens sammanhållande. Genom möjligheterna att vid bolagsbildningen endast sätta in en viss del av fideikommissegendomen som apportegendom och medge betalning i övrigt genom reverser, har departementschefen otvivelaktigt utvidgat möjligheterna för användning av aktiebolagsinstitutet.

Aktiebolaget har sina fördelar det har också sina svagheter. Dilemmat ligger framför allt på skattesidan. Medan departementschefens uttalande lätt ger intrycket att han mer eller mindre låst fast sig vid aktiebolagsformen som den allena saliggörande — kanske föreligger ett missförstånd på denna punkt, men det har legat nära till hands — har utskottet anlagt en mera obunden och realistisk bedömning på denna fråga. Utskottet fastslår nämligen, som herr Ahlkvist nyss nämnde, att aktiebolaget inte får vara en exklusiv form för sammanhållande av fideikommissegendom utan att avtal mellan intressenterna även torde kunna träffas om samverkan i annan form, under förutsättning att garantier finnes för att egendomen inte splittras.

Utskottet har anvisat några andra tänkbara vägar, såsom sammanhållning i handelsbolag eller kommanditbolag — som undantagsregel — eller en sam-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.** manhållning på så sätt att intressenterna innehar större delen av fideikommissegendomen under samäganderätt och utarrenderar fastigheterna till ett driftbolag, till vilket övrig fideikommissegendom överföres. Driftbolaget är säkerligen en ganska smidig form. Att utskottet på detta sätt hållit olika vägar öppna och fäst huvudvikten vid att garantier för sammanhållande ges förefaller ändamålsenligt och har gjort det lättare för mig att acceptera avvecklingslagen.

Jag måste emellertid fästa uppmärksamheten på att det till proposition nr 26 fogade förslaget om inkomstbeskattning av fideikommissbo m. m. utslutande tar sikte på överförande till aktiebolag och inte till någon annan associationsform. Jag undrar om det inte kommer att bli nödvändigt att anpassa hit hörande regler även till andra associationsformer.

I likhet med herr Ahlkvist vill jag understryka utskottets uttalande att väsentligen ändrade förhållanden kan uppstå, varför utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och kommer att vidta erforderliga åtgärder, baserade på erfarenheterna av kommande avvecklingsfall.

Sammanhållningen av fideikommissegendomarna blir nog ett ganska besvärligt praktiskt och juridiskt problem. När fideikommissbandet avklippas kommer — det fruktar jag — centrifugala personliga krafter att börja verka.

I motsats till herr Ahlkvist anser jag att det ur rättssäkerhetssynpunkt är värdefullt att utskottet infört besvärsmätt i vissa fall över fideikommissnämndens beslut.

En annan ur rättssäkerhetssynpunkt mera känslig sak utgör de s. k. familjestiftelserna. I avvecklingslagens § 1, som fastslår tillämpningsområdet, talas endast om fideikommiss. I motiveringen hänföres emellertid hit även andra rättsbildningar som inte går under namnet av fideikommiss, såsom vissa stif-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

telser. Då de personer som handhar dessa stiftelser inte sällan torde sakna vetskap om att de betraktas som fideikommiss och likaledes faller under avvecklingslagen, måste här uppstå en viss rättsosäkerhet. Gränsdragningen borde nog helst ha gjorts i lagen och icke överlämnats åt praxis.

Den stora svagheten i hela denna fråga ligger — såvitt jag förstår — på beskattningssidan. Här går det inte att skapa lösningar genom juridiska formuler. Här framträder de ekonomiska realiteterna, sådana de är för handen i vårt nuvarande skattesystem med en hög årlig personlig beskattning, baserad på en starkt progressiv inkomst- och förmögenhetsskatt, dubbelbeskattning av aktiebolagens avkastning jämte en i vissa lägen närmast konfiskatorisk arvs-skatt. Skattesystemet kommer här — liksom eljest för familjeföretagen — i många fall att skapa närmast olösliga ekonomiska ekvationer.

Medan avvecklingslagen handhåfts av justitiedepartementet har skattefrågorna ombesörjts av finansdepartementet. De lösningar av skattefrågorna som finansministern presterat rymmer enligt min mening ganska dåligt med justitieministerns nyss citerade förpliktande programförklaring om det tillfredsställande skyddet mot de ekonomiska, sociala och kulturella olägenheterna av fideikommissens avskaffande som ett villkor för avskaffandet.

Men, herr talman, jag förstår å andra sidan att man inom finansdepartementet inte haft en lätt uppgift. Det har varit och måste vara förenat med svårigheter att skapa en lösning, som går någorlunda ihop med vårt skattesystem i övrigt.

Man har visserligen mildrat arvsskatten för efterträdaren och således medgett en lättnad vid den första generationsväxlingen och dessutom gjort en del andra anordningar för att underlätta det hela. Men i övrigt har proposition nr 26 knappast lämnat några verkligt

konstruktiva bidrag till problemets lösning.

Från utskottets sida har otvivelaktigt lagts i dagen en ganska betydande förståelse för skattefrågornas betydelse. Utskottets insats har emellertid inskränkt sig till de positiva uttalanden som gjorts om värderingen av aktierna i fideikommissbolag, där utskottet i sak tillgodosett den av mig motionsvägen framförda synpunkten att man i anvisningarna för värderingen av dessa aktier borde ta sikte mera på avkastningen av realtillgångarna och mindre på aktiernas substansvärde, respektive slaktvärde. Att jag inte fått bifall på min motion betyder i denna del mindre. Huvudsaken är att anvisningarna kommer att bli sådana att aktierna i praktiken kommer att värderas efter vettiga grunder och icke övervärderas med ty åtföljande skattemässiga konsekvenser.

Av vikt är att vid värderingen hänsyn kan tas till de ekonomiska förpliktelser som åligger fideikommissbolaget för vården av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, parkanläggningar och samlingar. Denna kulturvård innebär för bolaget en kostnadsbelastning. Jag hälsar utskottets uttalande på denna punkt med tillfredsställelse, dock utan att överskatta den ekonomiska betydelsen av de ändrade värderingsregler, som enligt vad jag hoppas kommer till stånd. De betyder trots allt en del. Utskottets ställningstagande innebär en klar förbättring, tycker jag.

I min motion hade jag ytterligare hemställt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att åstadkomma skattelättnader för rörelse-drivande fåmansbolag, som bildats för bibehållande av fideikommiss, genom befrielse i vissa fall från dubbelbeskattning eller annorledes. Motionen tar sikte på de svårigheter, som det till följd av dubbelbeskattningen erbjuder att vid dödsfall frigöra i bolag befintligt kapital för betalning av arvsskatt utan

alltför kraftiga skatteavbränningar genom den årliga inkomstbeskattningen. Tanken är att för fideikommissbolagens del detta skulle ske genom att medgiva utskiftning i en eller annan form av bolags tillgångar utan skyldighet att erlægga utskiftningsskatt, under förutsättning att de utskiftade medlen används för betalning av aktieägare åvilande arvsskatt. Jag menade att vederbörande aktieägare därmed endast skulle skattemässigt försättas i samma situation som om den av fideikommissets upphörande föranledda bolagsbildningen icke kommit till stånd. Även andra uppslag framfördes i motionen.

Utskottet har ställt sig avvisande till mina förslag, och i kompromissens tecken har jag böjt mig härför. Jag måste emellertid tillstå att jag hyser oro för att dubbelbeskattningen — även om den icke alltid slår igenom — skall försätta de bolag som kommer att bildas och deras intressenter i en omöjlig ekonomisk situation. Hur skall man vid arvsfall kunna mobilisera medel till betalning av den skärpta arvsskatten, även om skattebördan fördelas på ett antal år, och samtidigt hålla ihop den förutvarande fideikommissegendomen? Jag ställer frågan. Jag tänker följa med vad som här händer och förbehåller mig rätt att motionsvis återkomma till saken, om det finns anledning därtill. Jag är nämligen mycket rädd för att arvsskatten i andra generationen kommer att krossa hela egendomsgemenskapen.

Till sist, herr talman, är den lagstiftning som vi nu skall fatta beslut om till väsentlig del beroende på hur den kommer att tillämpas. Jag vill hemställa till de berörda departementscheferna, främst justitieministern, att ägna denna fråga fortsatt uppmärksamhet och att vaka över att avvecklingslagen administreras på ett klokt och realistiskt sätt. Icke minst är det angeläget att skattekonsekvenserna beaktas. Vi har här alla ett stort ansvar gentemot det förflutna och gentemot framtiden.

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

Herr talman! Jag har inget eget yrkande.

Häri instämde herr *Åkerlund* (h).

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag skulle vilja anknyta till de ord som herr Jacobsson sade allra senast. Det gäller här en fråga av betydande principiellt intresse, där vi har ett mycket stort ansvar såväl gentemot den tid som gått som gentemot framtiden.

Fideikommissen har ju under de århundraden då de existerat varit till nytta på många sätt. Under slutet av 1600-talet och under 1700-talet gav fideikommissen en ekonomisk bakgrund inte bara för familjens heder och konservation, utan också för en uppfostran och skolning som behövdes för de män som skulle få till uppgift att verka i statens tjänst. Det är i själva verket rätt intressant att lagstiftning om fideikommissen kom till stånd strax efter det att reduktionen hade reducerat en stor del av adelns egendom och återfört den till kronan.

Den samling av kulturföremål som redan på den tiden sammanfördes i fideikommissens ägo hade sin betydelse inte bara som museiföremål eller som föremål som skulle pryda ett hem, utan hade också en praktisk betydelse i den på den tiden viktiga nationella propaganda, som bl. a. bestod i att vid representation för gästande utlänningar visa att vårt land var en kulturnation. Genom fideikommissbandet har dessa samlingar kunnat sammanhållas ända fram i vår tid. Om den praktiska nytta som de då hade med sig inte spelar samma roll i våra dagar som tidigare, så ger de oss dock ännu i dag en levande bild av en länge sedan svunnen kulturperiod.

Ekonomiskt har fideikommissen också varit av betydelse. Det har erkänts här i riksdagen även på den tid, då man var mest angelägen att stycka fi-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

deikommissen, att de varit av betydelse för skogsbruket. Det har sagts att utan fideikommissen hade vi inte haft några skogar kvar i Skåne t. ex. Om de stora sammanhållna jord- och skogsfideikommiss som nu finns har också fideikommissutredningen anfört vida starkare praktiska skäl för deras fortbestånd än för en fullständig avveckling.

Tidigare, alltsedan frågan togs upp vid 1809/10 års riksdag, har huvudmotivet för en avveckling av fideikommissen varit en önskan att kunna dela upp de stora jordagodsens i små brukningsdelar, detta väsentligen därför att man på så sätt skulle kunna driva ett mera intensivt jordbruk. Nu vet man i stället att det behövs stora enheter för att kunna driva ett rationellt jordbruk. Det har också visat sig, att de stora fideikommissen är rationellt skötta driftsenheter, och deras innehavare har en stark känsla av ansvar för sina anställda och för den egendom som anförtrots dem.

Det kan visserligen sägas att flertalet stora fideikommiss är uppdelade i ett mycket stort antal mindre brukningsdelar. Det är sant, men antalet brukningsdelar har under den senaste tioårsperioden minskat med en tredjedel, och det finns fortfarande ett stort antal som i dagens läge i sin nuvarande form inte bär sig. En ytterligare koncentration är alltså motiverad och kan under en småningom skeende fortsatt utveckling äga rum inom fideikommissens ram.

Jag skall inte breda ut mig över vad de stora fideikommissen betyder som ryggraden för en bygds näringsliv och vad deras differentierade verksamhet inom skogsbruk, jordbruk och industri betyder för en jämn sysselsättning inom bygden. Jag konstaterar emellertid, att en viss speciallagstiftning är nödvändig för att en avveckling inte skall leda till alltför stora skador och för att de stora enheterna i princip skall kunna bevaras även i framtiden.

Man kan alltså säga att fideikommissen fört nytta med sig, på olika sätt vid

olika tider. Om man hade avvecklat dem tidigare efter de principer, som då var bärande, nämligen genom att uppdelade dem i smådelar, skulle man ha genomfört saker som efter vad vi nu vet haft ur ekonomisk synpunkt olyckliga följder.

De motiv, som nu anföres för en avveckling, är av principiell, teoretisk och formell art. Jag skall inte utveckla de principiella juridiska synpunkter, som man här kan anföra och ställa mot varandra — jag är inte kompetent att bedöma den saken. Jag har bara det intrycket att de med den begränsade omfattning som det hela gäller under förhandenvarande omständigheter kan anses vara föga tungt vägande.

Jag skall gärna erkänna att allvarliga försök har gjorts för att förhindra alltför stora vådor av beslutet ur ekonomisk, social och kulturvårdande synpunkt. Jag vill gärna instämma i herr Jacobssons yttrande att justitieministern har gjort mycket allvarliga försök att nå fram till bestämmelser, som skall innebära så små risker som möjligt i detta avseende. Man kan emellertid av olika skäl tro att effekten av dessa åtgärder i vissa avseenden kan komma att bli otillräcklig för de syften som de siktar till.

Skälen för en avveckling av fideikommissen är alltså enligt min mening otillräckliga. Huruvida skador i framtiden kommer att uppstå som en följd av en avveckling enligt de föreslagna riktlinjerna, är omöjligt att i dag klart överblicka. Vi kanske genomför någonting som i framtiden visar sig vara lika dumt som det skulle ha varit att tidigare avveckla fideikommissen enligt de principer, som då var gällande. Det resonemang som nu förs gäller naturligtvis inte de rena penningfideikommissen. Jag har ingenting emot att dessa upplöses.

Med anledning av det anförda ber jag, trots att utskottsutlåtandet är enhälligt, att i anslutning till motion nr 576 i denna kammare och nr 704 i andra

kammaren få yrka avslag på utskottets förslag, d. v. s. på propositionerna nr 5 och nr 26, och yrkar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om ett nytt förslag med regler för avveckling av de rena penningfideikommissen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga för att ta upp några speciella spørsmål. Jag vill kanske här först understryka att denna fråga under utredningsarbetets gång debatterats mycket särskilt i de områden av vårt land, där många fideikommiss är belägna. Dessa stora egendomar har ett allmänintresse ur flera aspekter, framför allt som kulturvärde med sina i många fall enastående och sällsynta samlingar. Jag vill också betona att dessa egendomens marker och skogar och omgivningarna och deras vackra trädgårdar särskilt i bilismens tidevarv blivit ett utflyktsmål och ett turistmål av mycket stor betydelse. Jag är villig att här stryka under att dessa områden i regel också — åtminstone har jag den erfarenheten — mycket välvilligt upplåtits vid besök av allmänheten. Jag kan därför med tillfredsställelse konstatera att den nya lagen ger möjligheter för dessa egendomar att bestå i fortsättningen.

Det finns emellertid en stor grupp människor som på ett speciellt sätt är knutna till dessa egendomens förvaltning och för vilka det inte bara är fråga om de allmänintressen som här nämns. Jag tänker på alla de arrendatorer, som har sin vardagliga försörjning på fideikommissens arrendeställen. De har givetvis ett mycket stort intresse av vad som här sker. Varken i propositionen eller i utskottsutlåtandet har det ansetts behövt att man vidtar någon särskild åtgärd för dessa arrendatorer. Man anser uppenbarligen att det för närvarande inte behöver göras någonting mer än att löpande arrendekontrakt skall bestå avtalstiden ut även gentemot den nye innehavaren.

#### Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.

Bland de olika motioner, som här väckts, har jag främst fäst mig vid en, och det är den som tar upp frågan om besittningsskydd under avvecklingsperioden. Motivet är närmast att man, innan man fått några erfarenheter av den nya lagen, bör ge de människor det här gäller en rimlig tidsgaranti i fråga om berörda arrendeförhållanden. Även arrendeutredningen har uttalat sig för en kontraktsförlängning under avvecklingsperioden. Detta förslag har inneburet en så kort tid som tre år utöver gällande avtal och kan, såvitt jag förstår, inte innebära något som helst intrång i jordägarens rättigheter, särskilt som detta speciella förhållande endast skulle gälla under en tidrymd av fem år från avvecklingens ikraftträdande.

Utskottet har som sagt inte funnit detta nödvändigt utan anser att utvecklingen noggrant bör följas och att frågan om någonting speciellt inträffar ånyo bör prövas. På denna punkt har jag, herr talman, den anmärkningen, att ett sådant förhållande tyvärr inte kan observeras och föranleda åtgärder tillräckligt snabbt för att bli till nytta för dem som därav berörs.

Därtill kommer att jag har en alldeles speciell fråga att ställa i detta sammanhang när det gäller arrendatorerna. I 15 § lagförslaget gör man, såvitt jag kan förstå, ett undantag för huvudgårdsarrendatorn. Undantaget innebär, om jag har fattat det hela rätt, att en sådan arrendator kan mitt under löpande kontraktsperiod uppsägas till avflyttning vid det aktuella tillfället, alltså redan till nästa fardag.

Om ett sådant förhållande är rådande och skulle bli rådande, måste jag säga att det är mycket betänkligt, ty även om de personer det här gäller inte är många — och jag vill inte påstå att så är fallet — är det svårt nog för dem som drabbas av en uppsägning. Det betyder att arrendatorn kastas ut med påföljd att han måste realisera sitt dyrbara lösöre m. m.

Jag tycker nog att utskottets resone-

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

mang om trygghetsmomentet röjer litet tveksamhet. Utskottet säger, att det genom den successiva avvecklingen torde finnas skäl att anta, att fideikommissen i fortsättningen kommer att i huvudsak drivas efter arrendesystemet. Utskottet menar att detta tydligen inte kan verka så hårt, eftersom det kommer att ske en avveckling under en lång period. Det synes mig, som om denna tveksamhet borde föranlett ett mera aktivt ställningstagande i frågan än att — som här sagts — avvakta utvecklingen och därefter kräva särskilda regler.

Jag har dock, herr talman, i motsats till den föregående talaren inte något som helst yrkande på denna punkt. Jag har bara med det anförda velat fästa uppmärksamheten på arrendatorernas ställning vid dessa fideikommiss.

Herr AHLKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Jacobsson har jag egentligen ingenting annat att säga än att det av hans anförande föreföll, som om hans missnöje hade ökat sedan utskottsbehandlingen avslutats. Eftersom han yttrade att han inte velat skriva under på att det föreliggande förslaget är »väl ägnat» att ligga till grund för denna reform, vill jag invända att det har han ju ändå gjort, liksom jag har gjort det beträffande besvärsträtten. Utskottet är ju här enhälligt.

Till herr Kaijser vill jag endast säga, att om det verkligen vore riktigt att vi utan fideikommissen inte skulle ha kvar några skogar i Skåne, skulle jag kunna dela hans betänksamhet. Det är dock inte alla, som är lika betänksamma bland gamla tiders motionärer — bland dem finns namn som Wallenberg och Hamilton. Vad gäller skogarna i Skåne vill jag också tillägga, att där finns minst lika många skogar utan fideikommisskaraktär.

Med anledning av herr Thorsten Larssons anförande vill jag betona, att man inte räknar med några förändrade förhållanden för arrendatorerna. I den

mån aktiebolagsformen kommer att tillämpas, finns det väl inte någon anledning att vänta sig uppsägningar av arrendatorer. Därtill kommer vad utskottet har yttrat — jag kan återigen hänvisa till vad som gäller om de övriga godsen i Skåne — samt att utskottet inte är berett att rekommendera någon särslagstiftning.

På herr Larssons direkta fråga, hur 15 § beträffande arrendatorer av huvudgårdar skall tolkas, vill jag svara att stadgandet där inte innehåller någon som helst ändring i förhållande till nu gällande bestämmelser. Även nu finns alltså motsvarande möjlighet till uppsägning av huvudgårdsarrendatorer.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp)  
kort genmäle:

Herr talman! I så fall måste jag till herr Ahlkvist säga, att stadgandet är betänkligt. Det finns ju fall, där arrendatorer har lagt ned ett mycket stort kapital i dessa arrendegårdar. Har de skaffat sig mycket lösöre och ett stort bohag och blir uppsagda till avflyttning nästkommande 14 mars, innebär detta att de kommer att göra en mycket stor förlust. Det innebär också att de inte på något sätt kan få igen de pengar, som de har lagt ned i byggnader och dylikt. Jag känner exempel på sådana arrendatorer, och jag upprepar därför vad jag sade i mitt föregående anförande, att även om de inte är många, så är det dock synd om dem det drabbar.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag var inte inne i kamraren och lyssnade till vad herr Ahlkvist anförde, men jag har hört att han yttrade, att om vad jag sagt om Skånes skogar varit riktigt, så hade han kunnat hålla med mig.

Jag vill då citera vad lagutskottet skrev år 1906, nämligen att riksdagen framhöll, »huruom i vissa delar av vårt land, exempelvis Skåne, fideikommiss-

skogarna egentligen vore de enda skogar av någon betydelse, som funnes, och att det vid sådant förhållande vore tydligt, att för dessa landsdelar fideikommisskogarnas oförminska bibe-hållande och rationella vård vore av den största betydelse».

Herr AHLKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara fästa herr Kaijzers uppmärksamhet på att det nu är 1963 och inte 1906. Hur det förhöll sig med skogarna i Skåne år 1906 kan väl inte ha någon betydelse för situationen i dag.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Hur frestad jag än kunde vara att i likhet med mina ärade kamrater i högerpartiet börja med att apostrofera den historiska händelse, som ett beslut i dag om fideikommissinstitutets avskaffande skulle innebära, vill jag dock gärna avstå härifrån med hänvisning till vad de redan har uttryckt på ett förnämligt sätt.

Jag kan, hur konservativ och traditionskär jag än är, inte med bästa vilja i världen påstå, att regeringen här har handlat i hastigt mod. Det är ju en gammal fråga, som nu förts fram till sin lösning. Det torde väl också vara ostridigt, om man skulle renodla principiella skäl, som talar för fideikommissens avveckling, att det är alldeles riktigt som justitieministern säger, att institutionen inte helt överensstämmer med vår allmänna rättsuppfattning nutilldags, bl. a. om lika rätt.

Emellertid är det intressant att den principiella otidsenligheten i dag förefaller vara mindre stötande än den var i går eller tidigare under de inemot 150 år, under vilka frågan har varit föremål för behandling. Fideikommissens ekonomiska och sociala särdrag har inte hindrat deras anpassning efter och till en modern utveckling. Det är väl detta som i stor utsträckning för-

klarar, att de många initiativ, som tidigare har tagits till denna frågas lösning, aldrig har lett fram till något beslut.

Mer än tre fjärdedelar av remissinstanserna avstyrkte eller uttalade tveksamhet om utredningens förslag. Med utgångspunkt därifrån kunde det tyckas naturligt om justitieministern hade avstått från att framlägga förslag om fideikommissens avveckling. Jag har tillsammans med herrar Enarsson och Ringaby i denna kammare väckt en motion, vari vi har yrkat avslag på propositionen. Sammansatta utskottet har behandlat den motionen i sitt utlåtande.

Även om vi i motionen har motsatt oss en tvångsmässig avveckling av fideikommissen, är vi öppna för att en frivillig avveckling i många fall borde kunna få äga rum. Vi har ifrågasatt om man inte genom att utvidga Kungl. Maj:ts befogenheter att bevilja s. k. permutation skulle på ett smidigt sätt kunna avveckla de fideikommiss, som det inte av ekonomiska, sociala, eller kulturella skäl finns anledning att skydda.

Ett par remissinstanser är positiva till ett sådant förfaringsätt, en avstyrker, och ett par är tveksamma. Jag vill särskilt framhålla att Göta hovrätt och hovrätten för västra Sverige ifrågasätter, huruvida ett sådant förslag om vidgad permutationsrätt kan genomföras utan särskild lagstiftning.

Utskottet, som enligt vad talesmannen för utskottet herr Ahlkvist nyss anförde varit berett att i allt väsentligt tillstyrka propositionen, finner inte anledning att ingå på vad som har yrkats rörande vidgad tillämpning av Kungl. Maj:ts permutationsrätt. Men det hade väl inte varit alldeles omöjligt att pröva möjligheten av en eventuell särskild lagstiftning i fråga om permutationsinstitutet, när utskottet ändå har haft att ta ställning till ett lagförslag. Detta hade kanske kunnat vara ett instrument för en successiv och frivillig avveckling.

Men, herr talman, det är uppenbart att det frågekomplex, som mest har

**Ang. avveckling av fideikommiss, m. m.**

uppmärksammats i sammanhang med förslaget om fideikommissens avveckling, rör möjligheten att skydda de omistliga kulturvärden, som fideikommissen har sammanhållit i sina säregna kulturmiljöer. Det är den frågan som har gjorts, att många remissinstanser och många motionärer har varit tveksamma inför detta lagförslag. Hovrätten över Skåne och Blekinge säger rent ut, att »en avveckling nu kan medföra, att man i en framtid får anledning att anklaga vår generation för en onödig och onyttig värdeförstörelse.»

Justitieministern tar också, efter vad jag förstår, mycket allvarligt och omsorgsfullt på denna fråga och anser det angeläget att utforma skyddet för kulturvårdsintressena, för kulturvärdena och kulturminnesmärkena i fideikommissens sammanhang. Detsamma vill jag otvetydigt också säga om det sammansatta utskottet, som ju dessutom i sin skrivning rörande 6 § i avvecklingslagen i bl. a. kulturvårdssyfte säger sig vilja vidga undantagsregelns tillämpningsområde.

Jag vill emellertid ändå, herr talman, fästa uppmärksamheten på en punkt, där skyddet, som jag har uppfattat det, enligt lagförslaget är betänkligt svagt. Jag syftar här på skyddet för de fasta kulturvärdena — det är här fråga om mangårdsbyggnader, samlade bebyggelsemiljöer m. m. Departementschefen säger beträffande de fasta kulturvärdena, att det för närvarande inte finns anledning att vidtaga några särskilda åtgärder för att skydda dessa. Han nöjer sig med vad som sägs i 17 § i avvecklingslagen om möjligheten att inlösa i vissa fall lösa kulturföremål. Han menar att möjligheten till bolagsbildning ger en utväg för de släkter, som har traditionen levande för värden av sin släkts kulturvärden och kanske har kulturvärden som rör hela landet i sin ägo, att bibehålla dessa och verkligen också kunna realisera en aktiv kulturvård.

Skulle det inte gå så, menar justitieministern, att man kan begagna sig av

de lagrum som redan finns för ett ingripande till förmån för de fasta kulturvärdenas bevarande. Han talar om den möjlighet som föreligger till expropriation av kulturhistoriskt synnerligen värdefulla byggnader och vidare om det skydd som erbjuds genom lagen 1960 om byggnadsminnen.

Utskottet behandlar också frågan om de fasta minnesmärkena, men man märker här, liksom i departementschefens skrivning, att det råder en viss osäkerhet huruvida de föreslagna åtgärderna i det långa loppet kommer att visa sig tillräckliga. Utskottet säger bland annat, att det är önskvärt att skyddet för en kulturhistoriskt värdefull samling skall kunna leda till att samlingen kan bibehållas i en levande kulturmiljö och inte bortföras därifrån. Utskottet menar att man i första hand vill lägga ansvaret på fideikommissnämnden att följa utvecklingen härvidlag med uppmärksamhet, och i andra hand skall de kulturvårdande myndigheterna ta på sig ansvaret att var och en på sitt område vara vaktsam.

Här står jag framför allt frågande inför hur det skall gå till om övriga myndigheter, som var på sitt område omhänderhar kulturvårdsuppgifter, skall kunna åstadkomma någonting. Jag vet inte om de har instrument för detta och ännu mindre om de har ekonomiska medel härtill.

På grund av denna tveksamhet är jag, herr talman, egentligen benägen att instämma i herr Kaijers avslagsyrkande. Det täcker emellertid inte helt vad jag syftar till här. Jag skulle vilja ha en frivillig avvecklingsmöjlighet till dess man har kunnat bereda ett bättre och effektivare skydd för de kulturvärden som jag här har berört. Om jag därför, herr talman, inte kommer att ha något annat yrkande än bifall till utskottet, så beror det på att jag har den uppfattningen att justitieministerns och utskottets förhoppningar — hur vagt uttalade de än är — om att en riktig och god utveckling skall kunna förverkligas un-

der i övrigt gynnsamma förhållanden, skall visa sig riktiga. Till dessa gynnsamma omständigheter, det vill jag stryka under, räknar jag inte endast att statsmyndigheterna verkligen skall bibehålla sin intresserade vaksamhet och sin känsla för ett ökat ansvar inför fideikommissens avveckling för kulturvården utan också att de skall iakttaga en hållning av en skärpt beredskap i fråga om försvaret av våra kulturminnesmärken.

I detta anförande instämde herrar *Ringaby* (h) och *Enarsson* (h).

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Som flera talare redan förut har betonat här i dag är detta en fråga som statsmakterna har haft under övervägande under långt tid. Redan i början av 1880-talet aktualiserades frågan om fideikommissens avveckling här i riksdagen. Det är nog inte många som vill bestrida att starka principiella skäl talar för fideikommissens avveckling. Jag tror inte att man använder för starka ord om man säger att fideikommissinstitutionen är en anomali i vår rättsordning.

Fastän alltså mycket starka skäl talar för en avveckling, så har ett avgörande av denna fråga dragit långt ut på tiden. Det sammanhänger kanske med att vi är så noggranna i våra utredningar. Vi vill försöka göra allting så rättvist som möjligt, och vi vill inte göra det på den rekommenderade frivillighetens väg.

Jag kan som exempel nämna hur det gick till när fideikommissen avvecklades i Danmark på frivillighetens väg. Det bestämdes där genom lagstiftning, att den som frivilligt avvecklade sitt fideikommiss skulle få överta det minus 20—35 procent av egendomens värde, som skulle avstås till staten. Den som inte gjorde det skulle, i stället, för all framtid betala en viss procentuell andel av egendomens värde till staten. I fideikommissutredningen har detta skildrats, och utredningen tillägger kort och

Ang. avveckling av fideikommiss, m. m. gott: Samtliga fideikommiss avvecklades under mindre än ett decennium.

Nej, vi har sett de svårigheter som föreligger om man vill avskaffa fideikommissen. Det gäller lämpliga regler angående egendomens fördelning, bevarande av förmåner som utgår ur fideikommisssegendom, skydd för fideikommissarrendatorer och för kulturvården på fideikommiss och vidare lämpliga lösningar när det gäller den ekonomiska förvaltningen.

Det har tagit lång tid innan vi har kommit fram till något resultat. De åtgärder som nu har föreslagits i propositionen bygger på tidigare förslag, men i viss utsträckning anvisas också i propositionen nya vägar. Förslaget syftar till att åstadkomma regler som inrymmer olika möjligheter till lösningar i de enskilda fallen, samtidigt som kravet på enkelhet och smidighet i tillämpningen tillgödes, och vi har vidare eftersträvat att bereda intressenterna själva största möjliga utrymme för att nå lämpliga resultat.

Det är med stor tillfredsställelse jag nu konstaterar att utskottet enhälligt har accepterat de lösningar som anvisas i propositionen. Utskottets bedömning stöder sig på ett grundligt inträngande i och en ingående analys av dessa problem som jag nyss har redogjort för. Eftersom utskottets bedömning redan har utförligt redovisats här av herr Ahlkvist, kan jag inskränka mig till att beröra endast ett par detaljer.

När det gäller den i propositionen föreslagna undantagsregeln i 6 § har utskottet uttalat sig för en något mindre restriktiv tillämpning av regeln än som har förutsatts i propositionen. Jag har sagt, efter att ha pekat på Skokloster, att bestämmelsen kunde komma till användning i något eller några ytterligare fall. Utskottet tillägger, att det inte kan uteslutas att den kan behöva användas i några fall utöver de i propositionen avsedda. Vad utskottet sålunda har uttalat anser jag kunna med en förnuftig tillämpning vara väl förenligt med för-

**Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet**

slaget i stort, och jag anser mig därför kunna biträda den uppfattning som utskottet har givit uttryck åt.

Beträffande en detalj i förslaget har utskottet förordat en från propositionen avvikande regel, nämligen i fråga om besvärsmätt över fideikommissnämndens beslut. Det framgår av propositionen att jag var mycket tveksam när det gällde för mig att ta ställning på den punkten. Den besvärregel som utskottet nu har föreslagit och som innebär en tämligen begränsad besvärsmätt anser jag mig kunna acceptera.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av statsrådets jämförelse med de danska fideikommissen!

De danska fideikommissen var inte riktigt likadana som de svenska. En stor del av de danska stiftelser, som motsvarade våra fideikommiss, var förlänningar av kronan och var underkastade bestämmelser om hemfallsrätt till kronan, för den händelse successionsberättigad person saknades. Därigenom ställdes den danska staten bland sakägarna vid avvecklingen, och det kan därför vara naturligt att bestämmelserna blev litet gynnsammare för staten.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Tillåt mig konstatera, att detta påstående att danska staten på sätt och vis var sakägare gällde en del fideikommiss, men icke alla. Lagen om den frivilliga avvecklingen gällde däremot samtliga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats

*dels* att vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt skulle bifallas,

*dels ock*, av herr Kaijser, att Kungl. Maj:ts propositioner nr 5 och 26 skulle avslås samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om ett nytt

förslag med regler för avveckling av de rena penningfideikommissen.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

---

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden, m. m.; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 32 och 84 §§ lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

---

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av utlämningsfördrag mellan Sverige samt Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland; ävensom

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Israel om ömsesidig utlämning för brott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

**Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet**

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 65, i anledning av väckta motioner om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet.

## Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft

dels motionen nr 55 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att ersättning skulle utgå till föräldrar för vården av vissa fosterskadade barn enligt i motionen angivna riktlinjer och således antaga i motionen infört förslag till lag om ersättning till föräldrar för vården av vissa fosterskadade barn,

dels ock de likalydande motionerna nr 348 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 406 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, vari anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande ersättning till föräldrar för vården av handikappade barn i hemmet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att motionen I:55 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

B. att motionerna I:348 och II:406, i vad de avsåge ersättning för vård av handikappade barn i hemmet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av fru *Hamrin-Thorell*, fröken *Nordström* och herr *Anderson* i Sundsvall, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen i anledning av motionen I:55 måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ersättning till föräldrar för vården av vissa fosterskadade barn;

B. att riksdagen i anledning av motionerna I:348 och II:406, i vad de avsåge ersättning för vård av handikappade barn i hemmet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1964 års vårriksdag om dels ett generellt statligt bidrag till vården av handikappade barn i hemmet, dels ett behovsprövat bidrag för sådan vård; samt

C. att förevarande motioner, nämligen

1) motionen I:55 och

2) motionerna I:348 och II:406, i vad de avsåge ersättning för vård av handikappade barn,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under A och B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det i reservationen införda lagförslaget avsåg, att en särskild vårdersättning på 3 000 kronor årligen skulle beslutas för den grupp av barn, som gravt skadats såsom foster på grund av att modern använt sig av läkemedelspreparat, vilket varit underkastat statlig läkemedelskontroll.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag känner mig först föranlåtten att ge en motivering för att jag i den motion, som har givit anledning till detta utskottsutlåtande, har begränsat mig till en begäran om ersättning till de neurosedynskadade barnen.

För det första kan man ringa in denna grupp på ett alldeles speciellt sätt. Man vet att det rör sig om ett trettiotal gravt skadade barn och inalles om ett begränsat antal. Det går att härleda skadorna på dessa barn till en viss medicin, som mödrarna har ordinerats av läkare och som varit underkastad statlig läkemedelskontroll. De mödrar som fick detta läkemedel hade alltså ingen anledning misstänka att det skulle vara till skada för vare sig fostret eller dem själva, om de lydde läkarordinationen. Läkarna i sin tur litade på den statliga läkemedelskontroll som de var vana vid.

För det andra har det inträffade med rätt eller orätt skapat ett skuldcomplex hos mödrarna, samtidigt som de inte kan förstå hur något sådant som

**Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet**

detta har kunnat ske. De känner sig som en särskild grupp. Därom vittnar den föräldraförening som har bildats av denna grupp av föräldrar och som redan har åstadkommit en hel del för dem och deras barn, inte minst genom att ge dem ett psykologiskt stöd, som de själva anser att de inte har kunnat få av läkare och kuratorer och som många av dem svidande har saknat. De känner sig utlämnade på något sätt till att lita på sig själva när det gäller att försöka skapa en framtid för sina barn som något så när liknar det liv som de friska barnen för.

För det tredje vet man att det här brådskar med träning, träning och åter träning av dessa barn. De är nu i genomsnitt två år gamla, och det är farligt att låta dem ligga som små paket. I förra veckan var en ung mor uppe här i riksdagen och sökte mig i sammanbindningsbanan. Hon hade sin lilla tvååriga dotter med sig. Flickan saknade helt ben. Mamman berättade att den största delen av hennes dag gick åt till att sköta barnet och träna det med den nya protes som den lilla hade fått, så att hon kunde börja hålla balansen och stå upprätt.

Jag skulle starkt vilja understryka, att vad jag här föreslagit bara är ett steg mot att alla handikappade barn som sköts i hemmet skulle kunna få en ersättning som utgick till vårdaren, men den åtgärden låter tyvärr vänta på sig. Det är med verklig besvikelse som man läser att utskottet inte ens vågat beställa en proposition till nästa års riksdag, mycket mindre påyrka ett belopp som står i något så när rimlig proportion till de kostnader som dessa familjer måste ha för vårdnaden av barnen hemma.

En nära framtid, skriver utskottet. Ja, det kan ju vara hur många år som helst. Ty vi vet noggsamt att byråkratien är en kvarn som mal i ultrarapid. Och det är just denna formalism och denna byråkratiska behandling av ären-

det som den berörda föräldragruppen inte kan fatta, liksom inte heller många föräldrar till andra handikappade barn eller ens föräldrar till friska barn. Att man skall behöva falla offer för administrativa besvärligheter är säkert det som de tilltänkta offren har svårast av allt att förstå.

De flesta av dessa gravt skadade barn befinner sig nu på anstalt där de — får man hoppas — erhåller all den träning och vård som behövs för att de skall kunna leva ett normalt liv i framtiden. Jag har interPELLERAT socialministern och frågat, om så är fallet, och jag hoppas att få veta hur det är ordnat nu och vilka planer staten har för dessa barns vård i fortsättningen.

Den fråga vi här behandlar gäller ju ekonomisk hjälp till de barn som skall vårdas i hemmen. Huruvida de skall vårdas hemma eller skötas på anstalt torde i många falla bero av ett val som endast föräldrarna kan göra, framför allt då modern, som i hemmet får uppgiften att sköta barnet. Räcker hennes krafter till? Hur inverkar det skadade barnets närvaro i hemmet på de övriga syskonen? Detta är endast ett par av de frågor man måste ställa, och avgörandet kan bara föräldrarna träffa; naturligtvis med hjälp av läkarexpertis om det gäller direkt protesbehandling.

Men till detta skall inte behöva komma en i hög grad försämrad ekonomi, i varje fall inte om läkare och kuratorer säger — såsom en av mödrarna till ett mycket gravt skadat barn berättade för mig; den lilla var blind och saknade armar — att barnet bör tas hem och få växa upp i en miljö med föräldrar och syskon. Man undrar hur mycket dessa människor vet om den situation som då kan uppkomma. Måhända vet de inte mer än riks-försäkringsverket som i sin remisskrivelse till utskottet med anledning av motionen har förklarat att dessa barn dock är i den ålder då de skulle be-

**Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet**

hövt en fortlöpande tillsyn och vård även om de varit friska. Jag kan inte neka till att jag gärna skulle velat tala öga mot öga med den som skrivit en sådan mening — han kan inte veta mycket om vården av sjuka barn i jämförelse med vården av friska barn.

Föräldrarna till dessa skadade barn skall inte till alla sina andra svårigheter behöva få en katastrofalt försämrad ekonomi, sade jag. Får de då ingen som helst ekonomisk hjälp? Ja, Landsstingsförbundet har ju skickat ut en skrivelse och uppmanat landstingen att ge bidrag. Resultatet har blivit högst varierande. En del landsting ger 10, ja, ända upp till 15 kronor om dagen; men det finns också landsting som inte ger någonting alls, i avvaktan på vad staten skall göra. Stockholms stad ger 1 000 kronor om året, alltså 2: 80 per dag. Hur långt tror kammarens ledamöter att ett sådant belopp räcker? De förslår ju inte ens till en halvtimmes extra hjälp om dagen. Och den lilla mamman jag nyss refererade till fick inte heller den hjälpen — hon hade inte bott i Stockholm tillräckligt länge. Detta är ju en fullt legal förklaring; men man får inte begära att alla skall fatta sådana formaliteter, utan det är helt naturligt att många känner stor bitterhet. Astra har donerat en miljon kronor till en fond för dessa skadade barn, men bolagets representanter har uttryckligen sagt ifrån att pengarna inte får användas till sådana behov som staten eller andra myndigheter skall täcka, utan de skall användas därutöver.

I reservationen till utskottets utlåtande begärs 3 000 kronor om året. Jag vet mycket väl att det beloppet inte räcker mer än till en mycket begränsad hjälp. I åtskilliga fall måste man därutöver tänka sig ett behovsprövat bidrag. Hur stort det skall vara och vem som skulle betala ut det bör ytterligare övervägas. Men det är tydligt att alla väntar på staten i det fallet — både landstingen,

kommunerna och de som disponerar över Astrafonden.

Herr talman! Det förefaller mig och många med mig som om människan kom bort i all vår förträffliga människovård. Vi slår alla vakt omkring de stora, generella bidragen — och det är inget fel — men den lilla gruppen, den enskilda människan som far illa lämnas ofta att irra omkring i vår byråkratiska och formalistiska labyrint tills hon känner sig totalt förlorad och utlämnad.

I det fall som vi nu har redovisat i tryck på våra riksdagsbänkar, kan man heller inte komma ifrån att samhället har en viss skuld genom slapphet och bristande kontroll. Ett par fäder till dessa skadade barn har skrivit till JO och begärt svar på åtskilliga frågor, och man behöver bara citera några av frågorna för att inse hur svårt dessa föräldrar och för övrigt många utanför deras krets har att förstå att detta behövt ske. Man frågar: Varför har det inte skett i Förenta staterna eller i Frankrike — varför har det skett här i Sverige, detta välkontrollerande land?

Vi är outtröttliga i att uppfostra människorna till att i alla situationer få känna sig trygga inför vad samhället gör; ibland är det ett perfektionsraseri som man har svårt att följa med i.

I nästa vecka skall samma utskott, som har haft denna fråga till behandling, lägga på riksdagens bord en begäran om en ny utredning rörande frågan hur provisoriska kiosker skall vara inrättade för att vi skall känna oss fullständigt trygga när det gäller vad som där säljs. Kiosker som rullas på hjul, och även dragkärror eller hästanspända fordon från vilka försäljning sker, skall vara så hygieniskt inredda att vi inte skall behöva råka ut för matförgiftningar och få ont i magen. Det är ju gott och väl, men skall vi skapa detta av myndigheter i detalj kontrollerade tillstånd, måste vi också ta konsekvenserna och hålla efter alla i alla

**Om ersättning till föräldrar för vård av handikappade barn i hemmet**

väder. Om samhället åtar sig kontrollen, får också myndigheterna svara för vad som händer när den brister. Jag kan inte inse annat än att det blir en ofrånkomlig konsekvens i framtidens samhälle.

Det har här blivit en fruktansvärd tragedi för en liten grupp av små barn därför att kontrollen brustit svårt på några punkter. Jag vill inte alls anklaga någon yrkeskår eller någon enskild person, men jag tror att det system som vi håller på att skapa har till konsekvens dels en effektiv kontroll och dels ett ansvar för när denna kontroll inte håller. Skall vi då verkligen inte ha råd att utan formalistiskt krångel hjälpa denna lilla grupp och låta den bli en liten stöttrupp för alla handikappade barn i övrigt?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av mig m. fl., som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Jag skulle tro att vi allesamman hyser den djupaste medkänsla med både dessa barn och deras föräldrar. Det öde som har drabbat dem är synnerligen tungt och svårt.

Av fru Hamrin-Thorells framställning här skulle man emellertid kunna få den uppfattningen att statsmakterna inte hyste något intresse för den här saken, men så är ju inte fallet. Tvärtom har den socialpolitiska kommittén så sent som den 19 april i år framlagt ett förslag om hur man skulle ordna för de handikappade barnen, ett förslag som väl åtminstone i stort skulle tillgodose de önskemål som motionärerna själva har framställt. Detta förslag har varit ute på remiss. Remissvaren har inkommit, och i socialdepartementet är man i färd med att utarbeta en proposition i ämnet. Socialministern har också i ett interpellationssvar förklarat att han är mycket

intresserad av att förslaget så snart som möjligt föres ut i praktisk tillämpning. Eftersom därtill alla de remissinstanser som utskottet har hört är av den mening att vi inte bör ha en särreglering i detta ämne, har utskottet stannat för att riksdagen bör avvakta den proposition som sannolikt kommer till nästa år och som följaktligen på ett riktigt sätt kommer att lösa denna fråga inte bara för dessa barn utan också för de handikappade barnen i övrigt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Till detta skulle jag bara vilja genmäla att om man tycker att statsmakterna har gjort så förfärligt mycket för denna lilla grupp av barn eller för de handikappade barnen i övrigt så får man nog inskränka sig till att säga att man har talat väldigt mycket om den saken. Det har många gånger här i kammaren talats om denna tragedi och dess konsekvenser, och frågan har också utretts tillräckligt länge.

Jag upprepar vad jag tidigare sagt: Kunde inte utskottet ändå ha kostat på sig att begära proposition till nästa års riksdag i stället för att bara skriva »i en nära framtid»? Herr Elowsson vet lika bra som jag att det kan betyda en framskjutning i tiden nästan hur länge som helst. För övrigt skall man inte uttala sig så säkert — vare sig herr Elowsson eller jag själv. Jag har inte begärt mer än 3 000 kronor, men att 2 000 kronor, som har föreslagits av den socialpolitiska kommittén, skulle vara en effektiv och rimlig hjälp för denna lilla grupp av barn och övriga handikappade barn tycker jag nog är rätt mycket sagt. Vi får väl ändå vara överens om att det är en fasligt liten summa.

**Ang. användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel, m. m.**

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Utskottet har inte på något sätt tagit ställning till hur stort beloppet skall vara utan utgår naturligtvis ifrån att det blir en sak som får övervägas inom departementet. Om man här i riksdagen efter det att propositionen har framlagts är av den mening att bidragsbeloppet bör vara högre än vad Kungl. Maj:t föreslår, blir det ju tillfälle att motionera om den saken.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition var med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 28.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av väckta motioner om obligatorisk dödsfallsförsäkring m. m.;

nr 72, i anledning av väckta motioner om grupplivförsäkring för värnpliktiga, m. m.; samt

nr 73, i anledning av väckta motioner angående kontrollen av charkuterivaror och om varudeklarationsplikt i fråga om livsmedel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om avveckling av skogssällskapet; och nr 22, i anledning av väckta motioner om utbildning av lantbruksjournalister.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

**Ang. användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel, m. m.**

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av motioner om utredning rörande en rationell användning av avfallsämnen och angående användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 394, av herr *Osvald*, och II: 471, av herr

**Ang. användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel, m. m.**

*Wachtmeister*, hade hemställt, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära en grundlig utredning rörande en rationell användning av avfallsämnen, i syfte att dels utnyttja värdefulla näringsämnen, dels förhindra nedsmutsning och nedskräpning i naturen, samt framläggande för riksdagen av de förslag till förordningar och lagstiftning, vartill utredningen kunde föranleda.

I de likalydande och till utskottet hänvisade motionerna I: 465, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, samt II: 563, av herr *Holmberg m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om en skyndsam utredning för att klarlägga vilka åtgärder som vore nödvändiga för att systematiskt använda rötslammet som gödsel- och jordförbättringsmedel.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 394 och II: 471 samt de likalydande motionerna I: 465 och II: 563 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

Rörande i utlåtandet angivna problem i samband med effektiv vattenvård hade utskottet bland annat ansett det vara angeläget, att utvecklingen noggrant följdes och att möjligheterna och behovet att stödja och stimulera forsknings- och utvecklingsarbetet och kommunernas insatser på ifrågakvarande område beaktades. Utskottet förutsatte, att de initiativ till ytterligare åtgärder, som i sådant syfte kunde visa sig påkallade, skulle tagas av Kungl. Maj:t.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Innan de motioner som föranlett det här utskottsutlåtandet avslås av kammaren vill jag säga några ord. Jag gör det närmast för att understrika den stora betydelse som den här frågan har.

Motionerna rör en detalj i hela frågekomplexet — det handlar här ytterst om att vi anser att vi skall ha rent vatten i våra sjöar och våra vattendrag. Tätorterna förorenar vattnet, och man kan väl vänta en tilltagande intensitet i denna förorening, så som utvecklingen nu går. Industrierna gör likadant — inte alla men i varje fall en del — och hittills har vi dragits med rätt stora försummelser i fråga om att dels avstyra förorening av vattnet, dels återställa vattnet i ursprungligt skick.

Till försummelserna finns väl i huvudsak två skäl. Framför allt har man hyst — och hyser väl fortfarande — den uppfattningen att vattendragen är i stånd att konsumera obegränsade mängder av avloppsvatten och på annat sätt förorenat vatten utan att skada. Det är alltså ett vanetänkande. Den andra orsaken har varit att det kostar pengar att inrätta reningsverk, och det har verkat återhållande både på de privata industriföretagen och på kommunerna. Därtill kommer att vattenreningen inte är fullständig. Det återstår också i ett höggradigt renat vatten vissa beståndsdelar som framkallar dåliga förändringar i naturens harmoni. Jag har även en känsla av att man på ansvariga håll *vet* allt för litet om hela detta problemkomplex.

Vi har begränsat vårt förslag till en enda detalj, nämligen möjligheten att utnyttja det rötslam som uppstår som avfallsprodukt i vattenreningsverken och använda det som jordförbättringsmedel. Kunde man lösa det problemet på ett ekonomiskt försvarbart sätt, skulle det ju göra vattenreningen mindre kostsam, och därmed skulle man också avlägsna ett av de hinder som finns.

Låt mig också, herr talman, säga ett par ord om utskottets behandling av den här frågan. Samtliga remissinstanser med ett enda undantag har tillstyrkt förslagen om utredning. Utskottet förstår uppenbarligen också frågans

**Ang. användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel, m. m.**

vikt — det framgår av skrivningen — men slutar med att avstyrka den begärda utredningen.

Utskottet hänvisar i stället till en kommitté, den rådgivande kommittén för vatten- och avloppsfrågor, som tillsattes för ett par år sedan och som skall ha hand om dessa angelägenheter. Jag tycker mig kunna utläsa ur utskottsutlåtandets referat av kommitténs uppgifter att de är ganska begränsade och inte griper över hela fältet av frågor som här dyker upp.

Utskottet menar nu att initiativrätten skall förbehållas regeringen. Där ligger alltså bollen. Möjligheten att ta initiativ på detta område har ju regeringen dock haft hela tiden. Det har stått den obetaget att ta vilket initiativ som helst. Vårt förslag tillkom därför att regeringen avstått ifrån att på allvar ta itu med dessa frågor. Vi tycker att ett åläggande från riksdagens sida att verkligen ta upp detta synnerligen allvarliga problem till utredning och framlägga de förslag som utredningen ger anledning till skulle vara behövt.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till motionerna nr 465 i första kammaren och nr 563 i andra kammaren.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! När man studerar det nu föreliggande utlåtandet från allmänna beredningsutskottet och finner att den ena remissmyndigheten efter den andra har tillstyrkt motionärernas krav på utredning och att utskottet självt uttalar att dessa problem förtjänar ett mycket stort beaktande, tycker man att den naturliga slutsatsen skulle ha varit, att utskottet hade tillstyrkt motionärernas förslag om en utredning av dessa mycket väsentliga problem. Så har utskottet emellertid inte gjort, utan det säger att såvitt utskottet har kunnat finna är vad som här framför allt krävs ett långsik-

tigt forsknings- och utvecklingsarbete. Däremot finner utskottet det inte vara sannolikt att en utredning av den typ, som i motionerna föreslås, i någon väsentlig mån skulle föra frågorna framåt.

Till detta skulle jag vilja säga, att vi som har motionerat i dessa ärenden ingalunda har tänkt oss en utredning, där denna fråga skulle begravas för en lång framtid, utan vi har tänkt oss, att denna utredning skulle kunna så att säga samordna så mycket av den forskningsverksamhet som redan bedrivs både i vårt land och i andra länder och att utredningen skulle kunna ta upp en hel del problem, som ännu inte har blivit studerade något närmare.

Här talas framför allt om vatten- och avloppsfrågorna, men som herr Lager nyss nämnde är det ingalunda hela problemkomplexet. Dit hör även andra saker. Jag kan erinra om att det i utskottets utlåtande i ett referat av motionernas innehåll heter att det bör »utredas bl. a. om icke värmen från förbränningen av soporna kan användas för torkning av slammet och om man icke genom blandning av aska och slam kan få fram en produkt, som är värdefull såsom växtnäring och jordförbättringsmedel».

Det finns många olika metoder, som man kunde tänka sig, för att komma fram till åsyftade resultat. Ett utvidgat forskningsarbete, allsidigt och inte begränsat på det sätt som vattenbyggnadsstyrelsens kommitté gjort, ett verkligt allomfattande forskningsarbete skulle kunna sättas i gång. Nu skriver emellertid utskottet att det vill »understryka vikten av att statsmakterna ägnar hörande spörsmål stor uppmärksamhet och verksamt bidrager till deras lösande» och att »det är angeläget att utvecklingen noggrant följes och att möjligheterna och behovet att stödja och stimulera forsknings- och utvecklingsarbetet och kommunernas insatser på ifrågavarande område beaktas».

**Ang. användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel, m. m.**

Det är mycket riktigt att så bör ske, och jag tycker, att den naturliga följden av detta borde varit att utskottet skulle ha tillstyrkt den i motionerna föreslagna utredningen. Då så icke blivit fallet men då utskottet så starkt tryckt på betydelsen av detta, skulle jag faktiskt vilja vädja till regeringen att snarast möjligt vidta åtgärder i den riktning, som motionärerna föreslagit, så att vi verkligen snart får till stånd en allsidig och grundlig undersökning rörande alla här föreliggande problem, samt att man också ställer erforderliga medel till förfogande för den forskningsverksamhet som behövs.

Efter denna vädjan, herr talman, har jag inte något särskilt yrkande utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet har i förevarande fråga ägnat rätt mycket arbete åt att söka belysa det problemkomplex som motionerna inrymmer. Huvudfrågan vid utskottets behandling var huruvida en speciell utredning på detta område skulle tillsättas eller inte. Utskottet fann att de utredningar som pågår — speciellt den som är nämnd i utskottets utlåtande och som kom till för ett par år sedan — hade så pass omfattande program att man kunde tänka sig att det i mycket stor utsträckning omfattade just dessa aktuella punkter. Annars tycker jag att motionärerna i stort sett borde kunna känna sig tillfredsställda. Utskottet har dock understrukit att statsmakterna skall ägna stor uppmärksamhet åt hit hörande spörsmål och även verksamt bidra till deras lösande.

Det blir alltså en skrivning från riksdagens sida som enligt min uppfattning är ganska stark och som i mycket stor omfattning villfar motionärernas önskemål.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Till vad som nu senast sagts vill jag bara framhålla, att den forskning, som omnämnes i utskottsutlåtandet, endast avser vatten- och avloppsfrågorna, men det som bl. a. har framhållits i motionerna, nämligen kombinationen av sopförbränning och behandling av rötslam, tas inte alls upp i det forskningsprogram som vattenbyggnadsstyrelsen har satt i gång. Jag menar, att det är synnerligen viktigt att hela frågan om avfallet i det moderna samhället kommer upp till behandling, så att man dels kan förhindra de stora faror som det innebär att ha allt detta skräp och avfall ute i naturen och i vattnet, dels kan nyttiggöra de många mycket värdefulla substanser som finns i dessa avfallsämnen. Jag är naturligtvis nöjd med att utskottet intagit en så pass positiv hållning till dessa frågor, och det är därför som jag också tillåtit mig yrka bifall till utskottets förslag, men jag hoppas att regeringen kommer att behandla frågan något grundligare och ta med hela problemkomplexet.

Herr LAGER (k):

Herr talman! Jag ber att få instämma i vad herr Osvald nyss sade om frågans betydelse. Jag begärde ordet för replik egentligen bara för att ställa en liten fråga, och det är väl min parlamentariska oerfarenhet som gör att jag måste det. Utskottet skriver på sidan 5, att det »icke är sannolikt att ett tillsättande av sådana utredningar, som i motionerna föreslagits, skulle i någon väsentlig grad föra frågorna framåt». Nu undrar jag bara: Finns det en skala som man följer när man söker klargöra huruvida en utredning bör tillsättas eller inte? Att en utredning skulle vara till nytta menar utskottet, men den skulle inte vara till så stor nytta att den kan tillstyrkas. Detta förefaller mig litet egenomligt.

**Ang. användning av rötslam som gödsel och jordförbättringsmedel, m. m.**

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan såvitt avsåge motionerna I: 465 och II: 563 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Beträffande utskottets hemställan i vad anginge motionerna I: 465 och II: 563 gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på bifall till nämnda motioner;

och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

---

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.25.

In fidem

*K.-G. Lindelöw*

---